

Kungl Utrikesdepartementet

Avd: 3

Grupp: 2

Mål: En^I

! Efterforskning av

Raoul Wallenberg

1965, okt. - dec.

46.

KUNGL
SVENSKA AMBASSADEN

ang. Ledare i finsk press om
Wallenberg

Ch. fr rapportser. 1/10
21123

Helsingfors den 26 september 1965.

Nr 664

bil. ✓

P 2

KUNGL. UTRIKESDEPARTEMENTET
Onuär delgivning 1 bil.
Stockholm den 4 oktober 1965.
Överlämnas för kännedom till
Beskickningschefen i

(7 bil)

Enligt uppdrag:

P. H. H.
Gustaf Hamilton
tjfr kansliråd

Till Utrikesdepartementet.

Jag ber härmed att i översättning få insända ett ledarstick med rubriken "Wallenberg", vilket publicerades i Helsingin Sanomat den 18 september.

I ledaren framhålles att Wallenberg på ett och vis kommit att representera tusentals av de civilpersoner som försvann under de kaotiska förhållandena vid andra världskrigets slut och vilkas öde förblivit okänt, för de anhöriga. Tidningen anser även att offentliggörande av uppgifterna från svensk sida befogat, eftersom man från ryskt håll iakttagit fullständig tystnad utöver det knapphändiga meddelandet om att Wallenberg avlidit 1947.

Ingenar Häggblom
Ingenar Häggblom

Översättning från finskan
ledarstickek i Helsingin Sanomat
18.9.65.

WALLENBERG

Om den svenska diplomaten Raoul Wallenberg, som i januari 1945 begav sig från Budapest till marskalk Malinovskys fronthögkvarter och på denna väg försvann, har varit i livet ännu flera år, efter det att han enligt det enda officiella ryska meddelandet rörande honom och enligt en handskriven dödsattest skulle ha avlidit i Ljubljanka-fängelset redan 1947, har han med sannolikhet varit en så förtvivlad och sjuk person, att han redan av tvång måste haft att göra med ryska läkare. Därför är också den av Sveriges regering publicerade vitboken en bekräftelse på redan erhållna informationer om att två ryska läkare för knappt fem år sedan meddelat, att Wallenberg då var i livet och nervsjuk, och därför har den ännu rest en rad frågor, som man icke fått svar på, samt vissa anmärkningar rörande den hemlighetsfullhet som den svenska regeringen har visat.

Det finns ingen anledning att betvivla det vittnesmål som professor Schwarz avgivit om de yttranden som framförts vid hennes samtal på tu man hand med ryska läkarkollegor. Därför är det överraskande, att den ene av läkarna senare har tagit tillbaka sitt ord och upprepats dementin även skriftligen ännu i fjol. Den gamla frågan, varför Wallenberg, som ju utträttade ett rent humanitärt arbete, anhölls i Ungern och varför diplomaten hölls fängslad, är fortfarande obesvarad.

Ett klarläggande av den svenska diplomatens öde intresserar även många andra länders medborgare än svenskarna av den anledningen, att han på sätt och vis kommit att representera tusentals andra civilpersoner, som försvann vid krigsslutets kaos och om vilka de anhöriga icke fått några upplysningar, även om de fortfarande skulle vara i livet.

I Sverige håller detta på att bli en politisk fråga därför att regeringen dröjt med att offentliggöra vissa informationer. Vitboken kommer att behandlas i riksdagens utrikesutskott, där regeringen har möjligheter att bemöta anmärkningarna. En förställd förklaring kan vara förhoppningen, att Sovjet eventuellt skulle visat större vilja att förklara saken, om felet så småningom skulle fallit i glömska hos den stora allmänheten. Tystnaden i öster har dock varit obruten med undantag av ett enda opreciserat och genom sin knapphet uppseendeväckande meddelande, och därför är det på sin plats, att man i Sverige nu offentliggör allt vad man vet om tragedin Wallenberg.

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Chiffer-
Telegram

Ang. Sjöborgsutredningen

Leifland/LMW

STOCKHOLM 1 oktober 19 65.

N:o 20V

BIL.

INK. D. N:o

AVD. P

GR. 2

MÅL. Eu^I

Svensk

P a r i s

de Geer från Leifland.

Vid samtal angeläget ha tillgång till modern detaljrik karta
Sovjetunionen.

Cabinet

Lfr *SH*

Dep U 3240

Rep. d. 1.10.65 kl. 1620

J.

KUNGL UTRIKESDEPARTEMENTET

EN CLAIR-TELEGRAM

Pr.

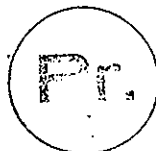
Ärende utrikesnämndens sammanträde	Datum 1.10.65		Dnr
	Avd P	Grupp 2	Mål Eu I
Adress	Swedeleg 847 ✓ New York För Utrikesministrerna	Svensk 389 ✓ Moskva	Svensk 308 ✓ Bonn Svensk 306 ✓ Helsingfors
		Svensk 449 ✓ London	Svensk 285 ✓ Oslo
		Svensk 673 ✓ Washington	Svensk 241 ✓ Köpenhamn
Text			

Från Pressbyrån. Efter utrikesnämndens sammanträde idag har statsministern gjort följande uttalande.

Cit. Under många år har regeringen - framför allt genom hänvändelser till Sovjetunionens ledning - sökt nå klarhet om Raoul Wallenbergs öde och få honom återförd till Sverige. Dessa ansträngningar har icke lett till resultat. I dagens läge synes man inte kunna komma längre genom framställningar till den sovjetiska regeringen. Självfallet kan emellertid nya omständigheter och nya upplysningar komma att motivera ytterligare åtgärder. Regeringen kommer liksom hittills att följa denna fråga med stor uppmärksamhet. Slutcit.

Cabinet

Ifylles av telegramexpeditören		
Avsändt den 1.10	Klockan 17.05	Sign

ang. statsministerns uttalande om Wallen-
bergaffären efter utrikesnämndens
sammanträde 1.10.65

STOCKHOLM			1.10.65	19
N:o		BIL.		
INK. D. N:o				
AVD.	GR.	MÅL.		
P	2	Kon I		

Bifogade pressmeddelande har expedierats till:

1 2 T.T. (3 ex) P.T. Associated Press United Press International Agence France Presse Reuters Ltd TASS Dr Wiebel, DPA Herr Juan Carlos Munoz Norsk Telegrambyrå Pressens Reportagebyrå Högerpressens Nyhetsbyrå Folkpartiets Presstjänst Centerpartiets Riksorganisation Red. H. Christénsson, Sv. Radio (3 ex) Red. S. Coulson, Sv. Radio Statens Upplysningsbyrå Utrikespolitiska Institutet Svensk Handelstidning Justitia Svensk-Amerikanska Nyhetsbyrå Svensk-Internationella Pressbyrå FN:s Informationskontor, Köpenhamn Svenska FN-förbundet Nordisk Tidsk. f. Intern. Ret Prof. E. Bellquist, USA Prinsessan Massalsky (3 ex) Red. M. Salzer Dr Max Mehlem Red. Kurt Neuman The Scan. Times, Köpenhamn " " Stockholm Mr. W. Wiskari, N.Y.T. Red. Martin Grill Herr Eric Dancy Herr Philip A. Thompson Red. Viktor Knivald Mr. Alan Simon, Sv. Radio Herrn Alfred Zänker Docent Petré Riksdagsbiblioteket Kapten C.M. Hedenstierna	Svensk Journalfilm Red. av SR-Nytt Dr Bengt Paul Dr Bauer-Heyd, Köpenhamn Nordisk Journ. Kursus Herrn A.H. Brunnthaler Red. P. Jack Petersen Dr. Erwin Märki Fru Marion Laurell Mr. W. Fleisher Red. Svend Wilquin Red. J. Goloschubov Mr. Anatol Antonov Red. Sven Svensson Mr. Alan Moray Williams Dr Thomas Harris Första Kammarens Klubbrum (5 ex) Andra Kammarens Klubbrum (5 ex) Riksdagens Upplysningstjänst Swedish Chambre of Commerce, London Red. A.H. Pers Skr. E. Beckius Red. C.O. Bolang Handelsatt. Hourmouziadis Pressatt. L. Moe Pressatt. Guillet de Monthoux Pressatt. Huldén Pressatt. Per Gulowsen Pressatt. E. Rymko Pressatt. E. Blytgren-Peterson Pressatt. R. T. Eland Skr. Karl Rowold Skr. Vladimir Koudelka Pressatt. S. Ranusudirdjo Pressatt. D. Deva
--	--

ifylles av postexpeditionen

EXPEDIERAT	
med	den
sv. kurir	4/10/65
utl. kurir	SS
luftpost	
vanlig post	sign.

Sveriges Redareförening, Gtb C
Sv. Radio, Utlandsavdelningen
Bch. Ternström, Upplysningsberedningen

Samtl. utl. besk:ar i Sthlm.

Samtl. sv. besk:ar, lön. gen. kons.
o. kons. m. fl. enl. bif. lista

Utländspressen, enl. pressrummet

Pressbyråns samtl. tjänstemän
Pressrummet (i kuvert)
Pressekr. Berquist, Statsrådsbered. (i kuvert)
Klipparkivet
Excellensens sekr. (2ex)
Kabinettssekr.
Bitr. Kabinettssekr.
Chefen för Arkivet
Chefen för Pol. avd.
Chefen för Personalavd.
Chefen för Protokollet
Chefen för Rättsavd.
Bitr. Chefen för Rättsavd.
Chefen för Handelsavd.
Bitr. Chefen för Handelsavd.
Chefen för I byrån, Pol. avd.
Chefen för II byrån, Pol. avd.
Chefen för FN-byrån, Pol. avd.
Sekr. Hamilton
Sekr. Hjärne
Sekr. Wahlquist
Sekr. Ramel
Sekr. Örn
Sekr. Eckerberg
Sekr. Heyman
Sekr. Pousatte
Sekr. Melin
Ambassadör Bergensträhle
Minister Virgin
Herr Gullberg
Konsulära byrån (3ex)

Meddelanden på engelska till
Facts on File Inc.

Meddelanden rörande utnämningar inom
utrikesförvaltningen till
Fru Westman
Industriförbundet
Artillerigat. 34
Stockholm Ö

Utskrift av ...

...

...

...

...

...

...

Beskickningar:

Abidijan	x Montevideo
Addis Abeba	Moskva
Alger	x New Delhi
Ankara	Oslo 2 ex
x Athen	Ottawa
x Bagdad	Paris
x Bangkok	Peking
Beirut	x Prag (3 ex.eng.o.fr.)
Belgrad	Pretoria
Bern	Rabat
Bogotá	Reykjavik
Bombay	x Rio de Janeiro
Bonn 5 ex	Rom
Pressrådet Lidén	Santiago de Chile
Bryssel	Teheran
Budapest	x Tel Aviv
x Buenos Aires	Tokio
x Bukarest	Tunis
Canberra	Warszawa
Sydney-kansliet	Washington 6 ex
x Caracas	x Wellington
Dar es Salaam	Wien
x Djakarta	x Quito
Dublin	<u>Delegationer:</u>
x Guatemala	FN-representationen
Haag	OECD-delegationen
Helsingfors 3 ex	CEE-delegationen i Bryssel
x Kairo	Delegationen i Genève 5 ex
x Karachi	Nödrustningsdelegationen
Köpenhamn	<u>Lönade Generalkonsulat:</u>
Lagos	Antwerpen
x Léopoldville	Berlin
x Lima	Chicago
Lissabon	Genua
London 5 ex	Hamburg 3 ex
Madrid	Houston
Manila	Istanbul
x Mexico	London
Monrovia	

Milano
Minneapolis
Montreal
x Nairobi
Ivo Dölling c/o Nairobi
New York 2 ex
San Francisco

Lönade konsulat:

x Gdansk
x Hongkong
Mariehamn

Olönade konsulat med
lönad tjänsteman:

Amsterdam
Barcelona
Bremen
Dakar
Damaskus
Frankfurt a.M.
x Havana
x Johannesburg
Liverpool
Los Angeles
Marseille
Melbourne
Narvik
Palma
Rotterdam
Rouen
Salisbury
São Paulo
Zürich

December 1964

EXPEDIERAT	
med	den
sv. kurir	4/10/64
utsk. kurir	
sign	

Pressbyrån

Pressmeddelande fredagen den 1 oktober 1965

Efter utrikesnämndens sammanträde på fredagen har statsministern gjort följande uttalande:

Under många år har regeringen - framför allt genom hänvändelser till Sovjetunionens ledning - sökt nå klarhet om Raoul Wallenbergs öde och få honom återförd till Sverige. Dessa ansträngningar har icke lett till resultat. I dagens läge synes man inte kunna komma längre genom framställningar till den sovjetiska regeringen. Självfallet kan emellertid nya omständigheter och nya upplysningar komma att motivera ytterligare åtgärder. Regeringen kommer liksom hittills att följa denna fråga med stor uppmärksamhet.

Telegram

Ang.

STOCKHOLM 2 okt. 19 65		
N:o	Enclair	BIL.
INK. D. N:o		
AVD. P	GR. 2	MÅL. Eu I

Svensk
Köpenhamn

242 ✓

Swedeleg
New York

853 ✓

Svensk
Moskva

390 ✓

Morgontidningarna ägnar förhållandevis litet utrymme åt behandlingen i utrikesnämnden av Wallenberg-ärendet och statsministerns resp. folkpartiledarens offentliga uttalanden.

Stockholms-Tidningen har inget ledarstick. På nyhetsplats återges ett uttalande av Ohlin till tidningen enligt följande:

- "- Jag har rått regeringen att dess uttalande skall klargöra att den har samma inställning till Wallenbergaffärens fortsatta handläggning som den redovisade i fjol, dvs markera att man inte betraktar affären som avskriven. För min del anser jag att uttalandet nu blivit väsentligt klarare.
- Anser hr Ohlin att regeringen brustit i handläggningen av Wallenbergaffären?
- Under vissa perioder, särskilt de första åren, har frågan handlagts otillfredsställande, men vid andra tillfällen har regeringen drivit saken så hårt man kunnat.
- Tänker hr Ohlin fortsätta att driva den här frågan?
- Jag tror man gör klokt i att inte betrakta den som politiskt utagerad."

405 11 10
EXP. 2
102

Ur referat av statsministerns uttalande i radioekot: "Man följer just nu ett nytt spår i Wallenbergaffären men det är för tidigt att säga, om vittnet kan ha några nya upplysningar att lämna som kan föra frågan framåt. Enligt vad ST inhämtat är man på initierat håll tveksam om värdet av det nya vittnesmålet."

Svenska Dagbladets ledare har rubriken "Ett skede slut": "I och

med utrikesnämndens sammanträde på fredagen torde åtminstone ett skede i affären Raoul Wallenberg kunna betraktas som avslutat. Nämnden hade att ta ställning till frågan om eventuella nya framstötter i Sovjetunionen, ... men regeringens och oppositionens företrädare var eniga i huvudfrågan, nämligen att det för närvarande inte vore ändamålsenligt att ta upp saken igen. Hur otillfredsställande och bittert det än är att göra konstaterandet så torde ingen rimlig invändning kunna göras mot denna hållning. ... Efter de lofvärda och energiska ansträngningar som inte minst statsminister Erlander personligen lagt ned i fallet Wallenberg finns det ingen anledning att tvivla på att sådana möjligheter (dvs. nya uppslag) kommer att utnyttjas. Det är dock uppenbart att allteftersom åren går minskar utsikterna att finna ledtrådar som kan ge visshet."

Dagens Nyheters nyhetsrubrik lyder: "Ny fånge vittnar om Wallenberg" varefter statsministerns radiouttalande inleder artikeln. Ledaren "Inte utagerat" har som slutkläm; "Under inga förhållanden lär sista ordet nu ha sagts om Raoul Wallenberg. Det har tidigare visat sig hur märkliga personliga fakta kunnat komma i dagen i Sovjet, fakta om vilka tidigare saknats varje antydan. Önskvärt hade varit att statsministern i sitt uttalande hade klargjort hur frågan om Raoul Wallenbergs öde måste inverka störande på de rysk-svenska förbindelserna."

C a b i n e t

Auschrift

Motiviert fr. mündl. im Handel
2/10 /65

Suchdienst .Hamburg Hamburg Altona 27 März 1952

Herrn Karl Kraemer Monsheim Kreiz . Worms . Hauptstrasse 43

Betr. : Nachforsch^rung nach Raoul Wallenberg , Schwed. Nationalitet
Durch unsere Heimkehrer befragungen besitzen wir Kenntnis darüber,
dass der Legationssekretär Raoul Wallenberg , der 1944 Leiter
der Abteilung C. in Budapest bei der Schwedischen Botschaft war
an 17 . 1. 1945 . von MVD abgeholt und in die Sowjet- Union verbracht
worden ist . W. wurde ^{gesehen} letztmalig von Heimkehrern in Gefängnis
Lefortovskaja , Moskau 1945 Angeblich sind ein Teil der Inhaftierten
im april 1950 in das Gefängnis Butyrka überführt worden . Ob der Ge-
suchte zu dieser Gruppe der überführten gehört hat, ist bisher un-
bekannt geblieben . W. ist circa 40 Jahre alt , dunkelhaarig , mit
starken Bartwuchs und spricht sowohl die russische als auch die deutsche
Sprache . Unsere Bemühungen gehen dahin , weitere Bestätigungen über
den Aufenthalt des Gesuchten in den oben genannten Moskauer Gefäng-
nissen zu erhalten .

Wie wir in unserer Heimkehrer Kartei feststellten , waren auch
Sie zeitweilig im Gefängnis Butyrka bei Moskau , deswegen wir an Sie
die höfliche Bitte richten , uns in unserer Nachforsch^uungen behilflich
zu sein .

Wir bitten Sie , nachstehende Fragen zu beantworten ,:

1) Sind Sie mit dem auf den beiliegenden Bild dargestellten Gesuch-
ten in der Sowjet - Union , speziell in Gefängnis Butyrka zusammen-
gekommen oder haben Sie ihn zu mindestens dort als Inhaftierten
gesehen ?

Zu welchem Zeitpunkt b.z.W. im welchem Zeitraum glauben
Sie den Betreffenden gesehen zu haben ?

2.) Haben Sie von Mitgefangenen erfahren , dass der Gesuchte sich
in Gefängnis Butyrka befunden hat ?

Können Sie Uns die Personaldaten dieser Mitgefangenen nennen ?

Sind diese Ihres Wissens nach bereits Heimgekehrt
und kennen Sie eventuell deren Entlassungsanschriften ?
3.) Können Sie uns Anschriften weiterer Kameraden
nennen , die mit Ihnen zusammen in Gefängnis Butyrka waren
und die wir ebenfalls befragen können ?

Wir bitten Sie höflichste-, uns auf die Antwort
nicht alzu lange warten zu lassen . Schicken Sie uns zu
mindestens das beigefügte Bild in dem beigefügtem frei Umschlag
wieder zurück , auch wenn Sie keine Aussagen machen können .

Wir danken Ihnen für Ihre Bemühungen bereits im
voraus . U

Ohlsen

Anlagen

1 Freiumschlag

1 Bild

5 april 1952.

... .. Herrn Ohlsen !

Das Bild von dem Vermissten , Raoul Wallenberg, ist mir bekannt
aus der Zeit vom Frühjahr 1949 aus dem Abgangsgefängnis- Butyrka.

Wir waren zur Dritt(Kriegsgefangene) mit russischen Zivilisten
in einer Zelle . Karl Milltott , der Dritte , und eben der Gesuchte
hatten zur der Zeit- zu Zeit eine Verurteilung , welshe lautete:
" Todesstrafe" . Hinrichtungen gab es zu der Zeit noch keine.

Es hiess damals 25 Jahre U. 5 Jahre Zwangsarbeit . Ich wurde im
april 1949 als Einziger Deutscher der Zelle mit russ. Zivilisten
nach Sibirien verschickt . Seit dem Abgang nach Sibirien habe
ich nur noch nachricht vom Karl Milltott erhalten .

Hochachtungsvoll

Karl Kraemer Kraemer

Umstehenden Brief erklärte Herr Kraemer erhalten und wie vorstehend
beantwortet zu haben .

Heppenheim 26 . 11. 1958

(Müller)

Kreisinspektor

KUNGL. UTRIKESDEPARTEMENTET

EN CLAIR-TELEGRAM

Ärende		Datum 3.10.65		Dnr 304 ✓						
		Avd. P	Grupp 2	Mål Eu I						
Adress	Svensk Paris									
Text	304 DN-notis 3.10 följande innehåll cit Byråchef O Danielsson, rikspolisstyrelsen, och departementssekreterare L Leifland, UD, har rest till Paris för att höra det nya vittne som framträtt i <u>Wallenbergfallet</u>. Det nya vittnet är inte fransman men vistas nu i Paris. Regeringen fick så sent som i torsdags vetskap om vittnet, som skrivit till Raol Wallenbergs mor, fru Maj von Dardel. Enligt uppgift skall mannen ha förklarat att han antingen träffat Raol Wallenberg i ett fängelse i Sovjet eller vistats i detta fängelse samtidigt som den svenske diplomaten. Detta skulle ha skett senare än 1947, då enligt de ryska uppgifterna Wallenberg dog i fängelse i Sovjet. Sluteit. Cabinet									
<table border="1"> <tr> <th colspan="3">Ifylles av telegramexpeditören</th> </tr> <tr> <td>Avsändt den 3.10</td> <td>Klockan 10.50</td> <td>Sign. GCG</td> </tr> </table>					Ifylles av telegramexpeditören			Avsändt den 3.10	Klockan 10.50	Sign. GCG
Ifylles av telegramexpeditören										
Avsändt den 3.10	Klockan 10.50	Sign. GCG								

Dep U 3250

ORIGINAL TELEGRAM

KCPA TILL:

Virgin

5#

CABINET STHLM

SVENSK PARIS

a.t. R. Palme

Wallenberg

D. 130 50-A 273		
F 4 OCT 1955		
AVD.	GR.	EX.
P	2	Eu I

SVENSK PARIS

CABINET STOCKHOLM

273. B R A A D S K A N D E FOER VIRGIN FRAAN LEIFLAND.

P R I M O. KOEPENHAMNS-PROGRAMMET AVVERKAT UTAN OEVERRASKNINGAR.

VEDERBORANDE FOELJT TIDNINGSARTIKELN.

S E C U N D O. ETT FOERSTA SAMTAL PARIS I GAAR, ETT NYTT I DAG.

T E R T I O . DAA VI FOERSENADE HINNER VI EJ MED MUNCHEN. HAR FOERE-
SLAGIT SAMTAL 16 OKTOBER.

DE GEER

4/10
Moskva den 29 september 1965.

1 bil.

Strängt förtroligt

H Virgin : 17

m

Broder,

Österrikiske ambassadören har från Wien tillställts en promemoria om tvångsarbetsläger i Sovjetunionen, vilken i huvudsak bygger på uppgifter från en polsk exiltidskrift "Na Antenie". Eftersom det i Sovjetunionen fortfarande finns en del österrikare kvar från kriget, vars öden aldrig uppklarats, följer man självfallet på österrikiskt håll allt som kan tänkas ge ledtrådar.

Jag har av Wodak fått ett genomslag av promemorian vilken här bifogas. Det är mera för ordningens skull jag insänder den - något av intresse för Wallenbergsärendet synes den knappast erbjuda.

di. T. Jarring

Gunnar Jarring

Gunnar Jarring

Kabinettssekreteraren B e l f r a g e,
Utrikesdepartementet.

C²

Zwangsarbeitslager in der Sowjetunion

In der polnischen Exilzeitschrift "Na Antenie" (Auf der Antenne) haben polnische Experten auf Grund zahlreicher Gespräche mit Flüchtlingen und auf Grund vertraulicher Verbindungen Feststellungen über die zur Zeit in der Sowjetunion bestehenden Zwangsarbeitslager veröffentlichen können. Die Nachforschungen gingen von dem Bestreben aus, das Schicksal der noch in der Sowjetunion festgehaltenen Polen zu klären.

Die "Neue Zürcher Zeitung" hat die Veröffentlichung der exilpolnischen Zeitschrift auszugsweise wiedergegeben und kommentiert. Die Zeitung schrieb u.a.

Festgestellt wurden 56 Zwangsarbeitslager, in denen sich polnische Häftlinge befinden. Diese Lager befinden sich sowohl im europäischen Teil wie auch auf dem asiatischen Territorium der Sowjetunion.

Ein Schwerpunkt dieses Systems, mit dem Stammlager Iambowka, liegt im Norden Rußlands, bei Archangelsk.

Nördlich und südlich von diesen Sammelagern sollen sich mehrere 'Filialen' befinden. In diesem Komplex arbeiten nach den erwähnten Angaben etwa 8000 Häftlinge, Russen, Tschechen, Ungarn und Deutsche, auch Frauen und Kinder. Die Häftlinge sind hauptsächlich in Bergwerken oder von Bau von Flugplätzen und Strassen beschäftigt. Ein weiterer Komplex wurde auf der Insel Nowaja Semlja, ebenfalls im hohen Norden, festgestellt.

Es sind die Zwangsarbeitslager Saborowo, Wychodnoj, und Noska (?) In Saborowo sind hauptsächlich Polen und Russen inhaftiert, in Wychodnoj vor allem Letten und Polen. Von den drei Lagern ist das größte Saborowo, wo ungefähr 5000 Häftlinge gehalten werden, in Wychodnoj gibt es rund 3000 Gefangene. Südlich von Nowaja Semlja befinden sich die früheren Konzentrationslager aus der Zeit Stalins und Berias um Workuta gruppiert. Auch dort soll ein neuer Komplex entstanden sein mit den Schwerpunkten um Workuta, Wjermjensk, Isma, Schtschugor und Uchta.

Man beziffert die Zahl der Gefangenen in diesem Gebiet auf 6000 Menschen, die hauptsächlich beim Bau einer neuen Eisenbahnlinie und bei der Suche nach Erdölfeldern beschäftigt sind.

Die Lebensverhältnisse sollen katastrophal, die Sterblichkeit soll ungewöhnlich hoch sein .

Eine weitere Zone von Lagern wurde zwischen dem Ural und dem Kaspischen Meer eruiert, nördlich von Swerdlowsk über Ufa bis in die kirgisischen Steppen. In den dortigen Lagern sollen sich Polen, Ukrainer, Ungarn, Russen, Letten, Esten, Litauer und Kalmücken befinden. Insgesamt wird die Zahl der Häftlinge für dieses Gebiet mit mehr als 10.000 Menschen angegeben.

Auch im Kaukasus soll es mehrere Lager geben. In diesem Komplex, wo Polen, Ungarn, Kalmücken, Juden, Tschechen, aber auch Finnen gehalten werden, gibt es angeblich über 11.000 Zwangsarbeiter, die in Steinbrüchen, beim Strassenbau und bei der Errichtung von Bewässerungsanlagen beschäftigt werden; auch hier sollen Frauen festgehalten sein.

Im eigentlichen Rußland und in der Ukraine verzeichnet der Bericht insgesamt acht Arbeitslager, u.a. bei Perwomajsk, Kaluga, Jaroslaw, und bei Woronesch, in denen Polen, Ungarn, Balten, Deutsche Ukrainer, Turkmenen, Tschechen und Rumänen gehalten werden. Darunter sollen sich auch sowjetische Offiziere befinden, die zur Zwangsarbeit verurteilt wurden. Bei den Polen handelt es sich hauptsächlich um ehemalige Angehörige der Widerstandsbewegung gegen Hitler, d.h. um Widerstandskämpfer, die vor mehr als 20 Jahren der nichtkommunistischen polnischen Resistancebewegung angehörten.

Auf der Halbinsel Kamtschatka wurden aus einem ganzen Netz von Lagern sechs ermittelt. Insgesamt wird die Zahl der Zwangsarbeiter in dieser Gegend mit mehr als 20.000 angegeben. Sie bauen unterirdische Militäranlagen, Tunnels und Strassen und rekrutieren sich aus Angehörigen der Völker der Sowjetunion, ferner aus Polen, Rumänen, Bulgaren und Deutschen.

Weitere Einrichtungen dieser Art, die von Exilpolen festgestellt wurden, liegen nördlich von Wladiwostok und im großen Knie des Amur. Insgesamt sind es sieben Lager, bevölkert mit Ukrainern, Polen, Deutschen und Russen. In diesen Komplex sind nach polnischen Ermittlungen mehr als 42.000 Häftlinge gehalten. Einige Lager sollen auch um den Baikalsee und in Mittelasien mit den Schwerpunkt in der Wüste von Karakum, errichtet worden sein.

11.10.65.

a.f.str.förtr.k.t.

✓ Danielsson, Rikspolisstyr.

✓ Sohlman, Köpenhamn

u/ Leifland

✓ exp. m. brev 11.10

c) " " brev 12.10

(dat. Paris 3 okt. 1965)

Strängt förtrolig.

P.M.

angående samtal med Mogens Carlson.

./1

Den 2 oktober 1965 ägde ett samtal rum mellan å ena sidan byråchefen Otto Danielsson, Rikspolisstyrelsen, och undertecknad samt å andra sidan danske medborgaren Mogens Carlson med anledning av Carlsons uppgifter i Dagens Nyheter den 26 september under rubriken "Förmåner i fängelset för Raoul Wallenberg" (artikeln närslutes). Närvarande var även fabrikör Feldstedt Andresen, i vars bostad - Borgmester Jensens Allé 4, Köpenhamn, tfn TRIA 3992 - samtalet ägde rum.

Carlson berättade inledningsvis att han - sedan han, på sätt som närmare framgår av Dagens Nyheters artikel, tagit sig in i Sovjetunionen - den 5 december 1950 i Leningrad dömts till 3 års fängelse för illegalt överskridande av gränsen "i fientliga avsikter" (§84 i den sovjetiska strafflagen). Han var dessutom anklagad för brott mot § 58:6, spionage. Förhørsledare hade varit en sovjetisk tjänsteman vid namn Busjin. Under förhören hade Carlson upprepade gånger understrukit att han begivit sig till Sovjet när han vore kommunist, att han inte vore spion och att det måste åligga de sovjetiska myndigheterna att bevisa trovärdigheten av sina anklagelsepunkter. Han hade emellertid alltid fått svaret att det enligt sovjetisk lagstiftning vore den anklagade som hade att bevisa att han vore oskyldig.

Fängelsedomen om tre år och misstanken för spionage hade av Leningradfängelset underställts Moskva. Därifrån ingick besked att Carlson för vidare förhör skulle sändas till Moskva; de fortsatta undersökningarna skulle framför allt klarlägga misstankarna om spionage. I mitten av februari 1951 överfördes Carlson till ett genomgångsfängelse i Leningrad, kallat "Korset". Efter några dagars vistelse där sändes han vidare till Lubljankafängelset i Moskva, dit han anlände den 21 februari 1951.

I Lubljanka vistades Carlson blott två eller tre dagar,

till den 23 eller 24 februari 1951. På fråga av Danielsson svarade Carlson att han vore alldeles säker på att det var till Lubljanka han förts. Vid avfärden från Leningrad hade en del klädespersedlar kvarlämnats, och dessa hade sedan anlänt i ett paket med en adresslapp med ordet Lubljanka.

Förhørsledare i Lubljanka hade enligt Carlson varit den tidigare kände överstelöjtnanten av judisk börd vid namn Weindorf, av Carlson karakteriserad som "en mycket bestämd herre". Carlson hade förhörts redan på ankomstdagen och därvid av Weindorf fått beskedet att han om några dagar komme att sändas vidare till ett annat fängelse. - Maten i Lubljanka hade enligt Carlson varit "ganska bra", i varje fall väsentligt mycket bättre än i Leningrad, ehuru portionerna inte varit särskilt rikliga.

[Den 23 eller 24 februari 1951 hade Carlson sänts till Butyrskaja-fängelset. Vid ankomsten hade han införts i en mottagningshall som liknade "ett stort badrum med friser längs väggarna". Han hade förhörts av en "mycket vänlig" kvinnlig NKVD-tjänsteman som på tyska frågat Carlson om namn, födelsedatum och -ort, nationalitet, ådömt straff etc. Efter detta förhör hade han omedelbart förts till cell 304 i fjärde våningen. I denna befann sig då två fångar, en ungrare vid namn Zoltan Rivo och den tyske f.d. konsulatstjänstemannen Bergemann.

Carlson karakteriserade Zoltan Rivo som "en ordningsmänniska, en fin och bra person". På fråga om Zoltan Rivos namn inte möjligen vore Zoltan de Rivo svarade Carlson att han inte hört att så vore fallet. Just eftersom Rivo vore en "ordningsmänniska" skulle han säkerligen vid något tillfälle ha sagt att namnet vore inte blott Rivo utan de Rivo.

Rivo borde enligt Carlson vid detta tillfälle, alltså 1951, ha varit mellan 40 och 45 år, "mycket blek och tunn". Han hade för Carlson - Bergemann deltog mera sporadiskt i samtalen som alltid måste föras i viskande ton - berättat att han studerat i Buda eller Pest och vore språkman till professionen. Han hade studerat latin, grekiska och franska och vore "professor eller kanske snarare magister". Rivo visste inte exakt av vilken anledning han alltsedan det sista krigsåret varit fängslad. Då han frågat förhørsledarna, hade svaret blivit: "Das werden Sie bald wissen". Rivo gissade emellertid att anledningen vore "flyktförsök". Då de sovjetiska trupperna närmade sig Ungern, hade han först haft för avsikt att stanna kvar. Allteftersom de ryska trupperna ryckte fram, hade han emellertid

blivit skrämd av uppgifterna om den terror och den grymhet som härskade i de besatta områdena och därför med några vänner beslutat sig för att söka fly till Turkiet. Vid "gränsen" - troligen mellan Ungern och Rumänien - hade de emellertid omhändertagits av sovjetiska trupper. Rivo hade sedan dess suttit i ryska fängelser.

Om sig själv hade Rivo vidare berättat att hans föräldrar bodde i en stad ej långt från Budapest. Carlson erinrade sig inte namnet, men trodde det var "Fegsvar" eller något liknande. (Under det ungerska upproret 1956 hade strider ägt rum i staden.) Enligt Carlson var Rivo religiös. Under det att Carlson själv under fängelsetiden gripits av hat inte blott mot säkerhetstjänstemän och förhørsledare utan för hela det kommunistiska systemet, hade Rivo snarast känt förakt. Rivo hade varit "mycket bildad" och bl.a. läst danska författare som George Brandes och H.C. Andersen och ofta talat om sin kärlek till franska författare som Voltaire och Molière. (En gång var fjortonde dag eller en gång i månaden kunde fångarna låna böcker från fängelsebiblioteket.)

Till följd av isoleringen visste Rivo (liksom också Bergemann) mycket litet om vad som skedde i omvärlden. Det var exempelvis med förvåning de av Carlson hörde att Kina hade blivit kommunistiskt.

Rivo hade för Carlson berättat att han till år 1949 hade vistats i Lefortovskaja. Förhållandena i detta fängelse hade varit mycket svåra. Många av fångarna hade dött. Så hade exempelvis uppvärmningen vintertid varit helt bristfällig, och temperaturen i cellerna hade blivit alldeles outhärdligt låg. Klagomål hos fängelseledningen hade avfärdats med en cynisk axelryckning.

Rivo hade vid olika tillfällen berättat för Carlson om de fångar han mött eller hört talas om i Lefortovskaja. Carlson erinrade sig bl.a. en tysk diplomat vid namn Langemann, under kriget stationerad i något av Balkan-länderna, vidare en tysk officer, övertygad nazist. Särskilt hade Rivo med beundran talat om en japansk diplomat som visat stor motståndskraft och betydande personligt mod under förhören; han hade ofta misshandlats av fängelsepersonalen. Carlson kunde inte erinra sig namnet på japanen.]

Någon eller några veckor efter Carlsons ankomst till cell 304 i Butyrskaja-fängelset - alltså i början av mars 1951 - hade Rivo sagt Carlson att han efter nyår 1951 under ungefär en vecka

delat cell med en svensk. "Rivo sade att det var en diplomat och en bildad man. Han var svensk." Rivo hade dock inte sagt något om svenskens namn, ej heller om cellens nummer.

Carlson förklarade på särskild fråga att han inte misstog sig beträffande dessa uppgifter. Han hade vid denna tidpunkt fortfarande varit i relativt god form, såväl fysiskt som psykiskt.

"Ännu efter femton år står minnesbilden helt klar för mig."

Carlson sade sig inte ha blivit särskilt förvånad eller överraskad av Rivos uppgift att en svensk diplomat hölls fången i Butyrskaja-fängelset. Människor från olika länder och tillhörande olika yrkeskategorier hade funnits i de sovjetiska fängelserna och strafflägren, tyskar, italienare, balter, ungrare, polacker etc.

Om svensken hade Rivo berättat att denne fick en speciell behandling. Han hade sålunda blivit rakad av fängelsets barberare och han hade givits civila kläder, vilka han tilläts bära i cellen, något som vore ytterst ovanligt. Kort efter det att svensken erhållit dessa kläder, hade han förts ut från cellen. Rivo hade inte kunnat säga vart svensken förts. Knackningsförbindelser med fångarna i granncellerna hade inte givit några ledtrådar. (Personligen sade sig Carlson vilja gissa att det vore möjligt att svensken, om han lämnat Butyrskaja, förts till Krasnogorsk. Vägen från Butyrskaja till Krasnogorsk hade vandrats av flera fångar av typ diplomater, högre officerare o.s.v. Den nedan nämnde Fronia hade också vid ett samtal med Carlson sagt sig tro att en utländsk diplomat som lämnade Butyrskaja troligen vidarebefordrades till Krasnogorsk.)

Carlson sade sig inte minnas hur länge Rivo vistats i Butyrskaja innan han själv fördes dit. Han tror sig dock minnas att Rivo och den nedan nämnde Bergemann anlant dit strax efter nyår 1951.

Om Bergemann sade Carlson att denne varit ungefär 65 år då de delade cell. Han var "en bra människa", mycket försiktig i sina uttalanden och hade den tyske underofficerens respekt för överhet och reglementen. Carlson sade sig bl.a. minnas att Bergemann varje morgon gymnastiserat för att hålla sig i god form. Bergemann hade tillfångatagits av ryska trupper i Bukarest och därefter förts direkt till Lefortovskaja-fängelset. Bergemann hade inte vid något tillfälle talat om att han träffat på skandinaviska fångar i sovjetfängelser. Vid något tillfälle hade Bergemann tjänstgjort vid tyska ambassaden i Köpenhamn och då lärt sig en del danska fraser. Bergemanns tystlåtenhet och försiktighet skingrades egentligen bara då han talade om sin son i Tyskland.

Om sin fängelsevistelse i Butyrskaja berättade Carlson vidare bland annat följande:

att han fått väsentligt sämre mat än Rivo och Bergemann, troligen beroende på att han ansågs vara "en mindre intressant fånge";

att han under långa perioder kallades till timslånga förhör varje kväll klockan 10;

att förhørsledaren under dessa uppträdde arrogant och ibland misshandlade honom;

att han till följd av den näringsfattiga och dåliga kosten fått skörbjugg och tappat samtliga tänder;

att förhørsprotokollen om honom slutligen omfattat 900 sidor;

att han under sin fängelsevistelse inte lärde sig knacka;

att disciplinen i fängelset varit utomordentligt sträng - samtalsförbud rådde, extraordinära försiktighetsmetoder vidtogs så att möte mellan fångar på väg till och från förhör o.s.v. undveks; och

att han och Rivo ömsesidigt lovat varandra att den som först frisläpptes skulle underrätta lämpliga myndigheter om den andres öde.

Sedan Carlson lämnat cell 304, hade han den 25 april 1951 i cell 259 sammanförts med förre chefen för Abwehr i Österrike, Franz Josef Fronia (enligt Carlson nämnd av Weissberg-Cibulski i dennes bok "Die Hexensabbat"). Till en början hade Carlson varit en smula på sin vakt mot Fronia, men så småningom hade han förstått att Fronia vore "en bra kamrat". Carlson hade för Fronia nämnt om Rivos sammanträffande med den svenske diplomaten. Fronia hade då sagt att om svensken förts bort från Butyrskaja, vore det sannolikt att han kommit till Krasnogorsk (jfr ovan).

Om omständigheterna kring sin frigivning berättade Carlson följande. Efter Stalins död hade ett amnestidekret utfärdats, enligt vilket strafftiden för de utländska fångar, som inte med vapen i sin hand kämpat mot Sovjet, generellt avkortats med hälften. Carlson hade för brott mot § 34 (illegalt gränsöverskridande) dömts till tre års fängelse, och mer än halva fängelsetiden hade nu gått till ända. Något straff för brott mot § 58:6 (spionage) hade Carlson inte ådömts. Han kunde därför göra anspråk på att omfattas av amnestidekretet, en argumentering som också accepterades av de sovjetiska myndigheterna. I sällskap med tre andra

danska medborgare och två sovjetiska säkerhetstjänstemän fördes han med järnväg från Moskva till Friedland, dit han anlände den 3 november 1953. Han var då utan legitimationshandlingar; hans enda kläder var en sliten fångdräkt. Han omhändertogs av tysk polis, som försåg honom med en provisorisk legitimationshandling. Den förste dansk han träffade i Väst-Berlin var en ung officer vid den danska militärmissionen, dennes namn var troligen Ole Juel. Han reste från Berlin till Köpenhamn, dit han anlände den 6 november 1953. På färjan mellan Grossenbrode och Gedser hade han utfrågats av dansk polis, men dessa hade - såvitt Carlson nu kan erinra sig - inte frågat honom om han i Sovjet träffat andra fångar av nordisk nationalitet.

Mot avslutningen av samtalet ställdes frågan till Carlson varför han först nu - närmare tolv år efter det han frisläppts - nämnt uppgifterna om Zoltan Rivos kontakter år 1951 med en svensk diplomat i Butyrskaja-fängelset. Under dessa tolv år måste ju Carlson uppenbarligen många gånger ha läst om Wallenberg, i all synnerhet som han tidvis arbetat i Sverige, bl.a. i Huskvarna och Ystad. Något uttömmande svar på frågan lämnade Carlson knappast. Hans intresse för fallet Wallenberg hade väckts "först så småningom". Han hade trott att de upplysningar han kunde bidra med var så "ringa" att de knappast skulle vara av större intresse för de svenska myndigheterna.

Carlson förklarade sig till sist stå till svenska myndigheters förfogande närhelst så önskades. Kontakt borde tas med fabriker Andresen.

x

x

x

Carlsons utsaga präglades av redighet och anmärkningsvärt klart minne för dagar för förflyttningar, cellnummer och diverse detaljer under fängelsevistelsen. Det synes klart att han själv är övertygad om att hans minnesbild är korrekt.

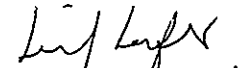
Det är emellertid å andra sidan anmärkningsvärt att Bergemann, som väl erinrar sig såväl Rivo som Carlson, inte nämnt något om att Rivo skulle ha sagt sig ha träffat en svensk diplomat i Butyrskaja - särskilt som ju Bergemann själv upprätthållit knacksförbindelser med Wallenberg i Lefortovskaja (Bergemann satt i cell 202 från september 1946 till augusti 1948 och Wallenberg i cell 203). Anledningen kan vara att Bergemann oftast inte deltagit

i Carlsons och Rivos samtal. Anledningen kan emellertid också vara att Carlson missuppfattat Rivo, eller - kanske mindre troligt - att hans minnesbild så småningom blivit oklar.

Förslag till åtgärder.

1. Genom ambassaderna i Bonn och Wien torde böra utrönas om tyska och österrikiska myndigheter har sig bekant huruvida Rivo frisläppts, eller om man överhuvud förfogar över några uppgifter om hans öden.
2. Möjligen bör kontakt ånyo tas med Bergemann med fråga huruvida han erinrar sig att Rivo talat om en svensk diplomat respektive om han har några uppgifter om Rivo. Det bör dock uppmärksammas att Bergemann - om han överhuvud ännu är i livet - i januari 1966 fyller 80 år och att hans minnesbilder måste vara suddiga.
3. Ambassaden i Köpenhamn eller den svenska polisen bör inhämta upplysningar från vederbörande danska myndigheter om Carlsons trovärdighet.
4. Ambassaderna i Bonn och Wien instrueras fråga tyska och österrikiska medborgare om något är bekant om Fronia.

Paris den 3 oktober 1965.

(Leif Leifland)

"Förmåner i fängelset för Raoul Wallenberg"

Mogens Carlsson

Från Dagens Nyheters utsände medarbetare Claes Sturm
KÖPENHAMN, lördag

Raoul Wallenberg befann sig i Butarskajafängelset i Moskva vid nyår 1951. Det är ännu ett litet bidrag till det stora pusslet om var den svenske diplomaten befunnit sig sedan ryssarna tillfångatog honom i Budapest. Det har lämnats av den 40-årige danske stensättaren Mogens Carlsson. I februari 1951 träffade dansken i cell 304 på Butarskajafängelset en ungersk språkprofessor, Zoltan Rivo, som kort tidigare suttit i samma cell som en svensk diplomat.

Namnet Wallenberg nämndes aldrig — dansken kände vid den tiden inte till Wallenbergshistorien — men däremot fastslog den mycket språkkunnige ungerske

professorn definitivt att det var en svensk diplomat. Någon annan än Wallenberg kan det då inte ha varit fråga om.

— Jag kom till Ljubljankafängelset den 20 februari 1950, berättar Mogens Carlsson för DN:s utgående i sitt hyresrum i Köpenhamn. Efter två tre dagar skickades jag till Butarskafängelset och sattes i cell 304. Där fanns redan en tysk posttjänsteman Bergemann, en äldre man som varit på tyska ambassaden i Bukarest och tillfångatogs tillsammans med hela ambassadpersonalen, och där fanns framför allt den ungerske språkprofessorn Zoltan Rivo.

Denne hade suttit fängslad sedan 1944. Han behärskade sju åtta språk och blev intresserad då jag på dålig ryska sade goddag och började prata. Zoltan Rivo berättade för mig att han träffat folk från hela världen under sin tid i fängelset men aldrig tidigare någon dansk. Däremot hade han under en veckas tid kring nyår delat cell med en svensk diplomat. Någon anledning att då nämna namnet hade han liksom inte, och jag frågade heller aldrig, då jag inte visste någonting om Wallenbergaffären, säger Mogens Carlsson.

— Däremot berättade han speciellt om diplomaten, därför att denne hade fått en alldeles särskild behandling. Han gjorde det för att för mig göra klart att det gjordes skillnad på fångar. Den svenske diplomaten hade visserligen varit utsatt för hårda förhör, hade han berättat för Rivo, men han fick sådana extrarationer som bara diplomater fick, och han fick också tilldelning av papyrusser. Under den korta tid de två hade delat cell hade till stor förvåning för Rivo och de övriga medfångarna vakter kommit och hämtat ut den svenske diplomaten och rakat honom med rakkniv. Sådant var inte normalt för de övriga fångarna, som bara kallklippes med en maskin. Han hade också fått civila kläder en dag, och dagen efter hade han förts bort.

— Zoltan Rivo sade att han sedan försökt genom knackningar få veta vart svensken förts, men fick till svar att denne inte fanns kvar i fängelset.

Var Zoltan Rivo numera befinner sig vet inte Mogens Carlsson. De skildes strax efteråt när dansken fördes från Moskvafängelset och skickades till fångläger i Sibirien, varifrån han blev lössläppt i samband med den stora amnestin efter Stalins död. Den andre cellkamraten i cell 304, tysken Bergemann, hade redan förut flyttats därifrån, och han frigavs också 1953. 1954 fick Mogens Carlsson ett vykort från honom i Kiel, men sedan har han aldrig hört något ytterligare.

— Bergemann var dock ganska dålig redan när jag träffade honom i Moskvafängelset, och när jag pratade med Zoltan Rivo om den svenske diplomaten och om andra saker så satt han för det mesta helt tyst. Han kände tydligen inte alls till honom eller också var han redan så förstörd av alla de många förhören att han inte visste mycket.

Om Zoltan Rivo över huvudet taget frigivits eller om han finns i livet vet jag inte, men annars skulle han kunna verifiera berättelsen. Han var mycket starkt religiös och det var nog det som höll honom uppe. Varför han satt fängslad visste han inte, själv. Han hade många gånger under de sju år som då gått frågor förhörslidarna om detta, men dessa hade alltid bara svarat: "Ge er till fäls så skall ni nog få veta det".

Mogens Carlsson har efter sin återkomst till Danmark läst och hört om Wallenberg, och efter den sista vitboken, vars material fått stor publicitet även här i Köpenhamn, har han blivit klar över att den svenske diplomat som Zoltan Rivo berättade om för honom måste vara Wallenberg.

— I så fall lever han ganska säkert ännu. Ryssarna har inte skjutit honom. Tro mig, jag känner dem. Ni måste bara i Sverige verkligen få en stor opinion för att ta upp saken. Försök framför allt få författarna att enigt skriva under en begäran att Wallenberg skall släppas. Ryssarna har en underlig rädsla för författare. Lägg sedan fram denna begäran för ryssarna, och jag tror det skall geresultat.

Mogens Carlsson kom själv till Sovjet 1950. Han växte upp i Alborg och som ung pojke under kriget var han med i motståndsrörelsen. Han greps av de kommunistiska idéerna och efter kriget ville han åka till Sovjet och se hur det var i ett land där dessa idéer verkligen fått fotfäste. Han försökte via ryska ambassaden i Köpenhamn, men fick inget inresetillstånd. Han reste då till Sverige och arbetade bl a i Södertälje utanför Vänersborg varifrån han fortsatte till Finland.

Han vistades en tid vid ryska gränsen i Viipuri och redan då började han efter de finska gränsvakternas berättelser att tvivla. Men han beslöt sig ändå för att själv se efter och göra ett försök att komma in i Sovjet. Natten mellan den 10 och 11 september 1950 tog han en liten båt och rodde ut för att komma runt gränsbefäst-

ningarna. Sista biten simmade han in och gick sedan till en rysk vaktkur och anmälde sig.

— Det blev en otrolig uppståndelse. Efter bara två timmar visste jag att jag gjort fel, men då var det så dags, säger Mogens Carlsson.

Han fördes till Viborg och vidare till Leningrad, där han sattes i Spalernafängelset. Den 3 december dömdes han till tre års fängelse för illegal gränsoverträdelse. Han fördes sedan vidare till Moskva, där han träffade Zoltan Rivo och Bergemann, men där han också dömdes till 25 års fängelse för spionage. Nästa anhalt blev ett fångläger söder om Vorkuta, där han upplevde hela den fruktansvärda tiden under Stalin. Han var praktiskt taget dödsdömt av skörbjugg när Stalin dog 1953 och allting plötsligen förbättrades, eftersom ingen av de bestämmande i lägre längre visste vad man skulle göra. Han omfattades också av den allmänna amnesti som Malenkov utfärdade och kom till Köpenhamn den 16 november 1953.

I Berlin, dit han först kom två veckor tidigare, namngav han alla han träffat under sin vistelse, men namnet Wallenberg kom aldrig med

då eftersom han ju inte hade hört det.

Efter sin hemkomst till Danmark har han rest omkring och berättat om sina upplevelser vid olika sammankomster. Han säger att han inte längre är kommunist, inte efter det han fått genomgå. "Den som en gång sett det glömmer det aldrig", säger han.

Tidigare vittne satt i samma cell som Wallenberg

— Beträffande först denne Zoltan Rivo känner jag honom till namnet, kommenterar författaren Rudolph Philipp meddelandet från Köpenhamn. Jag känner honom inte såsom vittne men som en person som av vittnen omnämnts som deras cellkamrat.

Butarskafängelset är hittills inte omnämnt i någon av vitböckerna om fallet. Däremot vet jag att Raoul Wallenberg befann sig där också år 1949. Detta har intygats av ett vittne som i min närvaro — i min egenskap av Wallenbergs ombud — förhördes av en representant utsedd av sin regering i landet i fråga. Vittnesmålet är undertecknat av honom och vederbörligen sigillföret. Det finns således redan vittnesmål om att Wallenberg befann sig i Butarskafängelset 1949. Vittner satt detta år i samma cell som svensken.

Ärende

Wallenbergfallet

Datum

4.10.65

Dnr

305

Avd

P

Grupp

2

Mål

Eu I

Adress

Svensk

P a r i s

Text

305 Från pressbyrån. Ingen redaktionell text eller kommentar
i Wallenbergfallet i dagens morgontidningar.

Cabinet

Ifylles av telegramexpeditören

Avsant den

4.10

Klockan

11.55

Sign.

M

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

ex. 2 till *Leifland*
» 3 » *Vingens bunt*
» 4 »
» 5 »

CHIFFERTELEGRAM

Från Paris

Avsänd dentelex / 19 kl.

Inkom den 6 / 10 1965 kl. 16.50

Utskrivet i 4 ex. Detta är originalet.

Dnr 55: B		13
Avd.	Gr.	Mål.
P	2	Eu ¹

7/10. Underskrift

Bern. Danielsson, Paris -

13.

Ministeryskrivet Hfw

För Leifland.

ifld
hw
Primo. Csasznik återvände idag till ambassaden och meddelade att han numera kommit på namnet på judiska området inom Sovjetunionen i närheten av det fångsläger där Raoul Wallenberg vistats. Namnet vore Berjtdsian.

Secundo. Jag hade idag samtal med vår ordinarie kontaktman på polispréfektoren. Han kände väl till Csasznik som han beskrev som en ytterst "douteux" person. Han kunde bl.a. omedelbart säga att Csasznik icke såsom han själv uppgivit återvände till Ungern 1956 i samband med revolutionen utan för tillbaka redan 1947. Han hade därefter icke varit i Frankrike förrän han återvände 1962 - icke som Csasznik själv uppgav 1963. Min kontaktman antydde att man misstänkte att Csasznik på något sätt arbetade för utländsk underrättelsetjänst. Ovanstående upplysningar kunde min kontaktman lämna utan att konsultera några handlingar. Han var icke förberedd på att jag skulle tala om Csasznik. Det är således uppenbart att denne är en av polisen väl övervakad person. Polisen återkommer efter närmare studium Csaszniks dossier.

De Geer

sf

RIKSPOLISSTYRELSEN

SÄKERHETSAVDELNINGEN
STOCKHOLM 8

Missiv

Datum

(25.1.66)

Mottagare

Sten Dep. sek. chef avdelning

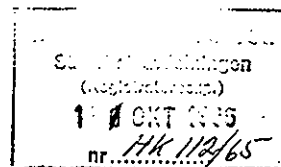
Avsändare

W. P. P. P.

RPS nr 4a. 300x50. 8.64. 6828

☐ för yttrande	☐ för granskning	☐ för underskrift
☐ » kännedom	☐ » direkt besvarande	☐ » föredragning
☐ » attest	☐ enl. överenskommelse	☐ önskas åter
☐ » åtgärd	☐ v. g. följa med mig	☒ önskas ej åter

W. P. P. P. synes mig ej ha varit
med till. för den tagit en kopia
av orig. som härmed återgår.

Strängt förtrolig.

P.M.

dat. Paris 4 okt. 1965

angående samtal med André Csasznik.

./1

Den 3 och 4 oktober 1965 ägde två samtal rum i Paris med numera statslöse, f.d. ungerske medborgaren André Csasznik, adress 70, rue de Comdamine, Paris 17. Samtalen hade föranletts av ett besök som M. Csasznik den 28 september 1965 avlagt på svenska ambassaden i Paris och av ett brev som han sedan tillställt fru von Dardel, bil. 1.

Vi besökte på morgonen den 3 oktober M. Csaszniks bostad och lämnade - då det visade sig att han inte var anträffbar - ett meddelande till portvakten att Csasznik måtte sätta sig i förbindelse med oss på Hotel Stockholm. Samma dags eftermiddag kom Csasznik till hotellet, där ett samtal ägde rum under ungefär två timmar. Vi överenskom att träffas ånyo följande dag på ambassaden. Vid detta andra samtal deltog förutom undertecknade även doktor Dax, psykiater vid amerikanska sjukhuset i Paris, under senare delen av det drygt fyra timmar långa sammanträffandet. Vidare närvarar attachén Björn Skala, som den 28 september haft besök av Csasznik. - Det må påpekas att Csasznik i juli 1964 tagit kontakt med svenska ambassaden i Tel Aviv under en tillfällig vistelse i Israel. Ambassadören Thorsson har med handbrev den 22 juli 1964 tillställt kabinettsssekreteraren Belfrage en rapport härom.

Csasznik berättade att han var född i Budapest år 1912 och att han lämnat Ungern före kriget. Han hade bosatt sig i Frankrike och deltagit i kriget i den brittiska armén. Under de tre första månaderna av år 1946 hade han varit i Ungern med ett brittiskt förband, möjligen en militärmission (Csaszniks uppgifter var något otydliga på denna punkt). På särskild fråga berättade han att han haft korprals grad och haft "speciella uppgifter".

Några dagar efter oktoberrevolutionens utbrott i Ungern 1956, närmare bestämt den 25 oktober, hade han begett sig till Ungern för att kämpa med de ungerska frihetsstyrkorna. Han hade

inte något speciellt uppdrag från någon myndighet att fara till Ungern; "kallelsen kom från mitt eget hjärta". Han hade begett sig till Ungern i ett flygplan som startade från le Bourget. I flygplanet befann sig sammanlagt 72 personer som alla önskade kämpa mot kommunismen, därav fyra ungrare samt fransmän, tyskar och amerikanare. På särskild fråga vägrade han att namnge någon av sina kamrater.

Planet hade anlänt till Budapest samma dag. Csasznik sade sig ha deltagit i striderna, men han hade också haft kontakt med utländska korrespondenter i staden. Han hade måst välja bostad på olika håll. Han var inte villig att uppge namnen på de personer han sammanträffat med under upproret.

Den 2 januari 1957 hade Csasznik på kvällen begett sig till sin moders bostad. Utanför denna hade han omringats av ett 20-tal ungerska AVO-soldater och förts till den ungerska säkerhetstjänstens centralfängelse i Budapest, "en jättelik byggnad med 8 å 10 våningar ovan jord och 6 underjordiska våningar". Han hade inga identitetspapper. Av säkerhetspolisen hade han anklagats för spionage och kontrarevolutionär verksamhet. Som bevismaterial hade säkerhetstjänstemännen bl.a. visat ett starkt förstorat fotografi som en utländsk tidningskorrespondent tagit av Csasznik och som visade denne delta i striderna mot kommunisterna, beväpnad med en kulsprutepistol och två pistoler.

Trots att Csasznik svårt misshandlats av säkerhetstjänsten hade han vägrat att ge några upplysningar. I oktober 1958 hade han första gången ställts inför en domstol och då ådömts livstids fängelse. I februari 1959 hade han ånyo konfronterats med domstolen och då fått sin dom ändrad till 15 års-fängelse.

Han hade därefter lämnat AVO-högkvarteret och i en bil - sannolikt av ryskt fabrikat - körts utan uppehåll 4 å 5 dagar över den ungersk-sovjetiska gränsen och in i Sovjetunionen. Csasznik uppskattade att bilen i medeltal kört med 50 å 60 km hastighet. Han hade varit ensam fånge i bilen och varit placerad i baksätet. I framsätet, som var skilt från baksätet av en fönsterruta, hade suttit dels en chaufför, dels en vaktsoldat. Dessa bar ryska uniformer, men Csasznik sade sig efter någon tvekan tro att de varit ungerska medborgare. Ingen av dem hade någonsin under den 4 å 5 dagar långa färden yttrat ett ord till Csasznik.

Sedan bilfärden avslutats hade Csasznik placerats i en cell i en godsvagn och åkt tåg 36 å 48 timmar. När han lämnat bilen och fördes till tåget hade någon nämnt namnet Jekaterinburg, och han hade

då fått den uppfattningen att tåget möjligen var destinerat dit. På tåget hade han varit ensam med samme vaktsoldat som eskorterat honom under bilfärden. Han hade suttit eller halvlegat på en träbänk och försetts med fotbojor. Ej heller under tågresan hade vaktsoldaten sagt ett enda ord till Csasznik. Han kunde heller inte se i vilken riktning tåget gick, godsvagnen hade endast ett litet fönster som var placerat så högt att han inte kunde titta ut. Under tågresan hade han blott erhållit bröd och vatten samt en sockerbit.

Efter en tidrymd, som Csasznik alltså uppskattar till 36 å 48 timmar, stannade tåget på banvallen under 10 minuter och Csasznik fördes på nytt in i en bil. Detta hade skett på dagen och Csasznik hade därför kunnat se att det låg snö på marken. Han kunde inte se några byggnader, inte heller någon väg. Bilen hade kört "upp och ner för kullarna" under 3 å 4 timmar. Bilen var av samma typ som den som fört honom från Budapest till Sovjetunionen. Vakt-soldaten var densamme som följt honom ända från Budapest, under det att chauffören var ny. Då bilen inte hade några sidofönster och Csasznik inte kunde se genom framfönstret, kunde han inte berättat något om det landskap som bilen färdades igenom.

./2

Då bilen stannade befann den sig vid ingången till ett mur-omhågnat fängelsekomplex (en av Csasznik uppgjord skiss närslutes). Sedan fängelsegrinden öppnats hade bilen omedelbart kört fram till en av fängelsekasernerna, ett betonghus, 3 å 4 våningar högt. Csasznik hade befriats från sina fotkedjor och förts in i en cell i andra våningen; Csasznik erinrade sig inte längre cellens nummer.

Enligt Csasznik inrymdes 50 å 60 fångar i varje våning. Cellerna var belägna längs husets yttermurar. Framför celldörrarna löpte en korridor. Mitten av huskroppen upptogs av ett schakt, som i varje våningsplan avspärrades med ett nät för att förhindra självmordsförsök från fångarna. (Konstruktionen är densamma som i Vladimir-fängelsets Corpus II. På särskild fråga sade emellertid Csasznik att intet sjukhus fanns i denna kasern eller över huvud taget i detta fängelsekomplex.)

Om cellen berättade Csasznik att den hade ett fönster, placerat ungefär $2\frac{1}{2}$ m från golvet. Det fanns därför ingen möjlighet för honom att titta ut. Celldörren hade en lucka genom vilken vaktmanskapet varje morgon sköt in hela dagsransonen mat, varm soppa, bröd, fisk och socker. Enligt Csasznik var maten i detta

sovjetiska fängelse mycket bättre än den han fått i Ungern. Under sin vistelse i Ungern hade Csasznik magrat 10 à 15 kilo, "but I gained it back" i Sovjet.

En gång om dagen fick Csasznik av fångvaktaren en hink med sex liter vatten. Några andra badmöjligheter existerade inte. En gång varannan eller var tredje månad rakades han. Det tillgick så att han med bakbundna händer fick sätta sig i sängen i cellen, varefter en vakt klippte av skägget med en sax. Han tilläts aldrig ta några promenader och fick över huvud taget inte lämna fängelsecellen från sin ankomst mars 1959 till mars 1961, då han besökte läkarmottagningen i ett annat fängelse (se vidare nedan). Under denna tid fick han heller inte tala med någon annan fånge, såg inte sina kamrater och hade heller ingen knackningskontakt med dem. Han hade inget arbete att utföra, fick inte motta någon post eller läsa tidningar och böcker utan tillbragte två år i absolut isolering, absolut ensamhet och absolut tystnad. Om han försökte fråga fångvaktarna om någonting, tystades han omedelbart ner. Till följd av dessa omständigheter hade han fortfarande ingen aning om vilka andra fångar som vistades i fängelset eller vad fängelset heter. Tillfrågad om han kunde ge någon som helst indikation på i vilken del av Sovjet fängelset är beläget, svarade han att det var i Sibirien. Troligen låg det också i närheten av en "closed area" som på ungerska heter "Jiddovarsch". Det ryska namnet på denna stad kunde Csasznik inte erinra sig, men han trodde att det började på "Kam". (Under samtalet i Tel Aviv den 17 juli 1964 nämnde Csasznik namnet Kamensburg.) Csasznik kunde emellertid inte ge någon logisk förklaring till att fängelset var beläget nära denna stad utan hänvisade till ett allmänt intryck; han hade hela tiden utgått från att fängelset låg i denna del av Sovjetunionen.

I mars 1961 hade Csasznik för första gången fått lämna sin cell för att genomgå en medicinsk undersökning. Tillfrågad huruvida han vore säker på att detta skett i mars 1961 svarade han att han hade ett rätt gott tidsmedvetande. Han hade visserligen inte under dessa två år växlat ett ord med någon människa, han hade inte kunnat följa tidningar eller radio, han hade inte genom fönstret kunnat se årstidernas växling, men likväl hade han försökt att hålla reda på tidens flykt. Han vore övertygad om att de sovjetiska fängelsemyndigheterna försökte "break down my mental health", men de hade inte lyckats i detta sitt uppsåt. Det hade varit utomordentligt deprimerande och påfrestande och han hade stundtals lidit av

sömnlöshet, men han ansåg sig själv under hela tiden ha varit i psykisk balans. Han trodde emellertid att fängelseledningen gav honom någon form av piller, kanske brom, för att hålla honom lugn.

Den läkarmottagning till vilken Csasznik förts var antagligen gemensam för ett antal fängelser som var belägna intill varandra. Csasznik hade införts i ett väntrum där 20 à 25 andra fångar stod uppställda längs väggarna. Fångarna fördes in till läkarmottagningen, sedan de av en vaktsoldat tillfrågats om namn, födelsedatum och nationalitet. Den av fångarna, som först ropats upp av soldaten, hade uppgett sig heta Gerhard Flustin eller Fluning eller Flussling - Csasznik kunde inte längre erinra sig det exakta namnet. Denna fånge hade sagt sig vara tysk medborgare, född i Bremen, kanske ungefär 60 år gammal vid detta tillfälle, "a big tall man".

Då vaktsoldaten frågade Csasznik, hade en av de andra fångarna, som stod några meter från Csasznik, vänt sig till denne och i viskande ton frågat: "Are you Hungarian?" Då Csasznik bejakat detta, hade fången i viskande ton sagt: "I am Wallenberg. When you are free, you please contact my mother."

Ordväxlingen hade alltså skett på engelska. Medfången talade enligt Csasznik god engelska. Om fångens utseende och tillstånd lämnade Csasznik följande upplysningar. Han hade varit "small, very small, smaller than me" - Csasznik är själv ungefär 168 à 170 cm lång, medfången skulle alltså enligt Csasznik ha varit högst 165 cm. Han borde ha varit ungefär 50-52 år gammal och syntes vara i "very bad condition, physically tired, very thin". Hans hår var kortklippt. Han hade inte varit "typically nordic". Vidare erinrade sig Csasznik att han haft "a long nose". Han kunde inte ha vägt mer än högst 50 kilo.

Csasznik uppgav att han, så fort som medfången hade sagt att han var Wallenberg, omedelbart hade tänkt på den svenske diplomaten Raoul Wallenberg som under kriget tillfångatogs av ryssarna i Budapest. Under de år han varit i Frankrike, från 1946 till 1956, hade han vid något tillfälle läst en broschyr om Raoul Wallenberg, och namnet hade alltsedan dess varit aktuellt för honom. Enligt Csasznik borde i varje fall några av de andra fångarna i väntrummet ha hört medfångens yttrande. Vilka dessa var, hade han emellertid ingen aning om. Tysken hade redan förts in till läkarrummet.

Den läkarundersökning som Csasznik genomgick hade varit ytterligt summarisk och ytlig. En av de tre läkarna hade som hastigast känt på hans kinder och muskler för att få en uppfattning om hans arbetsduglighet. Undersökningen hade knappast tagit mer än en halv minut.

Efter läkarundersökningen hade Csasznik återförts till bilen och efter en färd om kanske 3 eller $3\frac{1}{2}$ timmar kommit till ett annat fängelse än det där han vistats 1959-1961. De båda fängelserna liknade emellertid varandra. Han hade förts in i en ensam cell i tredje våningen. Efter 2 eller 3 dagar hade han satts att arbeta i cellen. Arbetet bestod i att linda isoleringsband runt elektriska kablar. På morgonen lämnade en förman in arbetsmaterial till honom och hämtade sedan på kvällen ut vad Csasznik producerat under dagens lopp. Förmannen var troligen ryss, men hade antagligen någon ungersk bakgrund. Ju mer och bättre Csasznik arbetade, desto bättre och mera mat fick han. Förmannen talade ungerska.

Behandlingen i det nya fängelset var bättre än i det tidigare. Visserligen var isoleringen lika sträng - Csasznik fick inte under de två år han tillbringade i fängelset tala med någon av sina medfångar, han hade ingen knackningskontakt med dem, fick inte motta post eller läsa någonting. Å andra sidan hade han inte någon känsla av att fängelseledningen nu försökte att bryta ner hans motståndskraft.

I slutet av år 1962 fördes Csasznik på nytt, denna gång på egen begäran, till läkarmottagningen. Han hade skador såväl på högra handen som vänstra foten, delvis tydligen självförvållade. I väntrummet till läkarmottagningen hade vistats mellan 30 och 40 patienter. De stod i en lång kö, och då Csasznik hade fyra eller fem fångar före sig i kön, hade han vänt sig om och en bit bort - kanske fem meter - på nytt sett den fånge som vid hans första läkarbesök sagt att han var Wallenberg. Denne hade viskande frågat Csasznik "Are you free?", vilket Csasznik förnekade.

Såvitt Csasznik förstod hade de patienter som denna gång besökte läkarmottagningen inte förts dit i grupp såsom första gången, utan individuellt begärt att få träffa en läkare.

Efter läkarbesöket fördes Csasznik tillbaka till samma fängelse och var under ytterligare 6 eller 8 veckor sysselsatt med samma arbete som tidigare. En morgon hade celldörren öppnats, Csasznik hade försetts med hand- och fotbojor och förts till en bil och efter en färd om 3 å 4 timmar eller kanske en halv dag kommit till

ett flygfält i en "stor stad". Csasznik hade förts ombord på ett militärflygplan, avsett för fallskärmsjägare och försett med 4 turbojetmotorer. Planet hade inga fönster, varför det var omöjligt för Csasznik att under resan, som tog 5 eller 6 timmar, få någon uppfattning om färdriktningen. Förutom besättningen hade planet enligt Csasznik endast två passagerare, Csasznik själv och en vaktsgesell. Den 1 eller 2 februari 1963 hade planet vid 19-tiden landat i Wien, dock inte på den vanliga landningsbanan intill stationsbyggnaderna, utan "en bit bort". Omedelbart efter det att Csasznik stigit av och mottagits av tjänstemän från franska ambassaden hade det ryska planet vänt tillbaka. Efter ett uppehåll om några dagar i Wien hade Csasznik farit till Paris dit han anlände den 4 februari 1963.

Kommentarer:

Csaszniks utsaga kan av flera skäl inte anses vara trovärdig.

1. Csaszniks sammanträffanden med Wallenberg skulle ha ägt rum dels i mars 1961 och dels strax före nyår 1963. Den 9 februari 1961 tillställde statsminister Erlander ministerpresident Chrustjev en skrivelse i vilken han relaterade de informationer som professor Nanna Svartz erhållit vid besök i Moskva i slutet av 1961. Att de sovjetiska myndigheterna någon månad härfter skulle tillåta Wallenberg gruppundersökas av läkare i sällskap med 20 - 25 andra fångar och då få tillfälle att tala med dem, framstår som helt uteslutet.

2. Csaszniks utsaga om förhållandena i de sovjetiska fängelserna verkar inte övertygande. Även under Stalin-tiden fram till 1953 fick de mest prominenta tyska fångarna i Moskva-fängelserna på olika sätt goda informationer om medfångarna. Också i det mest kända isoleringsfängelset från mitten av 50-talet, Corpus II i Vladimir-fängelset, kunde medfångarna i varje fall få en viss uppfattning om namnen på sina kamrater. I intet av oss känt fall har en från Ryssland återvänd fånge varit oförmögen att ange namnet på de fängelser i vilka han vistats. Alla informationer tyder på att förhållandena i de ryska fängelserna blivit mindre rigorösa sedan slutet av 50-talet, och Csaszniks berättelser om 100%-ig isolation, ständig cellvistelse etc. är inte övertygande.

3. Läkarmottagningen var enligt Csasznik troligen gemensam för ett ett flertal fängelser med kanske flera tusen interner. Att den man, som sade sig vara Wallenberg, läkarundersöktes samma gång som Csasznik första gången, berodde enligt Csasznik på att mannen suttit i samma fängelse som han och nu liksom Csasznik undersöktes för att det skulle fastställas om han vore arbetsduglig. Att Csasznik vid det andra läkarbesöket skulle träffa just denne medfånge bland de tusentals andra fångarna, berodde enligt Csasznik på "en tillfällighet, god tur". Ej heller på denna punkt är Csaszniks förklaring övertygande.

4. Redan då Csasznik tillfångatogs i januari 1957, kände han till Wallenberg och dennes öde. Från sina sex fängelseår minns han med säkerhet namnet på en medfånge, nämligen just Wallenberg. Den enda konversation han haft med en medfånge under sina 4 år i Ryssland hade utmynnat i en hemställan från medfångan att Csasznik, om han bleve fri, skulle underrätta medfångens moder. Csasznik återvände från Sovjet i februari 1963, men först i juli 1964 tog han kontakt med en svensk myndighet, ambassaden i Tel Aviv, för att vidarebefordra medfångens budskap. Några månader efter ankomsten till Paris på våren 1963 hade han tänkt sätta sig i förbindelse med svenska ambassaden i Paris, men inte - trots att han tidigare levat 10 år i Frankrike - kunnat hitta ambassadens adress och telefonnummer i telefonkatalogen. Återigen: Csaszniks berättelse övertygar inte.

5. Csaszniks berättelse om hemfärden är orimlig: Ett stort militärflygplan med fyra turbojetmotorer skulle ha reserverats för hans hemresa, en resa som skulle ha tagit fem eller sex timmar i vardera riktningen. Ett sådant pådrag kan möjligen tänkas vid återvändandet av mycket betydelsefulla personer. Att Csasznik - en relativt obetydlig fånge - skulle ha rönt en sådan uppmärksamhet, framstår som orimligt.

Ambassaden i Paris har ombetts att kontakta den franska polisen för att inhämta närmare upplysningar om Csaszniks antecedentia. Då dessa informationer föreligger, torde säkrare slutsatser kunna dras om Csaszniks motiv.

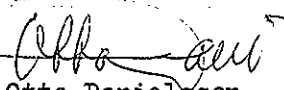
För dagen skulle vi vilja begränsa oss till att gissa att Csasznik möjligen är ute efter ekonomiska förmåner. Redan under sitt samtal i Tel Aviv lät han förstå att han hade det svårt ekonomiskt, och han erhöll av ambassaden ett belopp för förlorad ar-

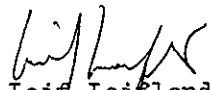
betsförtjänst och resekostnader. Även vid vårt samtal i Paris har Csasznik låtit förstå att han borde ersättas för liknande kostnader. Ambassaden har ombetts att utbetala 85 francs till honom. Möjligen drivs också Csasznik av en önskan att genom sin berättelse få tillfälle komma till Sverige för att arbeta. Han uttalade vid ett par tillfällen att han gärna skulle ta plats i Sverige, där ju arbetslönerna är väsentligt högre än i Frankrike.

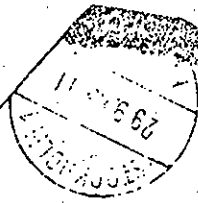
Avslutningsvis må nämnas att Csasznik i det senaste numret av den i München utkommande ungerska exiltidningen UJJ-Hungaria säger sig ha sett en artikel enligt vilken en tysk affärsman (?), som nyligen återkommit från Sovjet, skulle ha uppgifter att lämna om Raoul Wallenberg.

Ambassaden i Bonn bör instrueras att anskaffa tidskriften.

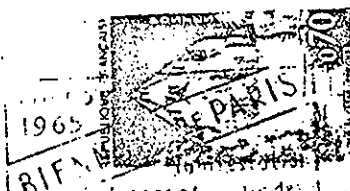
Paris den 4 oktober 1965.

Otto Danielsson

Leif Leifland

Madame

Fredrik von Erdel
in dene Wallenberg

Per H
Express

Auravägen 25
Djursholm
Sveéde

Cheer Madame
monna d'monsieur Raul Wallenberg
moi parte avec votre fis a Russie
2. foi 61. 62 mor.

lui e pas morte seur

Si vous interesse l'suys j'soir a votre
servis.

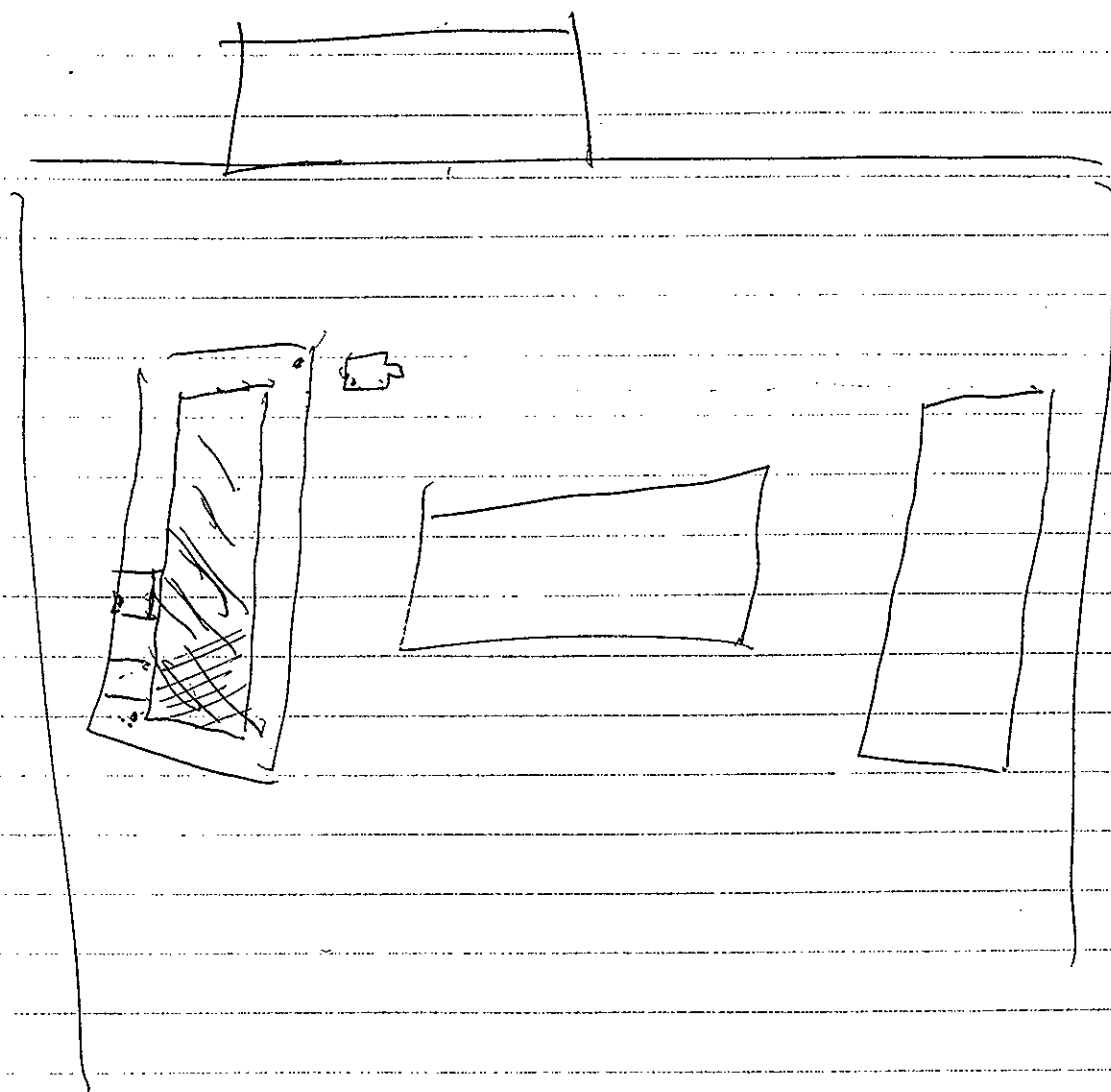
Y' parte a Tel Aviv
avec l' madame Ambassadeur
apri ici a Paris.

metuont attend a votre repos.
Cherchez

ANDRE. CS.

Paris 17 em

70 Rue la CONDAMINE

Ärende Sjöborgsutredningen

Datum
6 oktober 1965

Dnr
319 ✓

Avd
P

Grupp
2

Mål
Eu¹

Adress Svensk
B o n n .

Text 319 Enligt Frankfurter Allgemeine Zeitung 4 oktober har Röda korsets
Suchdienst München offentliggjort rapport tyska fångar i sovjetiska
fängelser. Tacksamma erhålla två exemplar.

Cabinet

ex.t. hr Virgin

Ifylles av telegramexpeditören

Avsändt den	Klockan	Sign
6.10	18.20	LM

Dep U 3250

FRANKFURTER ALLGEMEINE ZEITUNG

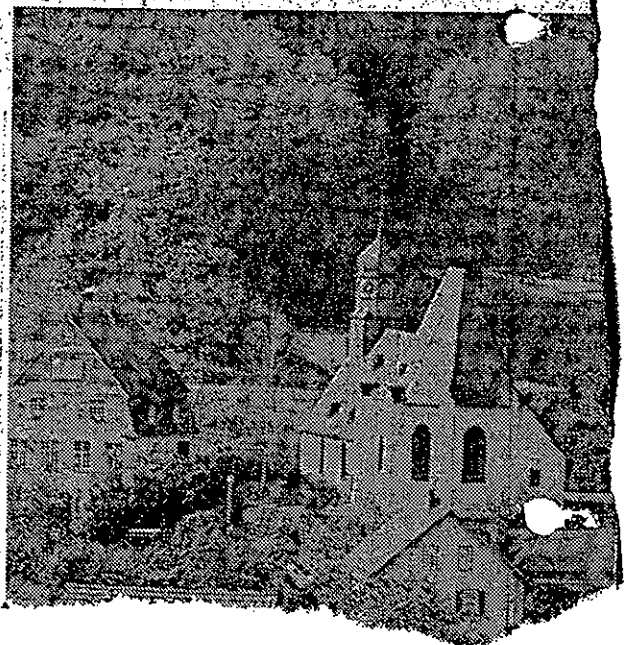
Det

Universität Göttingen kostet 2 Milliarden Mark

Eigener Bericht

Wg. HANNOVER, 3. Oktober. Der Neubau der Göttinger Universität, der etwa 1980 abgeschlossen werden soll, wird nach Angaben des niedersächsischen Kultusministers Langeheine rund zwei Milliarden Mark erfordern. Vor einem Jahr waren von der Landesregierung noch 800 Millionen bis knapp eine Milliarde Mark genannt worden. Angesichts der schwierigen finanziellen Lage des Landes dürften im Laufe der nächsten Jahre allerdings voraussichtlich weniger als die vorgesehenen achtzig Millionen Mark nach Göttingen fließen. Wahrscheinlich wird die vorgesehene Ausbauphase gestreckt werden müssen. An eine zweite Landesuniversität in Niedersachsen zu denken ist angesichts dieser Situation nach Langeheines Worten auf absehbare Zeit „utopisch“.

Die Uniform ist in der Bundesrepublik nicht gefragt. Das ist das Ergebnis einer Umfrage des Emnid-Institutes. Auf die Frage „Was steht Ihnen einem Mann besser — ein Zivil-“

1965

4/10

Welt

FRANKFURTER ALLGEMEINE ZEITUNG

1,27 Millionen deutsche Soldaten noch vermißt

Das Rote Kreuz klärte bisher das Schicksal von 7,9 Millionen Vermißten

MÜNCHEN, 3. Oktober (AP). Das Schicksal von 1,27 Millionen Soldaten und Kriegsgefangenen ist immer noch ungeklärt. Dies geht aus einem am Samstag in München veröffentlichten Bericht des Suchdienstes des Deutschen Roten Kreuzes hervor. 7,9 Millionen Schicksale von Vermißten konnten geklärt werden. Noch 1964 wurden pro Tag von den Suchdienststellen in der Bundesrepublik 160 Feststellungen über Schicksale von vermißten und gesuchten Personen getroffen.

Die Zahl der in mitteldeutschen Haftanstalten Vermißten betrug zum 31. Dezember vergangenen Jahres noch 65.700. Bisher konnte der Suchdienst 21.289 Familien Nachricht über das Schicksal eines in der Zone inhaftierten Angehörigen geben.

Aus dem DRK-Bericht geht hervor, daß in den Gebieten Osteuropas — in Polen, in der

Sowjetunion, in den Balkanländern und in der gegenwärtig noch 3,15 Millionen Deutsche verschiedener Staatsangehörigkeit leben. Von 508.000 liegen Anträge auf Familienzusammenführung oder Aussiedlung beim DRK vor.

Die Zahl der deutschen Gefangenen in den Ostblockstaaten ist gering geworden. Nach der DRK-Statistik befinden sich in der Sowjetunion noch 74 Deutsche in Gefängnissen; darunter 28 kriegsverurteilte Soldaten und vier kriegsverurteilte Zivilisten. In Polen sind noch 21 Deutsche im Gefängnis, davon ein kriegsverurteilter Soldat und elf kriegsverurteilte Zivilisten. In der Tschechoslowakei werden 63 Deutsche gefangen gehalten, davon drei kriegsverurteilte Soldaten und 29 kriegsverurteilte Zivilisten. Die übrigen Gefangenen sind aus politischen Gründen verurteilt oder bei Reisen aus dem Bundesgebiet in jene Länder nach verschiedenen Beschuldigungen verurteilt worden.

Erbliche Hör- und Sprachschäden seltener

gt ist
un Be
aber
n, die
oraus-
t wird
en Zeit
uto sei
in ge-
in uns
am aus
en und

frühen
Schau-
en Luft-
smitteln
t durch
abei den
uptstern
ie schon
erungs-
er wer-
sehr tief
Hör-

hr unter-
Abend-
ermann
ist

Ärende	Wallenberg-affären	Datum		Dnr
		6.10.65		
Adress	Svensk Washington 687	Avd	Grupp	Mål
		P	2	Eu I

Adress

Sve. N.Y. 8777 ✓
Svensk Washington 687 ✓

Paris 309 ✓

✓ Köpenhamn 248 ✓

Text

✓ Moskva 394 ✓

6.10.65 kl. 20.25 af.

6.10 kl. 20.00 kl. 20.00

Info från pressbyrån. Följande TT-meddelande lämnats idag:
Cit. Byråchefen Danielsson, Rikspolisstyrelsen, och departementssekreterare Leifland, Utrikesdepartementet, har återkommit till Stockholm efter att i utlandet ha hört två personer i Wallenberg-ärendet.

Den ene av dessa, som är bosatt i Paris, uppgår sig vid två tillfällen på 1960-talet ha träffat Wallenberg i Sovjetunionen. Såvitt för dagen kan bedömas förtjänar hans uppgifter inte tilltro. Ytterligare kontroll av hans utsaga kommer att ske.

Vittnesmålet från den andra hörda personen ansluter sig till tidigare uppgifter att Wallenberg i början av 1950-talet skulle ha vistats i Butyrskaja-fängelset. Slutcit.

Cabinet

Ifylles av telegramexpeditören		
Avsändt den	Klockan	Sign
6.10	20.40	ms

Sjöborgsutredningen

6 oktober 1965 319

P 2 Eu¹

Svensk

B o n n.

319 Enligt Frankfurter Allgemeine Zeitung 4 oktober har Röda korset
Suchdienst München offentliggjort rapport tyska fångar i sovjetiska
fängelser. Tacksamma erhålla två exemplar.

Cabinet

ex.t. hr Virgin

Leifland/eb

Heddelande till TT onsdagen den 6 oktober 1965.

Byråchefen Danielsson, Rikspolisstyrelsen, och departementssekreterare Leifland, Utrikesdepartementet, har återkommit till Stockholm efter att i utlandet ha hört två personer i Wallenberg-ärendet.

Den ene av dessa, som är bosatt i Paris, uppger sig vid två tillfällen på 1960-talet ha träffat Wallenberg i Sovjetunionen. Såvitt för dagen kan bedömas förtjänar hans uppgifter inte tilltro. Ytterligare kontroll av hans utsaga kommer att ske.

Vittnesmålet från den andra hörda personen ansluter sig till tidigare uppgifter att Wallenberg i början av 1950-talet skulle ha vistats i Butyrskaja-fängelset.

Kritisk

7/10 1265

P.M.

På uppdrag av statsrådet Palme ringde jag i går på eftermiddagen fru von Dardel för att underrätta henne om departementets avsikt att lämna ut ett kort meddelande angående byråchefen Danielssons och departementssekreterare Leiflands *nu avslutade* resa. Från pressens sida hade ställts upprepade frågor angående resans resultat och med tanke på den publicitet som denna haft, vore det påkallat att lämna ett svar på förfrågningarna. Jag läste därefter upp pressmeddelandet för fru von Dardel. En detaljerad skriftlig rapport skulle komma att utarbetas av Danielsson och Leifland och denna skulle - såsom Danielsson redan ställt i utsikt åt herr Philipp - ställas till familjens förfogande.

Fru von Dardel förklarade att hon funnit publiciteten kring ~~det nya "vittnet"~~ och Paris-resan mindre lycklig, då därigenom byråchefen Danielssons befattning med *ändas* ~~efterforskningarna~~ offentliggjordes. Hon var rädd för att detta kunde skada hans arbetsmöjligheter. Hon tyckte vidare det var tråkigt att departementet på detta sätt skulle *erkänna* ~~offentliggöra~~ ett "misslyckande" i vad gällde *efterforskningarna av* ~~ansträngningarna~~ att spåra Wallenberg och

^a
~~att man på detta sätt~~ över huvud förde till allmän kännedom
att olika ^{nya} spår följdes. Nackdelen härmed vore att ryssarna kunde få intrycket att svenska myndigheterna icke trodde på det material som redan fanns och på vilket man grundat framställningarna till sovjetmyndigheterna.

Jag förklarade för fru von Dardel att pressmeddelandet visserligen lät förstå att Paris-vittnet icke var trovärdigt, men vad gällde det andra vittnet - Mogens Carlsson i Köpenhamn - gav meddelandets formulering såvitt jag förstod icke ett ~~intryck~~ ^{enligt min uppfattning} av negativt utan ^{ett} ~~positivt~~ ^{intyg} resultat. Att byråchefen Danielsson intresserade sig för Wallenberg-frågan var knappast en hemlighet för någon, varför hans omnämnande ej gärna kunde försvåra hans arbete. Vad beträffade hennes invändning mot tillkännagivandet att även nya spår prövades, kunde häremot anföras att regeringen upprepade gånger deklarerat, att "alla spår undersökes", ^{var för sig} ~~Paris-färdens~~ ^{tecknade sig för konsekvent åtgärd.}
Jag meddelade även fru von Dardel att ett sammanträffande med dr Gabor i München icke kunnat komma till stånd under denna resa, men att ett samtal med denne vore planerat till nästa vecka. Fru von Dardel uttryckte förhoppningen att myndigheterna skulle göra ett nytt försök att spåra Zoltan Rivo (som Mogens

Carlsson åberopat i sitt vittnesmål). Härtill nämnde jag att
ett sådant försök skulle göras; bl.a. skulle dr Gabor tillfrå-
gas härom.

Stockholm den 7 oktober 1965.

E.V.

Stockholm den 7 oktober 1965.

ang material om Wallenberg.

3 bil.
u.s.o.
konsthand

Nr	121	
Ink dnr		
Avd	Grupp	Mål
P	2	Eu I

Kära Gunhild,

Åberopande Ditt brev den 21 september får jag meddela, att vi just är i färd med att distribuera vitboken om Wallenberg - ambassaden får 5 exemplar. Jag översänder emellertid samtidigt härmed ytterligare 1 exemplar och enligt Din önskan också 1 ex. av den tidigare vitboken.

Vad beträffar material på utländskt språk i ämnet har jag hört mig för hos sakkunskapen inom departementet men det tycks inte finnas något annat än vad som ingår i "Documents on Swedish Foreign Policy". Jag sänder med åtgång 1964, där ett kapitel ägnas "The Wallenberg Affair". F.ö. har Ni väl serien på ambassaden så Du kanske kan göra avskrifter av eventuellt tidigare förekommande artiklar.

Sonja Silvander

Pressassistent Gunhild Möller, Paris.

Ifylles av postexp

Avsändt med				Avsändt datum		Sign	
☐ sv kurir	☐ utl kurir	☐ luftpost	☐ vanlig post	8/10 65		[Signature]	

ORIGINALTELEGRAM

Kopia till:

Press

Leifland/IMW

8.10.65

tel. Washington
nr 690

INK. UTRIKES DEP.		
D. N:o <i>67-A 740</i>		
- 8 OKT 1965		
AVD.	GR.	MÅL
<i>P</i>	<i>2</i>	<i>Eu I</i>

F. S. Solman

SVENSK WASHINGTON 277 7.10.65

CABINET STOCKHOLM

740. PRESSBYRAAN FRAAN FREMLIN. MED ANLEDNING FOER-
FRAAGAN NEW YORK POST TACKSAM ERFARA OM ENGELSK VERSION AV
VITBOKEN WALLENBERGS-AFFAEREN FOERELIGGER ELLER AVSES KOMMA ATT
DISTRIBUERAS.

DE BESCHE

Leifland/INW
KUNGL UTRIKESDEPARTEMENTET

EN CLAIR-TELEGRAM

Ärende vitboken Wallenberg-affären

Datum
8 oktober 1965

Dnr
690 ✓

Avd
P

Grupp
2

Mål
Eu^I

Adress Svensk
Washington.

Text 690 Edert 740. Ingen översättning Wallenberg-vitboken planeras.
Cabinet

Ifyllies av telegramexpeditören

Avsändt den

Klockan

Sign

10.8

14.00

CM

Dep U 3250

Leifland/IH

KUNGL. UTRIKESDEPARTEMENTET

EN CLAIR-TELEGRAM

Ärende	Datum		Dnr
	8.10.65.		328 ✓
	Avd.	Grupp	Mål
	P	2	Eu ^I

Adress

Svensk

Bonn

Text

328. Enligt uppgift skall en i München utkommande ungersk emigrant-tidskrift, UJJ-Hungaria, nyligen ha innehållit artikel Raoul Wallenberg. Tacksamma erhålla två exemplar.

Cabinet

Ifylles av telegramexpeditören		
Avsändt den	Klockan	Sign.
8.10	15.15	✓

Dep U 3250

KUNGL.
SVENSKA AMBASSADEN

9/10
Paris den 7 oktober 1965.

1 bil.

Raoul Wallenberg.

Strängt förtroligt.

Leifland/IH

11.10.65.

a+b f.str.förtr.k.t.

Danielsson, Rikspolisstyr.

u. Leifland

Broder,

Närslutet ber jag få översända ett utlåtande
från doktor P. Bensoussan angående Csasznik.

Räkningen för konsultationen - 400 francs -
insändes med särskilt debetbesked.

Hjärtliga hälsningar
Din hängivna
Carl De Geer

Departementssekreteraren L e i f l a n d ,
Stockholm.

DOCTEUR P. BENSOUSSAN

Neuro-Psychiatre

Expert près la Cour d'Appel de Paris et les Tribunaux

24, RUE RAYNOUARD. XVIe

C O N F I D E N T I A L

Subject interviewed October 4. 1965, from 10.45 am to 1.15 pm; had not been informed of medical quality of interviewer. All questions and answers conducted in English, but for a few answers from subject in french.

In some circumstances, subject exhibited rather medium to poor knowledge or mastery of english language wether genuine or not, but no real lack or difficulty in communication was experienced.

Male subject, short, stout, dark haired, overweighted, looking 45/50. Normal ability to walk, sit, stand and behave adequately to circumstances. No actual signs of malnutrition, no muscle atrophy, no complains of weakness, no appearance of invalidism.

Absence of clinical findings consistent with a relatively severe prolonged psychiatric condition. No record known of past medical history and for mental or emotional illness.

Subject says total and severe close confinement in which was kept for years did not produce any significant change in mental or nervous condition, but for slight spells of dizziness or fatigue on occasion when he felt sedative drugs of some sort might have been administered through food.

Says did not experience, when in confinement, periods of disorientation, confusion, depression or anxiety, nor delusions or hallucinations. Declares he was able to keep rather accurate mental notion of length of time elapsed though

./...

deprived of any actual means of recording. Describes with relevancy and coherency circumstances in which meetings are said to have taken place. Memory of little details is excellent. Subject says he was in no emotional disturbance in both occasion though just out of close confinement. Exhibits accurate memory of names and words he heard in said circumstances, though were whispered to him in very low tone and in english.

During course of interview, same degree of behaviour is maintained without changes in emotional tone, spans of decreased attention, signs of fatigue or less of ability to concentrate. Subject does not show any impairment in ability to discriminate and use ordinary judgment. Is not overcritical, antagonistic or suspicious, produces good and extravert contact, but without evidence of hypomania. Intelligence, as far as can be judged in the circumstances is believed to be at least medium level if not higher.

CONCLUSION -

Though it must be clearly stated that conditions of the above examination were most unusual and that due to the circumstances, there was a lack of such usual checking facilities as I.Q. or personality tests as well as of routine procedure for clinical investigation, interview with subject did not show any clinical sign of emotional or mental disturbance or impairment.

Degree of credibility that can be attached to subject's statements cannot be ascertained, but inconsistency, if any, should not be considered as of pathological nature.

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

Lewenhaupt/N
**Chiffer-
Telegram**

STOCKHOLM		9.10.	19 65
N:o 22✓		BIL.	
INK. D. N:o <i>Po begäran av</i> <i>Ryskchefen Danielsson</i>			
AVD. P	GR. 2	MÅL <i>En</i>	

Ang.

Svensk

Wien

*Statsr. Tolme
orienterad*

lut

Brå d s k a n d e

Bielke från Lewenhaupt. Fru Nyblom Dagens Nyheter meddelat Danielsson Rikspolisstyrelsen att en dam i Wien vars namn hon inte uppgav skulle ha av en herr Laufer erhållit upplysningar, att denne mottagit ett brev från en Volgatysk (sovjetisk) läkare enligt vilket Wallenberg så sent som 1964 funnits i lägret Norilsk i norra Ryssland Nybloms sagesman uppmanad att snarast sätta sig i förbinde se med Lagerfeldt eller Dig för att lämna närmare upplysningar. Därvid är självfallet det åberopade brevet av största intresse och bör om möjligt säkras. Därjämte önskvärt få närmare upplysningar Laufers personalia. Tela när damen i fråga kontaktat Dig.

Cabinet

EXP. 9 okt. 1965 kl. 20.00

BTR

Hr. Virgin

Danielson tror att det skall vara en
av oss tidigare hand hr. Laufer.

En Nyblom ringde senare i lördags
kvällen och sade att sageskvinnan i
Wien påstod att Laufer sagt att
han fri ungefär en år sedan vänt
sig till Wien-ambassaden "som inte
vart intressant" av hans upplysningar.

A. Lpt

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

ex. 2 till *Pol. ch.*

» 3 »

» 4 »

bränd
meddelat Danielsson 11/10

m

CHIFFERTELEGRAM

Från Wien

Avsant den telex 19 kl.

Inkom den 11/10 19 65 kl. 12.15

Utskrivet i 4 ex. Detta är originalet.

Dnr <i>74:B</i>		<i>14</i>
Avd.	Gr.	Mål.
<i>P</i>	<i>L</i>	<i>Eu I</i>

Virgin

14.

us

Edert chiffer 22. Beträffande Laufer se handbrev Lagerfelt-Bergström 6 juli och Åkeren-Bergström 20 juli 1964. Vederbörande alltså notoriskt otillförlitlig. Advaktar emellertid i utsikt ställda beöket.

Lagerfelt

Coll. *Ram*
Dep U 326 A

Raoul Wallenberg

Tel Aviv den 7 oktober 1965.

1 bil. ✓

20.10.65.
besv.

Strängt förtroligt

Pol. chefen: *W*
Herr Lellki: *W*

13
11/10 65

P 2 En I

Käre Leif,

Jag har observerat en uppgift i Dagens Nyheters B-upplaga för den 4 oktober 1965, enligt vilken byråchefen Danielsson i rikspolisstyrelsen och herr Leifland arrest till Paris för att höra ett nytt vittne i Wallenbergfallet, om vilken det säges att regeringen först "i torsdags" (torsdagen den 30 september?) fått kännedom. Därvid frågade jag mig, på grundval av de kortfattade personliga data som lämnas om mannen, huruvida det kunde vara fråga om samme person, som i juli 1964 uppsökte ambassaden här. En uppteckning från det samtal, som jag då tillsammans med kanslisten Andersson hade med mannen, insändes med handbrev Thorsson-Belfrage den 22 juli 1964. En senare brevväxling med Lönebyrå (hbr Lellki-Andersson 8.9.64 och hbr Andersson-Lellki 15.9.64) rörande en utbetalning till mannen av en mindre summa för reskostnad samt förlorad arbetsförtjänst synes kunna tyda på att det tidigare handbrevet jämte bilaga möjligen icke kommit Dig tillhanda som avsett. För den händelse så skulle vara fallet insändes härmed kopior av dessa handlingar, då de eventuellt skulle kunna ytterligare belysa en vittnesuppgift i Wallenbergfallet.

./.

Kabinettssekreteraren
Leif Belfrage,
Utrikesdepartementet.

Med hjärtlig hälsning
Di Lellki
Inga Thorsson

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGEN

1200
AVSKRIFT

Sil. handbrev. Thorsson - Belfrage
7-10-68

Tel Aviv den 22 juli 1964.

1 bil. i 3 ex.

Strängt förtroligt

Käre Leif,

I anslutning till meddelande i särskild ordning
får jag närslutet översända en uppteckning från samtalet
med André Csasznik beträffande Raoul Wallenberg.

Inga Thorsson

Kabinettssekreteraren Leif Belfrage,
Utrikesdepartementet.

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGENSträngt förtroligtP.M.ang. samtal betr. Raoul Wallenberg

André Csasznik, för närvarande bosatt i Jerusalem, kontaktade för någon tid sedan ambassaden och meddelade att han önskade tala med någon tjänsteman angående Raoul Wallenberg.

Vid besök i Jerusalem den 16 juli 1964 tog Andersson kontakt med Csasznik på dennes arbete, en firma för reparation av skrivmaskiner. Efter ett kortare samtal på ett kafé där möjligheterna till uttömmande samtal var dåliga gick C. med på att besöka ambassaden i dag. Vid dennes besök närvar ambassadör Thorsson och Andersson. Samtalet fördes på engelska.

Vid samtalet framgick att C. var född i Budapest den 15 mars 1912 och att han lämnade Ungern före kriget. Han bosatte sig i Frankrike, deltog som soldat i franska armén i slaget vid Dunkerque då han kom med vid evakueringen till Storbritannien och enrollerades i brittiska armén. Han tjänstgjorde under kriget i Afrika och Norge (Narvik) och nådde korprals rang. Efter kriget arbetade han som skrivmaskinsreparatör i Frankrike. Vid utbrottet av revolutionen i Ungern i oktober 1956 begav han sig dit på hemligt uppdrag i syfte att få ut ur landet några korrespondenter för Agence Presse, bl.a. en Alex Trinar och en Brancher. Han anlände till

Ungern den 24 oktober 1956 och på fråga hur han kom dit meddelade han att han nedsläppts av flyg.

Den 2 januari 1957 togs han till fånga av ryska soldater och arresterades. Han dömdes i oktober 1957 till 15 års fängelse. Efter ny rättegång i oktober 1958 fastställdes domen. Han utväxlades i november 1962 mot som han sade sig tro 3 eller 4 i Frankrike fängslade ryssar och fördes till Frankrike. Efter återkomsten till Frankrike vistades han på sanatorium för vård av de skador han erhållit under fängelsetiden i Ryssland. Bl.a. visade han hur alla hans tänder dragits ut samt märken på armarna efter bojor. Han sade att han också hade ärr efter bojor på (nen. - Han kom till Israel för cirka fyra månader sedan då han här har en kusin.

Under fängelsetiden i Ryssland var han i flera fängelser. (fråga om det var vanligt att fångarna ofta bytte fängelse förklarade han att så var fallet i syfte att förhindra lokalisering.

C. berättade att han sett Wallenberg vid några tillfällen. Första gången i april månad 1961 i ett fängelse i Kamensburg. De talade då icke med varandra och C. visste då icke vem Wallenberg var. C. hade sett honom på fängelsegården då fångarna vistades utomhus. C. omtalade att Wallenberg burit bojor men icke det järnklot som andra fångar hade fäst vid bojorna. - Andra gången C. säger sig ha mött Wallenberg var i fängelset i Ye-katerinenburg. Ett antal fångar var samlade i en läkarmottag- (ng för att få injektioner. Fångarna stod uppradade utefter en vägg med ansiktena vända mot väggen. Wallenberg stod cirka en och en halv meter till höger om C. Wallenberg tilltalade C. (engelska och sade att han hette Raoul Wallenberg och att han tillfångatagits av ryssarna 1944 på grund av påstått samarbete med tyskarna. Wallenberg hade sagt att han icke genomgått någon rättegång. Wallenberg hade sagt att han hade sin moder i Sverige och bad C. att meddela någon svensk ambassad att han levde och att hälsa hans moder "Madame Wallenberg". - Samtalet hade förts viskande då fångarna icke var tillåtna att tala med varandra och var bevakade. Vid fråga vad för slags injektioner de fått svarade C. att han fått injektion mot malaria och att han trodde Wallenberg

fått en vitamininjektion. - Då C. fick se fotografi av Wallenberg en face (från DN i samband med Khrushchevs besök) kände han icke igen honom. Han sade att Wallenberg var magrare och inte hade något hår - alla fångar hade rakade huvuden - och att han sett hopsjunken och äldre ut än mannen på fotografiet. C. blev förvånad när han fick veta att det var ett foto av Wallenberg. När han sedan visades ett foto av Wallenberg i profil bekräftade han genast att det var samme man han talat med i Yekaterinenburg-fängelser (fotot ur ST vid Khrushchevs besök). Han hade särskilt fäst sig vid näsan. C. var helt säker på att det var Wallenberg. C. mindes att han sett Wallenberg ytterligare en eller flera gånger i samma fängelse, dock icke senare än augusti eller september 1962.

På fråga varför han icke tidigare kontaktat någon svensk myndighet t.ex. i Frankrike sade C. att han på grund av sitt fysiska och psykiska tillstånd icke hade haft möjlighet därtill. Han ansåg också att det var med stor risk han kontaktat ambassaden då han fruktar sovjetiska agenter.

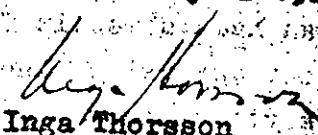
Han hade läst en artikel i en i Israel utkommande ungerskspråkig tidning "Ujj-Kelet" omkring den 14 juli om Wallenbergs försvinnande och därvid också fått en impuls att tala om vad han visste. Han sade sig känna Anna Kethly som han påstod nu bo i England. Han sade att han nämnts i en vitbok om den ungerska revolutionen där han - enligt hans egen uppgift - omnämnts som Ungerns fiende nummer ett. Han underströk flera gånger att han betraktas som dess fiende nummer ett i Ungern.

Vid samtalets slut tackade ambassadören C. för att han kontaktat ambassaden och berättat om sina minnen av Wallenberg.

Efter samtalet satt han ytterligare en stund hos Andersson. Han berättade då att han hade det svårt i Israel. Arbetslönen var låg - IL 350 per månad. Helst ville han fara tillbaka till Frankrike, Schweiz eller Tyskland, eventuellt till Sverige, som han sade, och arbeta inom sitt fack. Han kände till Facit och Original Odhner skrivmaskiner. Han sade att han skulle lämna Israel så snart han hade sparat tillräckligt med pengar för resbiljetten. Han saknade ännu 200 dollars

nämnde han men framställde inga krav även om upplysningen gavs med tydlig syftning. Andersson och C. avslutade där- efter samtalet. Efter att C. på fråga nämnt att hans för- lorade arbetsförtjänst belöpte sig till IL 15 betalade Andersson detta belopp jämte IL 10 i reskostnader. Dagen innan i Jerusalem hade Andersson känt sig förpliktad att ge honom 10 pund till mat då han klagat över den dåliga arbetslönen och visat sin portmonnä som innehållit 2 pund.

Tel Aviv den 17 juli 1964

Inga Thorsson

Till
minnety
Verners, U.P.
Sveriges Radio

Statsminister Tage Erlander
Kanslihuset
Stockholm C

18/10-65
ORIENTERINGSKARTAN 2
STOCKHOLM NO
TELEFON 9425 10 01
TELETYPE BROADCAST 87M
TELEGRAM BROADCAST
POSTBUD 128
BANKIDNO 20-488

Stockholm den 12 oktober 1965.

Broder,

Tack för att Du ville ta Dig tid att lyssna på mina utläggningar om Nanna Svartz' redogörelse. Jag har ett intryck av att jag kanske var en smula rörig i min framställning men kanske kan jag rätta till det vid någon annan tillfälle.

Manuskriptet till boken min fru och jag skriver är i det stora hela klart. Det har varit ett fascinerande arbete eftersom problemet är så komplicerat men det har också varit mycket givande. Det är ändå märkligt att ingen tagit upp detta problem i vetenskaplig form tidigare. De böcker om Wallenberg som finns är ju starkt glorifierande.

Jag skäms nu en förteckning på frågor som jag vore ytterst tacksam om jag kunde få svar på. Skall jag gradera dem efter angelägenhetsgrad vill jag säga att frågorna om Brugger är viktigast. Texten till Rehekaupps utsaga vore också bra att få. Bäst vore förstås om jag kunde få möjlighet att gå igenom åtminstone en del av Vladimirmaterialiet om ett beslut kan fattas i den riktningen.

Jag skulle vara glad om jag kunde få återkomma om någon vecka, om Du inte anser den tiden för kort för ett svar.

Din tillgivne

/Hans Villius/

V

BRUGGER

1. Vilka direkta uppgifter om Wallenberg gav Brugger i sitt första vittnesmål?
2. Inför vem avgavs detta vittnesmål?
När?
På vems initiativ?
3. Nämnar Brugger i något vittnesmål Gogiberidze?
4. Nämnar Brugger namnen på sina cellkamrater i de olika celler han suttit?
I så fall, vilka var de?
När satt de tillsammans?
5. Nämnar han någonting om var och när de samtal förekommit som lett till att flera kan intyga att han redan i Vladimir talat om Wallenberg?
6. Under vilken tid delade de personer cell med Brugger som styrkt att han redan i Vladimir talade om Wallenberg?
Vem tillfrågade eller förhörde dessa personer?
Hur ställdes frågan till dem?
Uppger de med vilka personer de delat cell och när?
Namn och data?
7. Har någonting framkommit som tyder på att Brugger inte är en helt pålitlig person?
I så fall vad?

HULLE

8. Har Hulle uppgivit med vilka han delade cell då han fick del av Gogiberidzes berättelse?
9. Vet man när Gogiberidze skall ha berättat om Wallenberg?

REHEKAMPFF:

10. Kan vi få ordalydelsen på Rehekampffs återgivande av vad Gogiberidze berättat?
11. När skall Gogiberidze ha gjort sin berättelse?
12. Med vilka delade Rehekampff cell i Vladimir och när?

GOGIBERIDZE

13. Ett stort antal beväpnade fångar har vittordat Gogiberidzes trovärdighet. Hur många är de? När har de delat cell med Gogiberidze? Nämnar de andra cellkamrater, i så fall vilka?

GOUZE

14. Gouze nämner att han hört talas om Wallenberg på olika platser i Sovjet. Finns andra liknande uppgifter från andra f.d. krigsfångar? Om ja, när har dessa personer befunnit sig i USSR? Var?
15. Nämnar Gouze med vilka han delat cell och när?

SCHÜGGL

16. Har framkom första gången Schüggls uppgifter?
Han kom tillbaka 55 men vittnesmålet tycks
avgivet långt senare.
17. Har Schüggli givit samma uppgifter hela tiden?
Om nej, hur skiljer sig dessa uppgifter från
varandra?
18. Har Schüggls uppgivit med vilka han delat
cell i Vladimir?
Om ja, vilka delade han cell med före sjukdomen?
19. Vilken var sjukdomen för vilken han opererades?
20. Vilka delade han cell med efter sjukdomen?
21. Har någonting framkommit som tyder på att
Schüggli inte är en pålitlig person?
I så fall vad?

Det tycks finnas utsagor som går tillbaka till en
ungrare, Zoltan Rivo, enligt vilka Wallenberg mot
slutet av 1940-talet suttit fängslad i Butyrka-
fängelset. Dessa utsagor har man inte hänvisat till
i hänvändelserna till Sovjet. Har de bedömts som
otillförlitliga?

I Nanna Svartz' redogörelse citeras ett brev från
sagesmannen från 1964. I detta brev hänvisas till
ett samtal mellan Nanna Svartz och sagesmannen. Är
det fullt klart att det gäller samtalet i januari
1961 så som vitboken anger på sidan 8? Av vilka skäl
har man ansatt att det rör sig om januarsamtalet
1961 och inte om samtalet i mars samma år?

Docenten Villius' frågor synes med ledning av handlingar i UD kunna besvaras på följande sätt.

1. Brugger berättade:

"En av de första dagarna efter det att Brugger kommit till Corpus II hade fången i granncellen börjat knacka. Brugger hade vid detta tillfälle icke besvarat knackningarna, då han fruktade provokatoriska avsikter. Efter några dagar hade fången i granncellen ånyo börjat knacka och frågat vem som satt i Bruggers cell. Brugger hade då svarat, att han vore schweizare, men att han icke ville uppge sitt namn. Grannfången hade då knackat följande meddelande: 'Mitt namn är Wallenberg. Jag var förste sekreterare vid svenska beskickningen i Budapest. När Ni blir frisläppt, ber jag Er att omedelbart ta kontakt med en svensk beskickning eller ett svenskt konsulat och tala om att jag finns här.'"

2. Inför en svensk tjänsteman och i närvaro av en schweizisk polistjänsteman.

Den 3 november 1958.

3. Brugger nämner Goguberidze i två berättelser.

5. Brugger nämner, att han efter publiceringen av den svensk-sovjetiska kommunikén av den 3 april 1956 i en cell i Vladimir samtalat om sin förbindelse med Wallenberg.
9. Mulle uppgav, att det var då nämnda kommuniké publicerades.
- 10 och 11. "Irgendwann in den Jahren zwischen 1950-1953 hat mir S.G. (Simon Goguberidze) folgendes erzählt. Während einer seiner Krankenhausaufenthalte (in Gefängnis Krankenhaus) hat ihm dort ein russischer Mitgefangener zu wissen gegeben, dass unter den im Krankenhaus in strenger Einzelhaft gehaltenen Gefangenen auch ein Schwede sei, und zwar sei dieses Wallenberg."
13. Minst sju personer ha vitsordat Goguberidzes trovärdighet.
14. Många f.d. krigsfångar ha nämnt, att de på olika platser i Sovjet hört talas om Wallenberg.
16. Schöggel uppsökte den 20 oktober 1956 svenska konsulatet i Zürich och berättade, att han i Sovjet sammanträffat med Wallenberg och önskade lämna svenska myndigheter meddelande därom.

BRUGGER

1. Lätt att besvara på grundval av själva uppteckningen eller S:s föredragning.
2. Lätt att besvara: svenskt initiativ "tjänstemän".
3. Lätt att besvara: ett ja som kan utvecklas.
4. Några uppgifter kan lämnas utan svårighet. Andra kräver vissa undersökningar: fullständigt svar torde ej kunna ges.
5. Ena ledet lätt att besvara: i samband med 1956 års regeringskommuniké; något helt sammanhängande svar sannolikt svårt att ge.
6. Uppgifter finns i några fall, andra inte. Skall detaljer från förhörstekniken lämnas? Skall namnen på icke offentliggjorda förhörda vittnen utlämnas till V.?
7. Svaret är ja, men kan initierade bedömningen av Bruggers person utlämnas eller antydast?

MULLE

8. Kan delvis besvaras efter kontrollundersökning.
9. Lätt att besvara: regeringskommunikén 1956.

REHEKAMPFF

10. Ordalydelsen kan återges.
11. Vissa tidsmarginaler kan anges.
12. Kan till någon del besvaras efter undersökning. (Principfrågan om utlämnande av nya namn)

GOGIBERIDZE

13. Kan besvaras till vissa delar.

GOUAZE

14. I själva verket mycket stor fråga som kan leda hur långt som helst!
15. Kan besvaras (jfr principfrågan).

SCHÖGGL

16. Lätt att besvara: Zürich oktober 1956 på hans initiativ.
17. Rätta svaret är nej men kan detta redovisas på rättvisande sätt.
18. Kan delvis besvaras.
19. Kan besvaras.
20. Tveksamt om uppgift finns men kan kontrolleras.
21. Svaret är givetvis ja, men jfr fråga 17.

Beträffande Butyrka-fängelset skulle Wallenberg enligt flera spår ha vistats även i detta fängelse. Uppgifterna går framför allt tillbaka på utsagor av Zoltan Rivo men har, då denne trots efterforskningar icke kunnat påträffas, icke varit så tydliga att man kunnat dra några bestämda slutsatser.

De i brevet från Nanna Svartz' sagesman strukna orden anger platsen för sammanträffandet och den av Svartz vid tillfället bevistade vetenskapliga kongressen. (jfr vitboken sid. 37 andra raden), varigenom är fullt klart att brevet gäller samtalet i januari 1961.

KUNGL.
SVENSKA AMBASSADEN
Wallenbergärendet

15/10
Wien den 13 oktober 1965.
R 18 1 bil.
Strängt förtroligt.

A. T. Davidsson

Vigin

Broder,

./.

I anslutning till utväxlade meddelanden senaste dagarna i särskild ordning rörande fallet Wallenberg ber jag härmed få närsluta en uppteckning som lämnades mig idag av Dagens Nyheters korrespondent här Dr. Inge Santner-Cyrus.

De i uppteckningen innehållna upplysningarna har av fru Santner-Cyrus idag vidarebefordrats till tidningen. Om jag fattade henne rätt, skulle hon därvid också ha föreslagit tidningen att denna skulle söka utverka tillstånd för sin Moskva-korrespondent att besöka Norilsk. Jag förmodar dock, att tidningen tar kontakt med Eder, innan man eventuellt skrider till aktion.

Fru Santner-Cyrus förklarade sig ha ställt sig mycket avvisande gentemot Laufer och önskade heller icke egentligen vidare ha kontakt med honom.

Jag antar att även denna nya sak bör följas upp från svensk sida, även om Laufer ju personligen är en rätt otillförlitlig herre. Om detta är departementets mening, skulle jag vilja föreslå, att ambassaden tar kontakt med Laufer och som ett första steg ber att få se det åberopade brevet ävensom att därigenom eller direkt av Laufer få erfara namnet på den Volga-tyske läkaren. Huruvida man sedan har möjlighet att oberoende av ryska vederbörande komma i kontakt med mannen i fråga, undandrar sig givetvis mitt bedömande.

Greve Lewenhaupt
K.-G. Lagerfelt
(K.-G. Lagerfelt)

Utrikesrådet Greve Lewenhaupt,
S t o c k h o l m.

Franz Laufer kam Donnerstag vergangener Woche zu mir und gab folgendes zu Protokoll: Ein russischer Arzt (Wolga-Deutscher), der selbst im Lager Norilsk am Eismeer interniert ist und dort als Lagerarzt arbeitet, habe ihm (Laufer) Ende vergangenen Jahres einen Brief des Inhaltes geschrieben, dass " der auch Dir bekannte R. W." in Norilsk aufgetaucht sei, im dortigen Hervenkrankenhaus läge, aber "durchaus ansprechbar sei".

Dazu sagt Laufer : Der wolga-deutsche Arzt sei ein alter Freund von ihm, er habe ihn im Jahre 1944 kennengelernt, als der Wolga-Deutsche, einst russischer Soldat, in der Nähe von Wiener Neustadt als Kriegsgefangener lebte und er (Laufer) ihm das Los erleichtern konnte. Während Laufers Nachkriegsinternierung in Russland hätte er plötzlich diesen Arzt im Röntgensaal eines Lagers wiedergefunden und der Arzt habe ihm nun mit vertauschten Rollen geholfen. Dieser Arzt schmuggle nun gelegentlich Briefe mit Informationen von Norilsk an Laufer.

Ärende		Datum	Dnr
Wallenberg-ärendet		15.10.65	23 ✓
Avd.	Grupp	Mål	
P	2	Eu ^I	

Adress

Svensk

Wien

Text

För Lagerfelt personligen återopande hbr 13 oktober Wallenberg-ärendet. Något nytt försök från ambassadens sida att ta kontakt med Laufer anser vi inte nödvändigt men däremot torde Ni hålla kontakten uppe med fru Santner-Cy^{rus} för den händelse hon skulle enligt uppmaning från sin tidning lyckas få tag i det av Laufer återopade brevet.

Cabinet

Uylles av telegramexpeditören

Avsändt den	Klockan	Sign
15/10	18.20	ef.

Översänds till dep. red. L. Leifland jfr
Streckh. 14/10-65
[Signature]

Indl. 18/11

2 ex.
Ex. n:r 2.

Ca 1/2

[Signature]

HEMLIG
jäml. SFS 10 § 249:1937
Den 14/10 1965
RIKSPOLISSTYRELSEN

P.M.

Den 13 oktober 1965 meddelade kriminalkommissarie Knut Nilsson i Malmö, att han genom en ungersk kvinnlig läkare i Lund, fru Litzmeckart, erfarit, att hon genom en kvinnlig patient, en fru Scherer i Simrishamn, fått veta att den av oss tidigare kände dr. Aron Gabor i München sänt fru Scherer två brev under september och oktober 1965 i vilka brev han uppgivit, att han fängslades tillsammans med Raoul Wallenberg 1945 och dömdes till långvarigt straff. Han frigavs 1960 och sändes så småningom ut från Sovjetunionen.

Vi kommer att genom Knut Nilssons hjälp få breven, så att departementssekreterare L. Leifland kan få dem med sig, då han lördagen den 16 oktober 1965 åker ned till München för att tala med Gabor.

Stockholm den 14 oktober 1965.

[Signature]
Otto Danielsson
Byråchef

824

STATSPÖLISEN

Missiv

Datum

15/10-65

Mottagare

Sten Lööf-Lind
Kungälv - C. D.

Avsändare

[Signature]

Sp. nr 53. 5. 62. 500 block. 03 71224

☐ för yttrande	☐ för granskning	☐ för underskrift
☐ „ kännedom	☐ „ direkt besvarande	☐ „ föredragning
☐ „ attest	☐ enl. överenskommelse	☐ önskas åter
☐ „ åtgärd	☐ v. g. tala med mig	☐ önskas ej åter

Anm.

.....
.....
.....

Byråchefen Otto Danielsson, Rps/sak, AB.

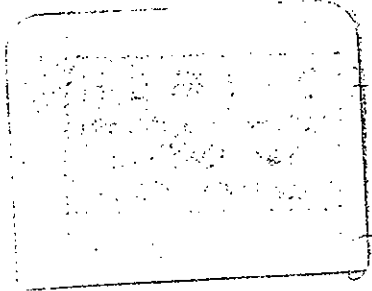
Bkrkon K.G. Nilsson, MM.

Skr. MM-Rps/sak 14.10.65.

18/10 65
fotostatkopior av vissa handlingar samt brev som ställts till
M:s förfogande av ungerska medb. Erzsebet SCHERER i Simrishamn.
Brevskrivaren GABOR nämner i ett av breven Raoul WALLENBERGS namn.

SCHERER, Erzsebet f. Weninger 24.6.1923
GABOR, Aron. Ung. medb.

14.10.65.

*Översändes till
Rps sek. Leif Luf
Kand. Kung. Utv.
18/10 65*

2 blad.

Fpa Thorsten Larsson, polisens utlänningsavdelning, Lund, ringde MM 13.10.1965 och upplyste, att ungerska läkaren Martha LICHTNECKERT, verksam vid S:t Lars sjukhus (sinnessjukhus) i Lund, hade upplysningar att lämna i Wallenberg-affären. ✓

Vid omedelbar telefonkontakt mellan mig och doktor LICHTNECKERT omtalade hon, att en ungersk, fränskild fru vid namn SCHERER, boende i Simrishamn, efter rekommendation av assistenten, fröken Nordén, Socialbyrån, Simrishamn, besökt henne denna dag och därvid visat bl.a. två brev från en på sin tid känd ungersk skriftställare (reporter) Aron GABOR. Breven var daterade sept-okt. 1965. I ett av breven, som var skrivna på ungerska, nämndes att brevskrivaren arresterades tillsammans med Raoul WALLENBERG och att han också dömdes på samma gång som denne. GABOR deporterades till Ryssland år 1945 och vistades där till år 1960. Han är nu bosatt i München.

Doktor LICHTNECKERT hade lovat fru SCHERER att ordna så att hon kom i kontakt med myndigheterna, som säkert var intresserade av hennes brev. I övrigt ville doktor LICHTNECKERT framhålla, att fru SCHERER visade klart paranoidea sjukdomssympton med nervösa utbrott. Hon hade hittills icke lyckats anpassa sig i Sverige och hade från ankomsten hit år 1960 vistats i Lidhult till dess hon i september 1965 flyttat till Simrishamn. Hon lever helt på socialunderstöd.

Sedan byråchefen Otto Danielsson informerats i ärendet togs 14.10.1965 personlig kontakt med fru SCHERER, som på kallelse infann sig å Socialbyrån i Simrishamn klockan 10. Hon förklarade sig genast villig att till polisen som lån överlämna två brev, som hon i september-oktober 1965 fått från ungerske skriftställaren och reportern Aron GABOR, som numera är boende i München. Förutom breven lämnade fru SCHERER också två handlingar, som utfärdats å ungerska Röda Korsets papper och som sades styrka, att hon under krigsåren arbetat inom denna organisation som sjuk-sköterska. Aron GABOR hade enligt SCHERER då fungerat som sektionschef och föreståndare för en flyktingbyrå inom Röda Korset och fru SCHERER hade arbetat direkt under honom.

Fru SCHERER hade någon gång under åren 1943-44 för första gången hört talas om Wallenberg, som sades ordna papper åt judefamiljer som skulle räddas undan deportation. Hon besökte en gång under denna tid den svenska representationens lokaler, som var belägna vid Alscordösor Stefania ut och blev där visad på en lång, blond ung man, som sades

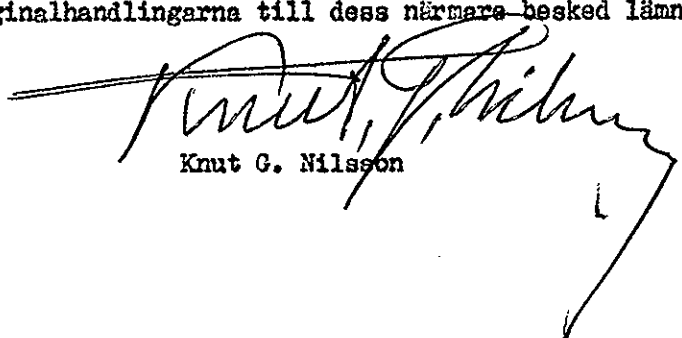
825

vara den som ordnade för flyktingarna.

Enligt vad hon visste anhölls GABOR i augusti 1945 och fördes sedan till Ryssland, varifrån han enligt egen uppgift återkom 1960.

Fru Erzsebet SCHERER är boende Bergstrandsväg 5 B, Simrishamn. Hon är fränskild och har med sig till Sverige två barn, sonen Gabor, f. 19.4. 1949 och dottern Rita Juliana, f. 30.12.1958.

Fotostatkopior i 2 exemplar bifogas och kvarhållas hos MM enligt överens kommelse originalhandlingarna till dess närmare besked lämnas.

Knut G. Nilsson

/im

NYILTARANC S.

Weninger irrsébetet, a Magyar Vöröskereszt munkatársát megbízom, hogy Szombathelyen a Magyar Vöröskereszt tulajdonát képező mindennemű anyagot kutasson fel; foglaljon le, illetőleg gyűjtsön össze és a fenti anyagoknak a gyűjtőhelyekre való szállításánál működjék közre.

Felkérem az illetékes hatóságokat, hogy nevezettet munkájában támogathat szíveskedjenek.

Budapest, 1945. június 5.

országos ügyvezető igazgató

Доверяю Венингер Эрнстгейчу, сотрудника Венгерского Красного Креста, который в Сомбатхей расследовала всякого рода материалы, являющиеся собственностью Венгерского Кр. Креста, зная его и.о. собрала и помогла при доставке названных материалов на место сбора.

Прошу соответственные власти, чтобы были содействованы названному в ее работе.

Будapest, 5. июня 1945

826

1945 VIII/16

201

26 lot

1819

15

28

1819

107

MAGYAR VÖRÖSKERESZT ORSZÁGOS KÖZPONTJA

В. Семейкер у. 21/23.

371/1945 Dup.

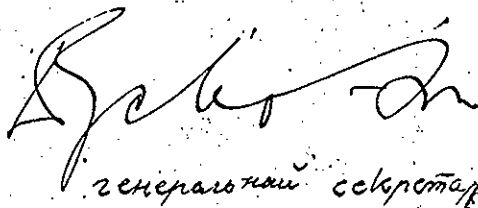
V., Személynök u 21/23

371/1945. Ig.

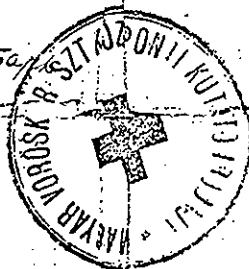
Удостоверяю, что Вей-
нгер Эрзсбет, доброволь-
ная сестра милосердия Вен-
герского Красного Креста хо-
дит по делам помешения
военных и штатских ранен-
ных.

Вручаю Вейнгер Эрзсбет
ведомства оказывать ей полную
предписанную Женевским
Соглашением.

Будапешт, 2-го мая 1945.г

генеральный секретарь

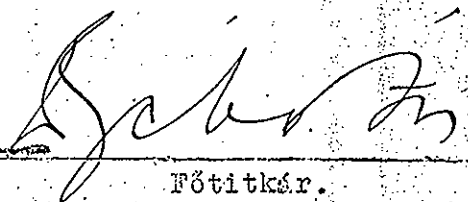

Igazolom, hogy W e i -

n i n g e r Erzsébet, a Magyar
Vöröskereszt önkéntes ápolónője ka-
tonai és polgári sebesültek elhelye-
zése ügyében jár el. Felkérom a ka-

Genfi Conventio értelmében részére
minden támogatást megadni sziveskedj
nek.

Budapest, 1945. május 2.

Főtitkár.

MENEKÜLT MAGYAROK KULTURINTÉZETE
TERMÉSZETBARÁTOK KÖRE
WIEN I., SEILERSTÄTTE 16

TAGSÁGI IGAZOLVÁNY

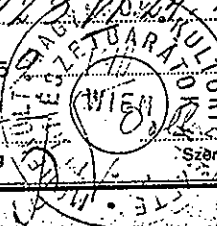
Sorsz.: 0785

Név: *Scherer Béla*
Szül.: *1922. Febr. 16. Pest*

Wien, 195

Elnökség

Szerv. titkár

Den 5 okt. 1965

Kära Erzsébet (=Elisabet). - Jag tycker det vore i underkant att säga "tack" för vad Ni gjort för mig år 1945. Jag säger hellre: Ni var en riktig rödakorsare som tog på allvar den idé som då ^{sycks} ~~förråddes~~ av så många. Ni skriver, att det fanns en angivare bland oss, jag visste det själv, men jag visste också, att det även fanns trofasta, hederliga människor, och dessa satte jag mera värde på. Nu får jag göra detsamma, inför livets domstol har var och en fått vad han eller hon förtjänat.

Bortsett från detta skulle det faktiskt intressera mig att få veta vem som var angivaren (eller "hemmaspionen; ö.a.), vem som lämnat rapporter till ryssarna. Under min fångenskap hade jag ofta funderat på detta, men jag kunde inte gissa, fast det då var uppenbart för mig, att det måste ha funnits en angivare bland oss, eftersom jag av ryssarna blivit förelagd många uppgifter som vi ansett vara helt förtroliga.

Kära Erzsébet. Det är mycket intressant vad Ni skriver om huset vid Vilma Királyné ut (i Budapest; Ö.a.) - husnumret har jag för min del redan glömt - ty då hade jag ingen aning att jag skulle hamna i sällskap med W och att vi skulle bli domfällade i ett ^{en, gemensam sak} ~~gemensamt~~ mål. Jag skulle vilja be Er skriva till mig utförligt om allt Ni då kommit underfund med beträffande W, och vilka de var som ytterligare haft vetskap om hans resp. vår sak. Jag kommer givetvis att behandla Edra uppgifter som förtroliga och ifall jag skulle förhandla med svenskarna, kommer jag att omnämna dem endast med Edert samtycke. Har överhuvud taget någon rapporterat dem till Svenska R.K.? Har Ni fått något understöd för Edert röda kors-arbete? Är Ni numera svensk medborgare? Var arbetar Ni, hur har Ni det? Vilka framtidsplaner har Ni? Är Ni gift? Ser Ni hur många frågor jag ställer så här på stående fot, men allt detta intresserar mig mycket. Alltså: var god svara så utförligt som möjligt och så snart som möjligt. Asyl-rätt och flyktingspass har jag inte fått ännu, och därför har jag ingen rörelsefrihet, tillsvidare kan jag sålunda icke träffa Eder personligen. Men så snart jag får resa, blir Ni mitt första resmål.

Till dess, sköt om Er etc. etc.

(oläsl. signatur)

P.S. Hjärtligt tack för minnena från 56. Kommer Ni ihåg Iby (=Ibolya = Violette) Sipos (g.m. László S z e n t e) ?

827

1968. apr. 5.

Ledus Ervisele. Kas liigem karmi
ark (monolami: kõrgem, ojer, amit 1845. len
teat vitem. Jaga ka ark roim: beviltes loovkari-
tes vaat is komogun vitta ark - jondolalata, amegat
es aram elaruetat vtt. Page, loy, arulo met
kõrgekünt, luutau rola, de etas tundtan, loy
liigegis, beviltes eukteret is vaumad is ojer pottul
võibet vint. Most mui minuleg, mindeku
mephyta ar ellettal, am jart moli.
Füppelennul mindolotse, te'nyles vrelakat, ki' vaet
a kari arulo, ki' solat jalent'odot es drozimeh?
Rahsajom elut tooorri jondolokostan ojer, de
nem luutau ra'talaini, bar' atas mui katroglatin
vret, loy vint vrel kõrgekünt, Amul ar ojerat
vaimos, epe'na b'jalomut'at vortat amjogunat
kellat elen.
Ledus Ervisele. Nagon vrelat, amit a Vileu
Kriegne uti bevilte is - a vaimot mingam a eefelaj
littew - met vrelat vtt. Jaga ka vrelat, loy
W - val Keräli'at ojer is kaja uig'ka itelmat at

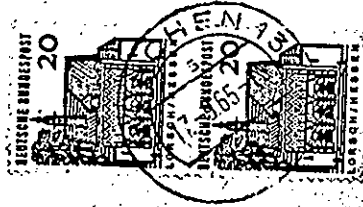
Rendkívül, ha megismerem mindent részleteit, mit
tudok meg arról W.-ről és mit tudok arról más
arról, illetve a mi ologunkról. Adottak természetesen
bizalmosok közül is és a kivételről fogok beszélni.
Az az állás helyzetével kapcsolatban említeni
kell. Egyáltalán, valamilyen felfedezés már történt
a Pód V. K. körül? Ténylegesen valószínű, és
visszatértem munkájára? Vagy ellentétben?
Hol dolgozik, honnan? Mit a tervek? Készít-e?
Többet meg kell látni, és az ügykezelésben is mind-
mennyi csigázott eldől. Hol? Készen, mind
részleteiben és minél gyorsabban választanom.

A munkát fogok is utasítani meg nem kapom
meg a (morgor)leptelen vögy és nem tudom
egyelőre megismerem a helyzetet. Amint elárulom,
elso' utam megvárhat majd.

Köszönöm a válaszokat.

Baráti üdvözléssel

ú. i. 56-0 emlékeztet a többi közönség
Emlékeztet Pórástól (Pente Lászlóval)?

Frau Elisabeth Scherer

Bergstrandsväg 5/B

Simrishamn

Sverige

Schweden

Als: K. von Gabor c/o Borbelz, 8. Mühlau 13.
H. Kaudernie str. 19

München d.3.sept.1965

Kära Erzsébet!

Jag blev nyss uppringd av radiotjänsten och man läste upp Ert brev för mig i telefon. Så här i största hast kan jag inte säga annat, än att det kändes skönt att en god vän givit sig till känna, en som stått vid vår sida i främsta leden även när människokärlek och rödakorsarnas plikttrogenhet belönades med fängelse, Sibirien, oförståelse eller hån.

Kära Erzsébet, jag skulle vilja se Er och tala med Er om de där tiderna. Det finns få kvar i livet vilka genomlevt dem och än idag kan vittna om vad Ungerska Röda Korset då utträttat för människor, oavsett dessa var ungrare, tyskar, judar eller kristna.

Jag har nu vistats nära två månader i Tyskland där jag anhållit om asylrätt. Jag tog mig över gränserna illegalt, för att kunna skriva om allt vad som hänt efter år 1945. Hänt inte bara mig, utan flera hundra-tusen ungrare som skickades iväg till Ryssland, där så få kommit tillbaka ifrån. Jag skulle vilja redogöra för de 15 år som jag tillbringat i Sibirien åren 1945-1960, där jag från mitt bottenläge i djupet fått beskåda något som kallas för kommunism och som håller världen i skräck.

Jag vore mycket glad om Ni kunde skriva till mig utförligt om vad Ni har gått igenom sen dess, när Ni lämnat Ungern, vad Ni f.n. gör i Sverige. Jag kan tänka mig att resa till Sverige så snart jag får tillfälle, ty jag skulle också vilja ha uppgifter till min bok från Svenska Röda korset. I så fall kommer jag givetvis att varsko Er och då kan vi tala personligen med varandra. Mina planer är förstås lagda på framtiden, ty i skrivande stund har jag inga papper alls, jag har inte ens fått mitt flyktingspass.

Tack en gång till för Ert brev. I avvaktan av Ert svar
förblir jag etc. etc.

Dr. Áron G á b o r

Min adress är:
A.Gábor c/o Borbély
8 München 13
Akademiestr.19.III.

Omstående: Kära Erzsébet. Som Ni ser, svarade jag omgående, men brevet kom tillbaka. Jag upprepar, hur glad jag är, att vi "träffades", men ännu gladare blir jag om Ni skriver om Er själv, om hur Ni har det, vad Ni gör, och eventuellt skickar ett kort.

(Underskrift som ovan.)

828

München, 1965. szept. 3.

Kedves Erzsébet!

Az előbb hívtak fel a Rádiótól és beolvasták levelét. Hirtelenében mit tudhatnék mást mondani, végtelenül jól esik, hogy jelentkezett egy jóbarát, aki mellettünk állt a legelső sorban akkor is, amikor az embeŕségért és vöröskeresztes kötelességért börtön, Szibéria, megnevezés, guny járt.

Erzsikém én is nagyon szeretném látni és elbeszélgetni azokról az időről. Kévesen vannak életben, akik részesei voltak, s jelenleg tanui annak, amit a Magyar Vöröskereszt akkor tett az emberekért, függetlenül, hogy magyarokról, németekről, zsidókról vagy keresztényekről volt szó.

Rövidesen két hónapja, hogy Németországban vagyok és politikai menedékjogot kértem. Szökve jöttem át a határokon, hogy végre megírhasam mindazt, ami 1945 után történt. Nemcsak velem, hanem több százezernyi magyarral, akiket utnak indítottak Oroszországba és akik közül oly kevés jött vissza. Szeretnék beszámolni arról a 15 évről, amelyet 1945-1960-ig Szibériában töltöttem és a legmélyéről néztem azt, amit kommunizmusnak neveznek, ami rémületben tartja a világot.

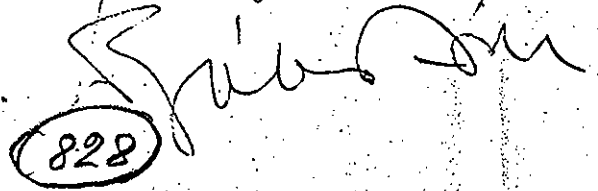
Nagyon örülnék, ha részletesen megírná minden történet Magával azóta, mikor hagyta el az országot, s mit csinál jelenleg Svédországban? El tudom képzelni, hogy amint alkalom nyílik rá Svédországba utazom, mert a Svéd Vöröskereszt is szeretné adatokat kapni könyvemhez. Ebben az esetben természetesen értesítem Magát, s akkor személyesen is elbeszélgethetünk. Terveim természetesen távoliak, mert ebben a pillanatban semmilyen papirom nincs, még a menekült- passot sem kaptam meg.

Ismételve köszönöm kedves levelét, s válaszát várva maradok

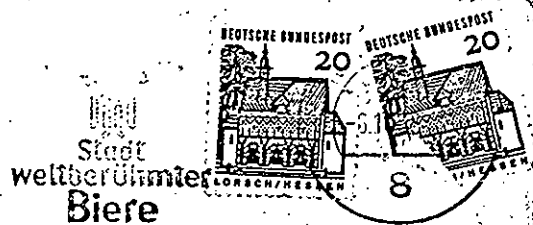
tiszteletteljes kézcsókkal:

Címem:

A.Gábor ó/o Borbély
8 München 13.
Akademiestr. 19. III.

828

Elisabeth Scherer

Bergstrandsväg 5/B

Simrishamn

Sverige

L. R. Gibor c/o Borbe's München 13,
Akademie Nr 19

43-44.

45. -

56 -

KUNGL.
SVENSKA AMBASSADEN

insänder "20 Jahre
Suchdienst" samt
"Uj Hungária"

tel. 319 U 6.10.65
" 328 U 8.10.65

Nr 711

I 4

2 bil.

INK. UTRIKES DEP.		
D. N:o 12 711		
2 0 OKT 1965		
AVD. P	GR. 2	MÅL Eu I

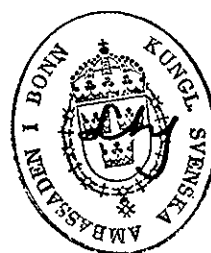
P 2 Eu I

./1

Ambassaden i Bonn har äran härmed insända dels
2 exemplar av från Deutsches Rotes Kreuz, Suchdienst
München, erhållen rapport över denna organisations
under 20 år bedrivna verksamhet, dels 2 exemplar av
den ungerska emigranttidskriften Uj Hungárias edition
av den 15 oktober 1965.

./2

Bonn den 18 oktober 1965

Till Utrikesdepartementet.

Stockholm den 20 oktober 1965.

I 6

1 bil.

STOCKHOLM

N:o 151

BIL.

INK. D. N:o

AVD.

CR.

MÅL

P

2

Eu^Iorig. se I 6 K/USA

ang am. journalisten
Donald S. Connery

Broder,

Jag har varit i kontakt med en duktig amerikansk journalist bosatt i London, Donald S. Connery, som håller på att skriva en bok om Skandinavien. Han vill ha med något om Wallenberg och har fått den sammanställning som gjordes till Chrusjtjov-besöket men vill också veta något om den senaste utvecklingen enligt den sista vitboken. Denna vitbok, som bifogas, finns inte översatt utan jag avser att be Dig stå till hans förfogande för att muntligt ge honom en redogörelse för huvudpunkterna så att han får rätt underlag för ärer det.

Du kanske vill ta kontakt med honom under adressen:
3 Green Close, London NW 11.

/Sten Sundfeldt/

Bitr. pressattachén Lars Lönnback
L o n d o n

ang.

Raoul Wallenberg

STOCKHOLM 20 oktober 1965.

P 2

Strängt förtroligt.

BIL.

INK. D. N:o

AVD.

GR.

MÅL.

P

2

Eu^I

Kära Inga,

Åberopande Ditt brev den 7 oktober 1965 vill jag meddela, att det i Dagens Nyheter omnämnda vittnet mycket riktigt är den man som i juli 1964 uppsökte Din ambassad och varom Du rapporterade med Ditt handbrev den 22 juli 1964. Vad som hänt i ärendet är i stora drag följande.

Dagen innan utrikesnämnden skulle samlas till sitt andra möte i Wallenberg-ärendet, fick byråchefen Danielsson veta av Wallenbergs mor, fru von Dardel, att hon mottagit ett med initialer undertecknat brev från en man i Paris, som påstod sig ha träffat Raoul Wallenberg i Sovjetunionen år 1961 och 1962. Av brevet, som var illa skrivet och avfattat på dålig franska, hade hon tyckt sig utläsa, att mannen varit i kontakt med Israels ambassad i Paris. Fru von Dardel ringde även angående brevet till statsministern.

Sedan vi fått se själva brevet, visade det sig emellertid att vad mannen skrivit var, att han i Tel Aviv talat med "Madame Ambassadeur". Tanken gick därvid till att det skulle kunna vara fråga om samma person, om vilken Du rapporterat i juli 1964, och detta bestyrktes av en just inkommen rapport från beskickningen i Paris, som fått besök av mannen och därvid erfarit hans fullständiga namn, Csasznik.

Redan av Din rapport om samtalet med Csasznik fann vi det

Ambassadören T h o r s s o n,

T e l A v i v.

Ifylles av postexpeditionen

EXPEDIERAT	
med	den
sv. kurlr	22/10 1965
utl. kurlr	
luftpost	
vanlig post	sign.

uppenbart, att vittnesmålet icke var tillförlitligt utan måste inrangeras bland de många falska spår som inströmmar. (Jag är ledsen att vi icke omgående efter mottagandet av Din rapport underrättade Dig om denna vår reaktion.) Då emellertid tidningarna fått uppgift om att ett nytt vittne dykt upp i Paris, ansågs det lämpligt att byråchefen Danielsson och departementssekreterare Leifland, som ändå skulle resa till Köpenhamn och München för att träffa andra vittnen i Wallenberg-ärendet, även skulle tala med Paris-vittnet för kontrollens skull. Samtalen med Csasznik bekräftade antagandet, att vittnesmålet ej förtjänade tilltro, varom pressen också genast underrättades.

Leif Belfrage

ORIGINALTELEGRAM

Pr

Kopia till:

Press

FNK. UTRIKES DEP.		
D. No 64: A 1770		
2 OKT 1965		
PR	GR. 2	MAL I En

*2 ek. flygsäker 21/10
med kort
S. Silander*

SVENSK
WASHINGTON

CABINET
STOCKHOLM

Fellen Silander, S.S.

20.10.65

42

Kfw

NR. 770 FOER PRESSBYRAAN. AMBASSADEN VORE TACKSAM OM TVAA
EXEMPLAR AV VITBOKEN OM ROUL VALLENBERG KUNDE FLYGSAENDAS
SNARAST TILL SWEDISH INFORMATION SERVICE I NEW YORK.

DE BESCHE

ORIGINALTELEGRAM

Kopia till:

Vitboken sänd 25.10.65
CL

ABINET STHLM
84476 EXPRS D

press: m

INK. UTRIKES DEP.		
D. N:o 232 568		
22 OKT 1965		
AVD.	GR.	MÅL
P	2	Eu I

h
TILL UD:S PRESSBYRÅ: *ursk. WH.*

EN MYCKET KÄND SAMTIDSHISTORIKER JOSEPH WULF I BERLIN
SYSSLAR MED FALLET WALLENBERG OCH BEHÖVER VITBOKEN. JAG HAR
FÖRSÖKT SKAFFA DEN VIA TIDNINGEN, MEN DET HAKAR UPP SIG.
SKULLE HAN KUNNA FÅ ETT EX SKICKAT DIREKT, HERRN JOSEF

WULF (KORRIGERAD STAVNING), GIESEBRECHTSTRASSE 12, 1 BERLIN 12.

ÄKNINGEN TILL MIG VIA EXPRESSEN. HELST FÖRSTÅS PÅ ANNAT

PRÅK ÄN SVENSKA. HÄLSNINGAR

SVANTE LÖFGREN

ABINET STHLM
84476 EXPRS D 22/10 KL 16.20

KUNGL.
SVENSKA AMBASSADEN

Gragger

Wien den 21 oktober 1965.

R 18

3 bil.

Strängt förtroligt.

23/10-65

cau / Hfd

Broder,

./. Åberopande tidigare korrespondens mellan Dig och Åkerrén
angående Eduard Albert Gragger får jag meddela, att denne med i
avskrift närslutna skrivelse den 1 oktober 1965 åter hemställt
om ambassadens bistånd att sätta honom i förbindelse med familjen
Wallenberg. Från polismyndigheterna ha vi införskaffat i fotostat-
./. kopia närslutna två rapporter om Gragger. Enligt desamma skulle
Gragger vara en tämligen hygglig person, varför vi icke, därest
man ej på departementet hyser annan uppfattning, anse oss böra
vägra lämna honom begärd adress till Wallenbergs moder.

ingen
invändning / Hfd

Hälsningar
Din tillgivne
Ulf Norström
(Ulf Norström)

Departementssekreteraren Lorentzon,
S t o c k h o l m.

Avskrift.

Wien, am 1. Okt. 1965. Tel. 24.33.41

Sehr Geehrte Herrn,

Vor einigen Monaten wandte ich mich an Sie, mit der Bitte, mir die Adresse von der Rauls Wallenbergs mitzuteilen. Sie antworteten mir, dass das schwer möglich wäre, da seine Mutter in dieser Angelegenheit sehr empfindlich ist. Ich wartete geduldig besonders da der Besuch von Herrn Chrustew in Stockholm bevorstand von dem wir Alle viel hofften. Nachdem so viel Zeit verflossen ist, habe ich wenig Hoffnung dass ihm wiedersehe und ich schwer krank bin, liege seit 7 Monaten Gehirnblutung-Lähmung, Gehirnerschütterung. Das Geld ging mir aus, die Krankheit hat mein Geld verzehrt und ich habe keinen andern Ausweg, als das Geld (8000) Schw. Kronen, die ich ihm am 24. Dec. 1944 geborgt habe in meiner Wohnung, wo die ganze Gesandtschaft mein Gast war (ausser von Herrn Botschafter) in Budapest.

Da Herr Wallenberg verschollen ist muss ich mich erkundigen wo seine Verwandtschaft ist? Meine Briefe kamen zurück. Sie meine Herrn, haben abgeraten zu schreiben, und ich bin in einer sehr peinlichen Lage, krank und mittellos und brauche dringend das Geld.

Nachdem ich Gehbehindert und ich nicht kommen kann, so hätte ich die grosse Bitte, wenn einer Ihrer Herrn mich aufsuchen würde, um die Briefe durchzulesen und dann die w. Familie zu verständigen, dass ich leider nicht länger warten kann. 20 Jahre.

Ich war ein sehr wohlhabender Mann, bis man mir Alles enteignet musste Emigrieren, ohne Pension, ohne auch einen Grosschen Schadenersatz. Reskierte immer für Andere mein Leben.

Bitte Sie höflichst mir in dieser Angelegenheit zu helfen und meine Schrift zu verzeihen. Mit freundlichen Grüssen

/s/ Edw. Alb. Gragger, Oberstl.auss.Dienst

BUNDESPOLIZEIDIREKTION WIEN

A b t e i l u n g I

Wien, den 15.10.1965

Zahl: I - 1614/2/65 resBetr.: Gragger, Eduard Albert;
Erhebung.B e r i c h t

Eduard Albert GRAGGER, ehemaliger Gutsbesitzer und Oberstleutnant a.D., am 23.4.1889 in Aranyosmarot/Ungarn geboren, Staatsbürgerschaft ungeklärt, früher Ungarn, rk., ledig, reiste am 9.6.1960 mit einem Emigrationspaß Nr.003929 und unbefristetem öESV. Nr. 2124, ausgestellt am 15.3.1960 von der österreichischen Gesandtschaft in Budapest, legal bei Bruck Neudorf nach Österreich ein. Er nahm vorerst bei Hella de PINEDO in Wien 4., Faulmanngasse 6/8 als Gast Aufenthalt und übersiedelte am 7.7.1960 nach Wien 4., Rilkeplatz 9/II/10 zu Ing. Eduard BRUCKNER in Untermiete. Seit 5.12.1962 wohnt er bei seinem Neffen Laszlo HAVAS in Wien 2., Untere Donaustraße 35/VIII/44, der für seinen Lebensunterhalt zur Gänze aufkommt.

Eduard GRAGGER besuchte in Wien-Strebersdorf 4. Klassen Volksschule und anschließend in Kremnitz und Neutra das Gymnasium mit Reifeprüfung. Er ist Absolvent der dreijährigen Militärakademie in Wiener Neustadt.

Vom Jahre 1932 bis 1948 war Genannter leitender Direktor der Schokoladenfabrik STUEHMER in Budapest. Während der NS-Zeit unterhielt er freundschaftliche Beziehungen zu den Angehörigen der schwedischen Botschaft in Budapest, insbesondere zu dem Botschaftssekretär namens Paul WALLENBERG, dem er im Jahre 1944 einen größeren Geldbetrag für eine "gute Sache" geborgt hatte. Nach der kommunistischen Machtergreifung in Ungarn verlor GRAGGER seinen Posten als Direktor und arbeitete als Gärtner. Als Gegner des kommunistischen Regimes fiel er immer mehr in Ungnade der kommunistischen Machthaber und war auch mehrere Jahre eingekerkert. Im Jahre 1957 stellte Eduard GRAGGER an das BMfI. in Wien

einen Antrag auf Erteilung eines unbefristeten Sichtvermerks zum dauernden Aufenthalt in Österreich, dem das Ministerium mit Erlaß vom 3.3.1958, Zl. 41.446-12/58 zustimmte.

Seit seiner Anwesenheit in Wien versucht nun GRAGGER mit dem ehemaligen Schwedischen Botschaftssekretär Raul WALLENBERG und mit seinen Angehörigen brieflich in Verbindung zu treten, um über die Rückgabe des großen Geldbetrages vom Jahre 1944 zu verhandeln.

Eduard Albert GRAGGER erlitt in der letzten Zeit drei Schlaganfälle, den letzten erlitt er im April 1965 als er in Nizza auf Erholung weilte. Seit dieser Zeit ist GRAGGER bettlägerig und auf die Pflege seines Neffen Laszlo HAVAS angewiesen. Beim letzten Schlaganfall hat er auch die Sprache verloren. Weil nun sein Gesundheitszustand in den letzten Monaten viel Geld gekostet hat, versucht er von WALLENBERG den damals geborgten Geldbetrag zurückzubekommen, um seinen Neffen Laszlo HAVAS finanziell zu entlasten.

Laszlo HAVAS, am 5.3.1909 in Budapest geboren, ist ha. als Flüchtling in Vormerkung. Er wurde am 19.9.1958 als Flüchtling im Sinne der Genfer Konvention anerkannt und besitzt seit 4.12.1959 die österreichische Staatsbürgerschaft. Laszlo HAVAS besitzt in Wien 1., Liliengasse 2 einen gutgehenden Damenmodensalon und hat 20 Angestellte beschäftigt.

Eduard Albert GRAGGER hat einen Fremdenpaß, Serie A, Nr. 091.051, ausgestellt am 31.7.1964 unter der Zl. I-16.243/FrB/64, gültig bis 30.7.1966.

Der Genannte wird in seinem Wohnhause in moralischer und staatsbürgerlicher Hinsicht gut beleumundet. Seit er in Wien Aufenthalt genommen hat, ist Eduard GRAGGER politisch in keiner Weise hervorgetreten. Er ist ein Gegner des kommunistischen Regimes.

Ha. und im FrB. scheint Eduard GRAGGER als nachteilig vorgemerkt nicht auf. Im Strafregisteramt und im Domizilkoat bestehen über ihn keine Vorverurteilungen.

[Handwritten signature]

BUNDESPOLIZEIDIREKTION WIEN

Abteilung I

Wien, den 20.10.1965

Zahl : I - 1614/2/65 res

Betr.: Gragger Eduard Albert;
Erhebung.

B e r i c h t

Der Berichtler ist im Zuge der Erhebungen über Eduard Albert GRAGGER, Nationale im Akt, mit diesem in keiner Weise in Verbindung getreten. Im übrigen wird auf den Bericht vom 15.10.1965 hingewiesen, wonach GRAGGER nach dem letzten Schlaganfall die Sprache verloren hat.

Die Angaben stammen von Auskunftspersonen, die GRAGGER seit vielen Jahren kennen und schon vor seiner Einreise nach Österreich im Jahre 1960 in ständiger Verbindung mit diesem gestanden sind. Die holländische Staatsbürgerin Hella de PINEDO, Wien 4., Paulmannngasse 6/8 wohnhaft, wo GRAGGER nach seiner Einreise in Österreich vorerst als Gast gewohnt hat, war in den Jahren von 1934 bis 1948 mit dem Genannten gut befreundet. Sie gab an, daß GRAGGER sehr begütert war und während des zweiten Weltkrieges große Geldbeträge an "einen Mann" (der Name ist ihr nicht bekannt), welcher Angehöriger der schwedischen Botschaft in Budapest war, für die Auswanderung von Juden und für die Errichtung einer Schokoladenfabrik in Schweden gegeben hat.

Alle Auskunftspersonen, die wie bereits erwähnt, GRAGGER schon seit vielen Jahren kennen, bezeichnen diesen als korrekten und wahrheitsliebenden Menschen, der als ehemaliger Offizier stets den geraden Weg gegangen ist.

Ein beim LG. Wien gegen § 47a ff und 183 StG gegen den Genannten eingeleitetes Verfahren, Zl. 21 b Vr. 10000/65, ist am 15.10.1965 eingestellt.

830

26/10: bid 1-14 med bud till Emoryn
Lundberg för kommentarer. Hfr

29/10: Föredrag för
Statsrådet Palme.

24/10-65

26/10. Tfn samtal med Lundberg, jfr
P.M.

Förtroligt

31/10: Föredrag för
Statsministeren. Hfr

25.10.65.

a.f.str.förtr.k.t.

Danielsson, Rikspolisstyr.

u/ Leifland

P.M. Bonn, 25 okt. 1965

rörande sammanträffande den 16.10.65 i München
mellan svenska utredare och ungerske flyktingen
Dr. Aron Gabor, född den 20.4.11

I. Förspellet till sammanträffandet.

Enligt till ambassaden i Wien ingånget meddelande vore en för tillfället i München bosatt ungersk flykting, Dr. Aron Gabor, i besittning av vissa uppgifter rörande Raoul Wallenbergs försvinnande i Ungern 1945. För utrönande av uppgifternas värde tog jag, efter uppdrag från departementssekreteraren Leifland, UD, per telefon den 1.10.65 indirekt kontakt med Gabor före sammanträffande med svenska utredare. Gabor är för tillfället bosatt hos en ungersk förutvarande journalistkollega Borbély, adress Akademiestrasse 19, München 13, tel. 932/34 93 32. En första fastställd tidpunkt den 5.10.65 kl. 18 måste på grund av mellankommande omständigheter från svensk sida uppskjutas, varför ny kontakt från ambassaden togs per telefon med herr Borbély. Vid detta tillfälle hade jag även direkt kontakt med Gabor själv per telefon. Han förklarade sig mycket angelägen om att få träffa svenska representanter. Ny mötestidpunkt bestämdes till den 16.10.65 kl 19 i hotell Vier Jahreszeiten, München. Från svensk sida skulle därvid närvara dep.sekr. Leifland, UD, och undertecknad enligt meddelande från UD tgr nr 336 den 13.10.65. Då Gabor själv endast talade bruten tyska - däremot flytande ryska - föreslog Borbély, att han skulle få närvara såsom tolk vid sammanträffandet. Hans erbjudande synes ha varit av rent praktisk natur och han påfordrade på intet sätt sin närvaro.

II. Sammanträffandet

I enlighet med per tfn gjord överenskommelse efterfrågades

831

jag kl. 1855 den 16.10.65 i hotell Vier Jahreszeitens reception av två herrar, vilka av portiern fördes till hotellets inre hall, där Leifland och jag väntade. De båda herrarna föreställde sig självmant och samtalet påbörjades omgående. Då Leifland och jag förevisat våra svenska diplomatpass som legitimation, företedde G. ett identitetskort, utställt för honom som "I. Generalsekretär des Ungarischen Roten Kreuzes" av ungerska Röda Korset den 17 januari 1945. Kortet var helt intakt och närmast påfallande väl bibehållet utan några tecken på att ha varit med om de strapatser G. senare visade sig ha genomgått. Fotot var gammalt men välliknande. B. uppvisade ingen legitimation. G. överlämnade genast/^{en} på ungerska avfattad, maskinskriven berättelse på två blad, vilken B. ansåg skola kunna utgöra grunder för vidare samtal. Genom B:s förmedling översattes dokumentet direkt, och som resultat härav bestämdes efter cirka en timma att det fortsatta samtalet skulle försiggå på Leiflands hotellrum.

III. G:s personalia. Borbély.

G. är född den 20.4.1911 i Kaposvár, Ungern. Sina studier bedrev han i Budapest, där han avlade studentexamen och 1933 blev juris doktor (graden närmast motsvarande den tyska nivån, dvs. något mer än jur.kand.). Från 1933 till den 19 mars 1944 var han verksam som journalist vid kvällstidningen 8-Uhr-Blatt i Budapest. Tidningen, som blev förbjuden av tyskarna den 19 mars 1944, var enligt G:s utsaga liberalt vänsterorienterad, men av avsevärt större borgerlig prägel än t.ex. svenska socialdemokratiska tidningar. Efter tidningens indragande ställde sig G. som formellt ansvarig för dels ett bokförlag, dels en spannmålshandel, vilka egentligen innehades av judiska ägare. Då dessa ej fick bedriva affärsverksamhet ställde sig G. i spetsen för firmorna, i vilka han åtminstone betr. förlaget även fullgjorde vissa uppgifter. På grund av tyskarnas misstankar mot G:s verksamhet flydde han den 1.12.44 över fronten till Debrecen, där han förenade sig med den fria ungerska armén under den till ministerpresident förordnade generalen Danoki Miklos Béla. Genom denne senares förmedling hade G. erhållit tillstånd att verka i den av ryssarna besatta delen av Ungern och G. hade kort efter ryssarnas godtagande av honom utsetts till förste generalsekreterare i det reorganiserade ungerska Röda Korset. Som

sådan verkade han i den av ryssarna besatta delen av Ungern till den 12.4.45 då han överflyttade sin verksamhet till Budapest, som då helt var i rysk hand.

Den 17.8.45 häktades han av ryssarna såsom misstänkt för spioneri. Han satt till den 25.8.45 i husarrest i en villa i Budapest och överfördes efter cirka 9 dagar till ett tillfälligt fängelse i rådhuset i Balaton-Füred. Efter en dryg vecka, således i mitten av september meddelades han att han "i sin frånvaro" av en rysk militärdomstol dömts till döden för spioneri i samband med sina kontakter med Wallenberg. Från Balaton-Füred överfördes han i början av oktober till ett ryskt militär fängelse i Sopron, där han sattes i ensamcell. I detta fängelse satt han till i februari 1947 då, svårt sjuk, fördes till fängelse sjukhuset i Lemberg. Här erhöll han meddelande om att dödsdomen upphävts och att han i stället skulle till Sibirien. Detta var troligen våren 1948 ("salladen växte grön i trädgården"). Fram till 1960 vistades han i olika läger inom samma lägerområde i Sibirien, ett kolgruvedistrikt cirka 100 km söder om Tomsk, åren 1950 - 1960 som "frigångare" med viss begränsad rörelsefrihet. I augusti 1960 blev han frigiven och kunde återvända till Ungern, där han "rehabiliterades" och åter började ägna sig åt journalistik. Han arbetade som dagstidningsjournalist fram till 1962, då han på grund av sin icke opportuna uppfattning om stalinismen överflyttades till en underordnad post inom pressavdelningen i skogsministeriet. I början av 1965 avskedades han därifrån av en då nytillträd chef, och i juni 1965 flydde han över gränsen till Jugoslavien. Därifrån smugglades han till Österrike och sedan vidare till Västtyskland. Han har ansökt om politisk asyl i Västtyskland och beslut därom väntas föreligga cirka den 25 oktober. Tills vidare är han bosatt hos sin bekant Borbély i München, vilken synes sörja för hans uppehälle. I någon liten mån tycks han erhålla journalistiska uppdrag för ungerska exiltidskrifter.

(vikt cirka 90 kg)
G. är cirka 185 cm lång, kraftigt byggd och har kraftiga, slaviska drag. Han är gråhårig med bakåtstruket, medeltjockt hår och verkar med hänsyn till sina genomgångna strapatser vara i anmärkningsvärt god fysisk form även om anletsdragen är ganska härjade. Enligt egen uppgift har han emellertid lever- och njur

besvär, vilka han tillskriver den ensidiga och underhålliga kosten under fångenskapen i Ryssland. Han talar med eftertanke och gör ett bildat, intelligent och helt trovärdigt intryck. Hans uppgifter präglades av klar eftertanke och stort sinne för detaljer. Genom sin verksamhet i krigstidens Budapest och en starkt humanitär inställning synes han ha ett starkt personligt intresse för Wallenbergs öde och hysa stor beundran för det arbete W. utförde. G. uttalade sig vid sammanträffandet flera gånger så, att han gav ett intryck av att ha en personlig tacksamhetsskuld till W. Man fick icke intrycket av att han försökte skildra ryssarna annat än som de verkligen var och hans utsaga styrdes hela tiden av en påtaglig objektivitet och icke-animositet. Han hade alltsedan W:s försvinnande - som ägde rum sedan G. uppmanat W. att förena sig med honom i Debrecen 1945 - haft det största intresse för W:s vidare öde och under hela sin fängelsetid oavbrutet sökt få fram nyheter om W. Att G. således nästan genast efter sin flykt från Ungern satt sig i förbindelse med svenska myndigheter synes därför helt plausibelt.

Hans ledsagare Borbély (förnamn okänt) uppgav sig under kriget ha blivit dödsdömd av ryssarna för spioneri då han verkat som korrespondent för amerikanska tidningar. Dödsdomen hade senare upphävts och han hade under flera år suttit i ryska fångläger. 1954 hade han flytt till Västtyskland, där han nu är verksam vid Radio Free Europe i München sedan flera år. Enligt av konsulatet inhämtade uppgifter är B. chef för den icke-politiska avdelningen för RFE:s sändningar till Ungern, vilka sker dagligen mellan kl. 05.00 - 24.00. B. är tillika redaktör för bl.a. exiltidningen Uj-Hungaria.

G. hade han lärt känna före kriget i Budapest, där de båda voro journalistkollegor. Vid G:s ankomst till Västtyskland hade han uppsökt B., som inte föreföll tidigare vara inblandad i G:s flykt från Ungern.

B., som synes vara i 50-årsåldern, gör ett positivt och trovärdigt intryck. Han verkar vara väl förtrogen med W-ärendet, som han uppenbarligen har behandlat i sin journalistiska verksamhet. B. synes tillika vara allmänt mycket välinformerad och ha mycket vidsträckta såväl officiella som inofficiella kontakter både väster- och österut.

IV. G:s verksamhet i Budapest. Kontakter med W.

Efter indragningen av tidningen 8-Uhr-Blatt den 19 mars 1944 ägnade sig G. åt att på olika sätt bistå judar och andra nödställda i Budapest. Verksamheten bedrevs inom ramen för det bokförlag, vars nominelle ägare G. var. Genom en tredje person - som ännu lever i Budapest men vars namn G. inte vill uppge - skaffade G. från W. skyddspass åt först de två judiska familjer med vilka han samarbetade i firmorna. Detta medförde ytterligare försök att på samma sätt rädda flera judar, och allt som allt trodde sig G. ha medverkat till att dylika skyddspass utställdes för över 100-talet judar fram till den 1.12.44. Till en början utdelades dessa bara till anställda inom de båda företagen, men så småningom även till judar, som inte bodde i de s.k. svenskhusen, som var hyrda i W:s namn. W. utfärdade även för flera andra bosättningar (Siedlungen) svenska skyddspass och dessa bosättningar låg spridda över ett mycket stort område, t.o.m. även utanför staden. På grund av risken för häktning från tyskarnas sida gjordes aldrig passtransaktionerna upp direkt mellan G. och W. och de träffades aldrig personligen i Budapest. På fråga av Leifland sade sig G. heller aldrig - varken förr eller senare - ha träffat någon person Langfelder. G. uppgav emellertid, att W. ofta, ja nästan varje dag, hade besökt bokförlagets lokaler, vilka G. ansåg ha varit något av ett andra huvudkvarter för W. Den tredje person som skötte kontakterna mellan W. och G. var förtrogen med W. och skötte förbindelserna mellan honom och de ungerska nazisterna. Mannen tillhörde själv ungerska nazistpartiet, men en falang därav som inte kunde förlika sig med det våldsamma judehatet. Denne person hade även i några enstaka fall skaffat SS-legitimationer och andra nazisthandlingar för judar. På fråga av mig sade G. att han ej haft kontakt med någon annan medlem av den svenska legationen än W.

G. ansåg sig vara allvarligt misstänkt av tyskarna redan från hösten -44 och den 1.12. flydde han över fronten till Debrecen.

Efter frontöverskridandet hade ryssarna behandlat honom som en flykting vem som helst. De hade i vanlig ordning tagit ifrån honom allt vad han ägde och hade, och han sade sig ha fått byta kläder minst 10 gånger, varje gång till allt sämre. Han var inte på något sätt misstänkt för spioneri och uppgav sig hela tiden

vara journalist.

I Debrecen hade han uppsökt Danoki Miklos Béla, som av ryssarna utsetts till det "befriade" Ungerns ministerpresident. Miklos Béla var den förste militäre chef som med ett större förband förenade sig med ryssarna i Ungern. Tillsammans hade G. och Béla gått till Vorosjilov, som givit G. klartecken att delta i Bélas verksamhet. Den främsta anledningen härtill skulle ha varit en bok, som G. skrivit om sina intryck som krigskorrespondent 1941, i vilken ryssarna skildrades på ett för dem tydligen acceptabelt sätt. Béla föreslog då, att G. skulle bli generalsekreterare i det reorganiserade ungerska Röda Korset, som för de "fria" ungrarna bedömdes som en av de första åtgärder som måste vidtagas. Härigenom skulle man genom kontakter västerut kunna få möjligheter till humanitär hjälp. I första hand inriktade man sig på förbindelser med Bukarest, där bl.a. UNRRA skulle ha en avdelning.

G. hade emellertid W:s verksamhet och möjligheter i färskt minne, och önskade snarast samordna sin nya verksamhet med W:s i Budapest. I "mitten av januari" kämpade man ännu om de sista husen i Pest. För att främja röda-korsverksamheten i de delar av Ungern som just "befriats" av ryssarna beslöt man att försöka nå kontakt med W., som då ännu var kvar i Pest. Den ungerska regeringen var av uppfattningen, att ryssarna hade större respekt för W:s organisation än någon annan befintlig organisation. Man hemställde därför hos ryssarna att få skicka ett brev till W. genom ryssarnas förmedling. Till ungrarnas stora förvåning och bestörtning svarade ryssarna blankt nej med motiveringen att Svenska Röda Korset och särskilt W:s organisation var en ren spionageorganisation och med den skulle de inte ha något att göra.

Efter ryssarnas avslag författades ändock ett brev på ungerska av G. i samråd med Miklos Béla, varefter brevet översattes till tyska och undertecknades av G. och ytterligare en person, som var personligen känd för W. och ännu är bosatt i Budapest. Som budbärare användes president Bélas sekreterare Stefan Tarnay, vilken i olika uppdrag då och då skickades till Budapest som kurir.

I brevet redogjorde G. för sina iakttagelser under resan till Debrecen och framför allt om de ryska truppernas uppträdande mot fångar och civilbefolkning. Han var djupt upprörd över ryssarnas framfart som han karakteriserade i kritiska ordalag: stölder, våldtäkter, spridande av veneriska sjukdomar. I brevet omtalades

att ryssarna svårt förbrutit sig mot Genevekonventionens stadgar om behandling av krigsfångar. Brevet, som var maskinskrivet om ungefär 2 blad, utmynnadeⁱ en begäran till W. att hos svenske konungen och hos påven utverka deras påtryckningar på Stalin så att de ryska soldaternas framfart hejdades. Dessutom bad man att genom W:s försorg få mediciner och materiel för RK-verksamhet på ryska sidan. I brevet hade man också bett W. att snarast komma till Debrecen för att försöka påverka ryssarna att respektera det ungerska Röda Korsets "Siedlungen", vilket ryssarna inte gjorde.

Brevet hade skickats med Tarnay den 10.1.45. Han hade farit med en ungersk regeringsbil i vilken också befann sig ryska och ungerska soldater. Tarnay hade flera andra officiella uppdrag att utföra. Enligt G. kunde brevet till W. knappast ha kommit fram före den 13.1.45 och torde ha framlämnats någon av dagarna 13 - 16.1.45. Tarnay hade lämnat brevet till W. i handom. W. hade upptagit meddelandet som en officiell hänvändelse och lovat att snarast överföra de i brevet framförda önskemålen till Stockholm. Han hade bett Tarnay ta med sig^{ett} meddelandet tillbaka till Debrecen och sagt, att han så snart det blev möjligt för honom skulle komma dit. Med detta meddelande återvände Tarnay omkring den 18.1.45 till Debrecen. Tarnay arresterades senare i slutet av januari och avrättades under loppet av 1945.

Något senare hade G. sänt ytterligare ett kort brev till W. i samråd med ledaren för en "Siedlung" i Ludas, som var god vän med W. Detta brev var en helt positiv rapport från iakttagelser den 5 - 10.1.44, att bosättningen i Ludas var helt intakt och att ryssarna inte rört svenska Röda Korsets lokaler. Något svar på detta brev hade G. ej erhållit och icke heller förväntat.

Då W. icke kom till Debrecen blev man där orolig för hans öde och gjorde vissa efterforskningar. Genom bl.a. uppgifter i den lokala pressen fick man reda på att W. häktats av ryssarna på ett tåg i riktning mot Debrecen, enligt G. troligen den 17.1.45, som misstänkt för spioneri. Vart W. förts kunde icke G. redogöra för. Då han fick läsa om W:s häktning blev han orolig för de brev han skrivit till W. G. fortsatte emellertid sin verksamhet, som då bestod i organiserandet av en ungersk "Suchdienst", vilket han ansåg vara så viktigt att han ej ville ge

upp det. Han började emellertid då befara att han snart skulle häktas. Till dessa farhågor bidrog, att åtminstone 8 män och 2 kvinnor i hans omgivning hade häktats, bland dem den man som jämte G. underskrivit det första brevet till W. Organisationen omfattade då över 200 frivilliga sjuksysstrar, som reste omkring till fånglägren och upprättade fånglistor. En av de kvinnliga medhjälparna tog sig på egendomliga vägar ända till Odessa för att där leta efter sin försvunne make. Samtliga dessa sjuksysstrar hade stående order att söka efter W. Man visste att han fanns någonstans i Ungern ^{man} men kunde inte kontrollera alla fångläger och fängelser. Mot slutet av sommaren 1945 fram till våren 1946 skall W. emellertid enligt G:s uppfattning ha vistats i Sopron-Köhida.

V. G:s häktning. Konfrontationen med W.

I mitten av april begav sig G. från Debrecen till Budapest, som då var helt i rysk hand. Han fortsatte sin tidigare verksamhet här till den 17.8.45, då han häktades av ryssarna. Denna dag kom en man, som han igenkände som Pusjkins tolk, upp på hans kontor och sade att Pusjkin ville tala med honom. I bil fördes han till en mindre villa i stadens utkanter, och han gjorde genast reflektionen, att här hade inte alls Pusjkin sitt vanliga residens. I villan befann sig inte Pusjkin men väl bl.a. en NKVD-major, som lät förstå att G. kunde betrakta sig som arresterad en tid framöver. G. kvarhölls under relativt angenäma former i husarrest i villan och undergick icke några egentliga förhör. Efter en dryg vecka, under vilken han behandlats väl och ätit tillsammans med NKVD-majoren, inspärrades så G. i en mörk källarcell. Han hade inte någon gång fått veta varför han blivit arresterad utan ^{av} NKVD-majoren endast fått höra att "det här snart skulle klaras upp". Morgonen efter inspärrandet i källarcellen avhämtades han av ryska NKVD-män och fördes till rådhuset i Balaton-Füred (vid Balatonsjön), dit han anlände den 25.8.45. I rådhusets källare var inrymda ensamceller i vilka det dock mest satt ryssar. De var uppenbarligen inte några politiska fångar, varför G. drog slutsatsen att han hamnat i ett vanligt arméfängelse. G. började redan då misstänka att han ej skulle släppas på lång tid och att anledningen var hans samröre med W.

I tre veckor satt han i detta fängelse utan att något hände. Vid det första förhöret började ryssarna med att fråga hur det ungerska Röda Korsets Suchdienst var organiserat. Till vilka läger hade han skickat sjuksystrar i Bulgarien och Rumänien? Vad hade de rapporterat tillbaka till Budapest? Vem hade han skickat till Sovjet som krigsfånge med spioneriuppgifter?

G. hade skrivit under de handlingar som Röda-Korssystrarna hade med sig vid sina besök i fånglägren för att besöka ungerska fångar. Det fanns enligt G. cirka 300.000 ungerska fångar bara i Rumänien och Röda-Korspersonalen hade under tiden från april till augusti 1945 tagit reda på namnen på över 200.000 fångar. Ryssarna var, trots att Röda Korset stöddes av bl.a. amerikanerna och åberopade Genevekonventionen, inte villiga att utfärda några fånglistor utan hade vid förfrågan svarat, att det fick ungerska Röda Korset själva på något sätt åstadkomma.

Då G. vid de första förhören envist förnekade varje befattning med spioneriverksamhet i samband med Röda Korset, svarade de ryska förhørsledarna: "Ni är inte någon ny spion. Spioneri bedrev Ni redan tillsammans med W." G. hade då bestämt sagt ifrån att han inte kände W. personligen. Ryssarna hade då frågat: "Inte anser Ni det vara rimligt att påstå, att generalsekreteraren i det ungerska Röda Korset ej känt det svenska Röda Korsets representant i Budapest". Då G. svarat, att det enda han visste, var att W. blivit arresterad, frågade ryssarna om G. visste var W. befann sig. Härpå svarade G. att det torde ryssarna väl veta bättre. Vid denna punkt blev ryssarna troligen förargade och påpekade att G. varit i förbindelse med W. redan tidigt 1944. Efter att G. inte besvarat en direkt fråga om i vilket judiskt hus ungerska officerare fått sina spionuppdrag av W. framfördes följande anklagelsepunkter mot G., enligt vilka han gjort sig skyldig till spioneri:

- 1) Ungerska officerare skulle ha haft spioncentral i hus, som skyddats av svenskt skyddspass, vilket utfärdats genom G:s förmedling.

- 2) Hösten 1944 skulle inom de svenskskyddade bosättningarna ha varit organiserat en underrättelsetjänst under ledning av Svenska Röda Korsets representanter. Uppgifterna var att göra lägesangivelser för de ryska truppförflyttningarna. I husen

skulle också ha gömts undan gevär, för att ungerska officerare skulle kunna organisera partisanverksamhet bakom ryssarnas rygg. 3) Under vintern 1944 hade G. i Debrecen bedrivit spionage tillsammans med Miklos Béla och W. under Röda Korsets täckmantel. 4) I brev till W. hade G. bakom ryssarnas rygg överlämnat sovjetfientliga underrättelser till W. G. hade i brevet framfört lögner om ryssarnas barbari och skulle tillika ha bett W. organisera en svensk legion, som i stället för Röda-Korsarbete skulle ha och även hade utfört spionage- och partisanverksamhet.

Efter framläggandet av dessa anklagelser hade G. genast kraftigt hävdade att han inte fått något uppdrag av W. och upprepat, att han inte kände W. personligen. Ryssarna frågade då, om G. hade fått några svenska skyddspass av W. Detta bejakade G. och tvingades medge att det hade rört sig om ett femtiotal. Ryssarna hade då frågat vem som fått dessa och särskilt velat ha personnamn. G. hade svarat att han inte kände till mer än några få Siedlungen: Gazastrasse 1 i Budapest, Capucinerklostret, Ludaş. Han hade nämnt flera humanitära skäl för att dessa bosättningar hade fått skyddspass eftersom det bodde judar där, men det hade ryssarna inte trott på. De ville hela tiden bara veta: "Var är vapnen gömda ? Var finns radioutrustningen ? Till vilka ungerska officerare hade papperen överlämnats ?"

På detta sätt varade förhören flera nätter. Ryssarna försökte oupphörligen få G. att lämna uppgifter om att W. hade bedrivit spionage mot ryssarna.

Då G. tillfrågats om varför han begivit sig till Debrecen och G. svarat att det var för att han kände kommandanten Danoki Miklos Béla och för att han inte ville ge sig västerut hade ryssarna skrikit: "Lögn! Ni skickades av W. för att organisera spioneriarbetet i de Siedlungen som låg på ryska sidan! Dessutom skulle ni vidarebefordra underrättelser till W. från ungerska regeringen!"

G. blev alltmera medveten om att han skulle användas som tillhygge i en skådeprocess inte bara mot W. utan även mot honom själv i hans egenskap av Röda-Korsledare. Därför nekade han envist till allt samröre med W. Under förhören pryglades han med jämna mellanrum, men fortsatte att neka till allt. Ryssarna visade då efter några dagar handskrivna kopior av de brev, som G. skickat till W. När G. hävdade att han i breven bara omtalat sanningen, sade ryssarna att det var starkt sovjetfientlig propaganda och att W. hade skickat texterna vidare västerut. Den västeuropeiska pressen

hade därför offentliggjort svåra beskyllningar mot den sovjetiska ockupationsmakten. Sedan G. fortfarande framhårdat i sitt nekande, hade han blivit lämnad i fred i några dygn.

Vid 24-tiden en dag i september 1945 hade han åter kallats till förhör i samma rum som tidigare. Härvid upprepades de tidigare frågorna och även G:s nekande. G. fördes då till ett rum i en annan del av huset. I rummet befann sig flera ryssar och en för G. obekant man. Ryssarna utgjordes av en NKVD-överstelöjtnant, en NKVD-major, två NKVD-soldater och en tolk. I bakgrunden höll sig hela tiden en högre NKVD-officer, som dock icke yttrade sig under förhöret.

G. tillfrågades om han kände mannen, varvid han svarade nekande, men förstod vad som skulle komma. När den okände tillfrågats om han kände igen G. hade han svarat ett kort "ja" och på ytterligare fråga nämnt G:s riktiga namn.

Ryssarna ställde vidare frågor till G. om var de hade träffats, hur ofta de hade träffats, om G. kände till namnet på den person, som hade varit budbärare med skyddspassen mellan W. och G. o.s.v. G. nekade till allt, men tvangs medge att han kände igen namnet på budbäraren. När ryssarna nämnde ytterligare namn, förstod G. att de inte skulle ha kunnat få dessa upplysningar från någon annan än W.. När ryssarna frågade den okände, om någon annan varit närvarande vid G:s och W:s möten, svarade han med namnet på W:s förbindelseman med SS/Gestapo, vilket namn bara W. kunde känna till.

Ryssarna hade sedan inför den obekante mannen upprepat de frågor som ställts till G. om i vilka hus ungerska officerare var gömda och var vapengömmorna fanns. Vid varje av ryssarna nämnd adress hade den obekante talat om vem som bodde i huset. Han hade i brist på namn svarat t.ex. "3 officerare och 18 vanliga judar" etc. Den obekante hade fått frågan om var det fanns ytterligare hus av den typ som nämnts. Den obekante hade härvid nämnt flera för G. helt obekanta adresser.

G. hade återigen tillfrågats när och var han senast hade träffat W. Detta kunde G. inte ge svar på, men den okände hade svarat med det datum i november då överlämnande av skyddspass sista gången hade ägt rum.

Då den okände tillfrågades om han hade givit G. i uppdrag att gå igenom fronten till Debrecen för att organisera en spionkedja hade den okände nickat och svarat "ja". På frågan: "Hur

många radioapparater har ni skickat in i landet för denna organisation?", svarade den okände: "4 eller 5". Den obekante hade i detta sammanhang också tillfrågats om läget i orter, i vilka G. inte visste att svenska Röda Korset var verksamt. Ryssarna ställde också till G. frågan: "Skickade Ni några meddelanden till W. från Debrecen vid den tid då Budapest ännu inte var befriat av ryssarna?". G. svarade naturligtvis nekande, medan den okände svarade ja på frågan om han vid den tiden fått några sådana meddelanden från G. Hade dessa meddelanden också innehållit militära hemligheter? Även på denna fråga svarade den okände ja.

Efter det att ryssarna upprepat sina frågor i anslutning till de båda breven hade G. ännu en gång fått frågan om han inte visste vem den okände var. På detta hade G. ånyo svarat nej, medan den okände sade, att allt vad han för sin del yttrat vore riktigt.

Sedan förhöret därmed avslutats fördes G. åter till sin tidigare cell, där han ånyo pryglades. Efter detta lämnades han i fred i tre eller fyra dagar, varefter han ånyo förhördes om samma saker som vid konfrontationen med den okände. Denne var denna gång inte närvarande och ryssarna hade vid detta förhör direkt påstått att den okände var identisk med W.

VI. G:s beskrivning av W. Identifiering.

G. hade vid konfrontationen endast sett den för honom okände mannen i profil. Denna var mycket markerad med påfallande hög pannna. Hårfärgen kunde G. inte avgöra, då mannen på fängelsemanér varit kalklippt. Tinningarna var "infallna" och mannen gjorde ett avtärt intryck. Mannen hade kraftiga ögonbryn, ögonen var svullna och någon ögonfärg kunde G. inte fastställa. Under förhöret stirrade mannen hela tiden hårt och med tom blick framför sig. Mannen tycktes vara frånvarande och uppfattade inte frågorna förrän de ställdes till honom för andra gången. När G. talade stirrade mannen bara framför sig som om han inte hörde. G. fick intrycket att mannen tyckte det hela var fullständigt ointressant och att mannen avgav sina svar bara för att få vara i fred. Svaren verkade inte instuderade men avgavs med en så automatisk likgiltighet, att G. trodde att mannen hade fått frågorna många gånger förut och avgav lämpliga svar bara för att tillfredsställa förhørsledaren för tillfället. Svaren avgavs med låg, "inte oangenäm" röst på tyska, vilket tolkades för G. till ungerska. Den okändes tyska bedömde G. som god, ehuru han själv inte behärskade tyska fullständigt.

Då G. efter sammanträffandet i München den 16.10.65 förvisats 12 at anonyma fotografier, varav 3 föreställde W. i olika vinklar, angav han med säkerhet 2 såsom föreställande den man med vilken han konfronterats. Det tredje fotot var han inte helt säker på, eftersom W. på detta var iförd uniformsmössa och den enligt G. karakteristiska höga pannan var dold. Identifieringen av W. får emellertid anses vara fullt tillfredsställande trots att G. efter sin ankomst till München haft tillfälle att se en tidningsbild av W., troligen tagen före hans avresa till Budapest.

VII. G:s vidare öden. Ytterligare uppgifter om W.

Cirka en vecka efter konfrontationen hade ryssarna visat ett fängelsefoto i vykortsstorlek av W. och åter uppmanat G. att medge, dels att han kände W., dels att han hade träffat honom tidigare. Då G. fortfarande vägrade, sade NKVD-mannen att det inte spelade någon roll längre, eftersom G. ändå hade gjort sig skyldig till sådana brott att han skulle dömas till döden. Ryssen hade därvid visat fram ett exemplar av den bok, som G. skrivit om sina upplevelser som krigskorrespondent, och vilken bok av Vorosjilov i december 1944 hade godtagits som ett bevis för att G. var pålitlig och icke ryssfientlig. Vid en provisorisk "krigsrätt" i anläggningens centrum hade G. av en officer och två soldater tvingats skriva under ett papper på att han erkände sig skyldig till spioneri och att han därför skulle dömas till döden.

En vecka senare transporterades han från Balaton-Füred till ett större ryskt militärfängelse i Sopron, där han sattes i ensamcell. I denna, som han kallade "dödscell", satt han till i februari 1947. Under denna tid uppsöktes han minst en gång varje månad av en NKVD-man, som varje gång visade ett foto av W. och frågade om inte G. kände mannen. G., som då var svårt sjuk, hade magrat till en vikt av knappa 42 kilo och var närmast apatisk. Han hade emellertid insett att han inte fick medge något samröre med W. och nekade enstundigt.

I februari 1947 fördes han så, svårt sjuk, till ett stort fängelse i Lemberg, där han lades in på fängelsesjukhuset. En-

ligt G:s uppskattning fanns det minst 1.000 interner i fängelset. Själv hade han efter några månader tillfrisknat så pass, att han fick börja arbeta och kundtala med andra fångar. Under senvåren eller försommaren hade han därvid bl.a. träffat en polsk läkare, som var cirka tio år äldre och som hade dömts till 25 års fängelse och hade ett polskklingande namn som antingen var Jankowski, Jablonski eller något liknande. Då denne under deras samtal erfor, att G. var Röda-Korsman, sade han att det i fängelset fanns ytterligare en utländsk sådan. Han hade mycket snart självmant nämnt namnet Wallenberg och varit helt säker på sin sak.

G. hade under fängelsevistelsen också träffat två tidigare bekanta från Ungern: en greve Palafy och en greve Palavicini. Bägge bedömdes av G. som helt tillförlitliga. På G:s fråga om de möjligen hade hört något om W. svarade båda bestämt, att han hade varit i Lemberg.

Från och med det han kom till Lemberg blev G. inte mera hörd av ryssarna om W.

I slutet av sommaren 1947 meddelades G. att hans dödsdom omvandlats till livstids internering, och han avfördes, så snart han helt tillfrisknat, till Sibirien. Här hade han som tidigare nämnts vistats fram till i augusti 1960, då han blivit frigiven och fått återvända till Ungern. Under hela sin tid i Sibirien vistades han i samma lägerområde, cirka 100 km söder om Tomsk, där han arbetade i kolgruvor. De sista tio åren hade han en något friare ställning och kunde tala med fångar som kom från andra läger. Ingen hade dock hört något om W., och inga uppgifter stod heller att få från de bekanta, som G. träffade efter sin återkomst till Ungern.

VIII. G:s synpunkter på fallet W.

G. hävdar mycket bestämt, att W. blivit offret för en skådeprocess, som iscensattes av NKVD. Denna organisation var under tiden efter ryssarnas maktövertagande i Ungern mycket sysselsatt med att skaffa fram syndabockar för att statuera avskräckande exempel för den kvarvarande befolkningen. Det synes G. ha förefallit NKVD naturligt, att en verksamhet av den art, som W. utövade inte kunde vara annat än spioneri och humanitära drivkrafter ingick överhuvudtaget inte i NKVD:s begreppsapparat. Mot. W. pekade enligt NKVD-uppfattning så många indicier, att större delen av den NKVD-personal som G. träffade också var övertygad om att W. var skyldig.

G. tror att W. dömts av ryssarna redan i Ungern och då troligen i Balaton-Füred eller i Sopron, där det visserligen inte fanns några fasta domstolar men däremot tillfälliga krigsrätter, vilka troligen dömt W. liksom G. "i deras frånvaro" utan rättegång. G:s uppfattning är, att ryssarna tillmätte W. den allra största vikt som utländsk agent och kanske rentav ansåg honom vara den egentliga hjärnan i spionaget mot ryssarna i Ungern.

IX. Sammanfattande bedömning av vittnesmålet.

Genom G:s utsaga tillföres frågan om varför W. greps och bortfördes av ryssarna så mycket material, att den numera kan anses klarlagd. Ryssarna hade uppenbarligen på ett mycket tidigt stadium vetskap om W:s verksamhet med skyddspassen och denna verksamhets tvivelaktiga juridiska grundvalar. I upprepningsaktionerna i Budapest efter ungerska officerare och nazister var det troligen

ett icke oväsentligt hinder att W:s skyddspass i hög grad bromsade det sedvanliga förfarandet mot flera "intressanta" objekt. Att ryssarna - eller snarare NKVD - inte kunde tänka sig att en organisation av den omfattning och stadga, som W:s hade, enbart styres av humanitära målsättningar bidrog självfallet till denna bedömning. Kontakterna bakom ryssarnas rygg mellan W. och den "fria" ungerska regeringen i Debrecen innebar troligen också en ytterligare misstanke mot båda parter. Genom G:s vittnesmål har klarlagts att ryssarna genom att vid husundersökningen efter W:s arrestering - eller tidigare - påträffat de brev som kommit från Debrecen, verkligen var i besittning av skriftligt material som kunde användas mot W.

Det är också möjligt att ryssarna hade tagit hand om ungerska militärer, som med både vapen, ammunition och radiomateriel kunde ha gömt sig i de som "säkra" betraktade svenskhusen i avvaktan på att den tyska kapitulationen skulle bli fullständig. Sådana fynd sattes naturligtvis genast i samband med W:s verksamhet och användes mot W.

Med den mäktiga och självständiga ställning, som NKVD vid denna tidpunkt hade, kunde organisationen också helt på egna grunder arrestera vem som helst. Behovet av att få fram syndabockar och även att misstänkliggöra Röda Korsets verksamhet ledde troligen mycket snart till W:s arrestering. Den hittills antagna tidpunkten härför, 17.1.45, rubbas inte av det nya vittnesmålet.

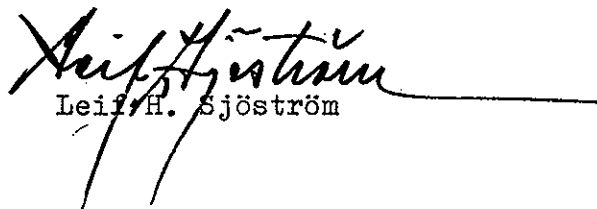
Ett såvitt bekant nytt inslag i historieskrivningen kring W:s försvinnande är, att W. i september 1945 skulle ha befunnit sig i Ungern. Flera tidigare utsagor i fallet har annars med närmast säkerhet tytt på att W. vid denna tid skulle befinna sig i cell nr 203 i 4. våningen i Lefortovskajafängelset i Moskva. Det kan emellertid inte uteslutas att W. av särskilda skäl för någon tid förts från detta fängelse till Ungern för att delta i förhör, men synes knappast helt troligt. Bland flera andra talar bl.a. Supprians utsaga (1957 års dokumentsamling, sid. 74 nederst) mot att W. skulle ha förts bort till förhör överhuvudtaget under år 1945. Å andra sidan är G:s karakteristik av W. och hans i och för sig tillfredsställande identifiering av W. tillika med hans omsorgsfulla återgivande av detaljer både från sin egen verksamhet och mötet med W. tecken på att det verkligen var W. han konfronterades med i september.

Uppgifterna att W. skulle varit i Lemberg så sent som 1947 har G. bara fått i andra hand och ehuru de lämnats av som G. anser fullt tillförlitliga personer motsäges de i samma mån som tidigare lämnade uppgifter om samma sak (Portovicini har hörts separat).

G:s vittnesmål torde inte direkt kunna bidra till att lösa gåtan om W:s fortsatta öde efter arresteringen i Budapest. Det kan dock komma att visa sig innehålla autentiskt material för det kronologiska fastställandet av vissa uppgifter i den totala utredningen om W:s försvinnande.

Då G:s ställning i Förbundsrepubliken är mycket känslig i avvaktan på beviljande av politisk asyl önskar han icke att hans vittnesmål blir offentliggjort eller att hans namn nämnes öppet. Han har dock inget emot att fru von Dardel om någon tid underlättas om hans utsaga om så finnes vara till gagn för henne. Sedan frågan om uppehållstillstånd klarlagts kommer G. att kontakta ambassaden rörande tillstånd till offentliggörande av vittnesmålet.

Bonn den 20 oktober 1965

Leif H. Sjöström

24/10 1965

25.10.65.

a.f.str.förtr.k.t.

x/Danielsson, Rikspolisstyr.

xx/Jödahl, Bonn

u/ Leifland

Strängt förtroligt

@p. 26.10.

x) rek.

x+) kassa

Kommentarer till L. Sjöströms PM omsamtal med A. Gabor.

1. Jag kan i allt väsentligt ansluta mig till den skildring som Sjöström givit av vårt samtal med Gabor. Blott några randanmärkningar:

Sid. 6, st. 2: Ordförande för det reorganiserade Ungerska Röda Korset var Anna Kethly, numera bosatt i Bruxelles.

Sid. 6, st. 4: Enligt min minnesbild hade även fru Kethly sett och godkänt utkastet till skrivelsen till Wallenberg.

Sid. 9, sista stycket: Transmissionen av uppgifterna från de av sovjetiska trupper besatta områdena skulle ha skett med radiosändare, som gömts i de svenskskyddade "Siedlungen".

Sid. 11 och 12: Jag vill minnas att en av de sovjetiska säkerhetstjänstemännen redan vid konfrontationen sagt Gabor att den andre fången var Wallenberg.

2. Gabors personliga trovärdighet och sanningsenligheten av de uppgifter han lämnat under samtalet måste självklart kontrolleras på de sätt och via de kanaler som är möjliga och lämpliga. Jag återkommer härtill nedan under 3). Om jag utgår från att han subjektivt talat sanning, skulle jag personligen vilja sammanfatta mina intryck på följande sätt.

Helt ny - såvitt jag kan erinra mig - är uppgiften att Wallenberg i september 1945 skulle ha förts till ett fängelse i Ungern. Wallenberg skulle vid detta tillfälle ha varit trött, närmast apatisk, och visat spår av åtminstone lindrig hjärntvätt.

Det rikhaltiga materialet från Wallenbergs vistelse i Moskva-fängelserna ger emellertid inte stöd åt uppgiften att han ens för en kortare tid skulle ha lämnat Moskva i september 1945. Den rad av medfångar - Supprian, de Mohr, Rensinghoff, Wallenstein och andra - som under denna tid vistades i granncellerna har inte haft något att förmåla härom, trots att några av dem knackade med Wallenberg och hans cellkamrat Roedl fortlöpande, Rensinghoff t.o.m.

"dagligen". Ett så markant avbrott i fängelserutinen som en färd till ett fängelse i utlandet och en konfrontation med förre generalsekreteraren i Ungerns Röda Kors måste rimligen ha varit så intressant för Wallenberg att han efter sin återkomst genom knackningar spritt kännedom därom.

Uppgiften att Wallenberg skulle ha vistats i Lemberg är inte ny. En genomgång av tidigare material på denna punkt torde böra ske.

Av störst intresse är emellertid Gabors uppgift om de brev han i januari 1945 tillställde Wallenberg. Om det är riktigt att han skrivit brev av i huvudsak det innehåll han angivit och om vidare detta brev av ryssarna anträffats hos Wallenberg, förtätas till nära nog absolut visshet den redan tidigare starkt underbyggda arbetshypotesen att ryssarna misstänkt Wallenberg för spioneri.

För den sovjetiska säkerhetstjänsten och den form av rättsskipning som den representerade måste nämligen fallet då ha syntts relativt enkelt. Redan tidigare misstänktes Wallenberg - liksom hela beskickningen, jfr Bergs vittnesmål - för spioneri. Ryssarna vägrade ju också den ungerska befrielse-regeringen att sända ett brev till Wallenberg. När brev likväl sändes hade de ett innehåll som av den sovjetiska säkerhetstjänsten endast kunde tolkas som en bekräftelse på de tidigare misstankarna.

Jag har en känsla av att Gabors intresse för Wallenberg i viss utsträckning kan vara ett uttryck för oro för att hans brev bidragit till att Wallenberg arresterades av ryssarna och sedan bortfördes till Sovjetunionen. Jag frågade honom om han inte trott att en utomordentligt stor risk varit förbunden med författandet och avsändandet av breven. Han svarade att det vore lätt att vara efterklok. Visserligen hade han själv fått en chock av ryssarnas framfart i de "befriade" delarna av Ungern, men vem visste ens i västern år 1945 något om terrorn i det sovjetiska rättssystemet? Vidare hade nöden och bristen i de "befriade" områdena varit så skriande att han i ren desperation tillgripit denna åtgärd efter samråd med ministerpresidenten och ordföranden för Ungerns Röda Kors.

3. Jag instämmer i Sjöströms sammanfattande karakteristik att Gabor vid vårt samtal gjorde ett intryck av klar eftertanke och att han verkar bildad, intelligent och trovärdig. Hans uppgifter är emellertid så intressanta att alla kontrollmöjligheter självklart måste provas.

Om jag söker konfrontera hans utsaga med i departementet

existerande material, vill jag först understryka att jag har svårt att sätta tro till uppgiften att Wallenberg ens för en kortare tid skulle ha vistats i Ungern på hösten 1945, jfr ovan under 2). Detta betyder inte att jag antar att Gabor på denna punkt skulle medvetet tala osanning - den sovjetiska säkerhetstjänsten kan mycket väl ha arrangerat ett möte mellan Gabor och en "förfälskad" Wallenberg.

I detta sammanhang vill jag sätta ett ytterligare frågetecken, eller i varje fall göra en kommentar. Ett tiotal fångar har under olika perioder och i olika fängelser suttit tillsammans med Wallenberg eller Langfelder. Alla fördes i slutet av juli 1947 till förhör, varefter de isolerades; enda undantaget torde vara Hille som vid denna tidpunkt redan lämnat Moskva-fängelserna och förts till Krasnogorsk. Om det varit så att ryssarna i september 1945 konfronterat Gabor med Wallenberg eller någon de utgett vara Wallenberg, borde också Gabor i juli 1947 placerats i ensamcell. Så skedde emellertid inte. Tvärtom började Gabor vid denna tid få röra sig friare, träffa medfångar o.s.v. Förklaringen skulle emellertid kunna vara att förhören i slutet av juli 1947 och den därpå följande isoleringen endast omfattat fångarna i Moskva-fängelserna; som tidigare nämnts syns Hille, som då var i Krasnogorsk, ha "glömts bort". På samma sätt kan Gabor - som ryssarna konfronterat med en man som de påstått ha varit Wallenberg - ha glömts bort, av det enkla skälet att han inte vistades i ett Moskva-fängelse utan i Lemberg.

De data, namnuppgifter, informationer om den militära och politiska utvecklingen o.s.v., som Gabor lämnade under samtalet har kontrollerats i den utsträckning så kunnat ske och är på det hela taget korrekta. Att den liberala tidningen 8-Uhr-Blatt förbjöds av tyskarna just den 19 mars 1944, kan vara plausibelt; det var nämligen just denna dag som den tyska krigsmakten ockuperade Ungern och tillsatte marionettregimen Sztojay. Uppgifterna om den ungerska befrielse regimen i Debrecen stämmer, ministerpresident var en ungersk general och armékårschef vid namn Miklos. Däremot har Gabors uppgift att han under kriget publicerade en bok om de ungerska truppernas strider på östfronten inte kunnat verifieras. Under åren 1941-45 utgavs dock ingen ungersk nationalbibliografi, varför inga kompletta listor över då publicerade böcker existerar. Att uppgiften inte kunnat beläggas behöver emellertid inte betyda att den är falsk, då som sagt endast ofullständiga bibliografier är tillgängliga.

Vilka åtgärder bör vidtagas för att ytterligare kontrollera Gabors utsaga?

Jag vill förorda att en förfrågan till de tyska myndigheterna får anstå. Såsom framgår av Sjöströms PM behandlas f.n. Gabors ansökan om uppehållstillstånd. Att just i detta läge - Gabor är uppenbarligen en smula ängslig för resultatet - göra en framställning till de tyska myndigheterna om Gabors person skulle möjligen kunna försvåra eller fördröja behandlingen av ansökan om uppehållstillstånd på ett sätt som Gabor själv inte skulle välkomna. Dessutom är det väl så att de tyska myndigheterna knappast har så mycket material om honom. Sedan Gabor beviljats uppehållstillstånd, kan emellertid förfrågan ske.

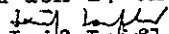
Uppgifter om Gabor kan däremot kanske erhållas från eller genom den österrikiske utrikesministern Kreisky, vars kabinettschef tillskrivit ambassadör Lagerfelt om Gabors önskan att komma i kontakt med svenska myndigheter för informationer i Wallenberg-fallet. Ambassadör Lagerfelt bör instrueras att göra en sådan förfrågan.

Av allra största intresse torde vidare vara att kontakt tagas med fru Anna Kethly, känd socialdemokrat, f.d. ordförande i Ungerns Röda Kors och numera som flykting bosatt i Bruxelles. I den ovan nämnda brevväxlingen mellan svenska ambassaden i Wien och utrikesminister Kreiskys kabinettschef har hon nämnts på ett sätt som antyder att hon väl känner Gabor. Fru Kethly bör kontaktas av svenska ambassaden i Bruxelles, under det att för ett eventuellt samtal med henne bör användas från Stockholm utsänd personal.

Vidare torde ytterligare en kontakt tas med Gabor i München. Vid detta samtal, som bör äga rum sedan nu föreliggande material penetrerats och nya frågeställningarna utkristalliserats, synes byråchefen Danielsson från Rikspolisstyrelsen böra delta. Jag är oviss huruvida detta nya samtal bör äga rum innan kontakter tagits med utrikesminister Kreisky och fru Kethly. Skulle Gabor få kännedom om att vi via dessa kanaler försöker kontrollera hans uppgifter kan hans beredvillighet att lämna uppgifter minska. Å andra sidan breddas naturligtvis frågebasen och ökas möjligheterna till "cross-checking" om vi först får informationer från annat håll.

En allmän bedömning av Gabors uppgifter om hans verksamhet i Budapest under år 1944 och i Debrecen och Budapest år 1945 torde kunna lämnas av medlemmar av svenska beskickningen i Budapest under det sista krigsåret. Jag skulle vilja föreslå att generalkonsul Anger instrueras att göra en sådan bedömning. Det skulle även vara av värde att få del av envoyén Lundbergs synpunkter på Gabors vittnesmål.

Stockholm den 24 oktober 1965.

Leif Leifland

KUNGL
SVENSKA AMBASSADEN

Raoul Wallenberg

Tel Aviv den 22 oktober 1965.

Nr. 285

1 bil. ✓

R 18

INK UD		
Dnr	67 285	
26/10 1965		
P	L	Eu ^I

Minister Vrigin
Kammarätt beviljat: SF

Lfr

Till Utrikesdepartementet.

Genom konsulatet i Tel Aviv har vi erhållit en engelsk
översättning av en i den hebreiskspråkiga tidningen Hazofe
publicerad artikel med anledning av dokumentsamlingen i
Raoul Wallenberg-affären. Jag ber härmed att få översända
kopia av denna för departementets kännedom.

./.

Inga Thorsson

ROYAL
SWEDISH CONSULATE
TEL AVIV

285 Jan 22.10.65

TEL-AVIV
P.O.B. 1013

The following article on Raoul Wallenberg appeared in the HAZOFE daily
on October 13, 1965.

According to the world press, the Swedish Government has published a White Paper on the Swedish diplomat who had risked his life by rescuing thousands of Jews in the Budapest Ghetto and had disappeared when the town was taken by the Red Army. This White Paper contains different documents about the affair and especially the letters which have been exchanged in this respect between the Soviet Union and Sweden since February 1957.

The Russians maintain that Wallenberg dies already in 1947 from a heart attack at the Lubianka prison in Moscow. However the Swedish Premier, Mr. Tage Erlander, explains in the new document that this statement is not plausible. Sweden alleges on the strength of different witness-declarations that Wallenberg was alive in Russia after 1947. In this respect, Sweden attaches special importance to the evidence of the physician, Prof. Nana Svarts, who stated that in 1961 she had heard from a well known Russian physician, whose name she was not prepared to disclose, that Wallenberg was living in a mental institution. When the two met again, the Russian doctor denied his words and said that they had not been understood correctly. The Swedish Government has passed on the entire material to the Foreign Affairs Committee of the Parliament. Great importance is attached to this affair in Sweden, both from a political and from a human point of view.

It seems to us that Israel cannot be indifferent to this affair. Wallenberg comes from one of the greatest families in Sweden, and if there is any one who deserves the title of "a righteous gentile", it is Wallenberg. Unmindful of the danger this entailed for him, he rescued thousands of Jews in the Budapest Ghetto. The people who worked for him, informed him immediately of any "search" made by the Nazis, and he immediately rushed to the spot. Hundreds of men, women and children were saved by him in the last minute, whether by true or by false documents. Even when the nock tightened, he did not escape. He was the only neutral diplomat who stayed on, on the Eastern bank of the Danube. One hundred and thirty thousand Jews were crowded under abnormal conditions in the Ghetto. The arrow cross people wanted to get rid of them all at the same time and planned to detonate the Ghetto. Wallenberg prevented this calamity and took care of the supply of food and water. This was the peak of self-sacrifice, an unprecedented act of heroism.

Wallenberg was last seen in public on the 17th January 1945. A few days later, the Russian Foreign Ministry informed the Swedish Ambassador in Moscow, that Wallenberg was taken by the Soviets. In February 1945, the Russian Ambassador in Stockholm informed the Swedish Foreign Ministry, that Wallenberg was alive and well. Since then no official statements have been made. Various prisoners who were released and came back from Russia, told different details about him.

ROYAL
SWEDISH CONSULATE
TEL AVIV

TEL-AVIV
P.O.B. 1013

-2-

On May 21, 1963, the Swedish Foreign Ministry made the following statement to the author, Mr. Rudolf Phillips, who headed the Wallenberg rescue committee:

"The return of Wallenberg from the Soviet Union was one of the main points taken up by Foreign Minister Nielson during his visit in Moscow. In a special conversation following an official meeting in the Kremlin between Mr. Krushchew and Mr. Nielson, the Foreign Minister raised the question of Wallenberg's fate and asked for a clarification of the informations in this respect. Mr. Krushchew replied that unfortunately his Government has nothing to add to the statement made by Foreign Minister Gromyko on February 8, 1957. According to this statement it was alleged that Wallenberg had died in prison in June 1947. This conclusion was based on a handwritten report by the prison doctor who died long before 1957, to the Head of the Security Service who was liquidated in 1953, as an enemy of the Soviet people."

Mr. Nielson told Mr. Krushchew that according to authentic witness-declarations, Wallenberg was alive later and even still during the sixties."

The State of Israel, the Jewish people and especially the thousands rescued by Wallenberg, should be alert to the Wallenberg question and take part in the activities carried on for his release.

Dr. Emil Feuerstein

Royal Swedish Embassy,
198, Hayarkon Street,
Tel-Aviv.

JM

hbr. Fritzson/Zajta
+ Vitbok sänd
27.10..65

Friday, October 22nd

Mr.
Messrs:

Gentlemen:

1965

INK. UTRIKES DEP.		
D. No 232 572		
26 OKT 1965		
AVD.	GR.	MAL
P	2	En I

I was told that your
Government had published
a White Book dealing
with the Wallenberg mystery.

In the past months I
wrote two times to the
Swedish Embassy in Buda-
pest requesting them to
bestow me with a copy
of this book, as
I highly esteemed
it.

and esteem Raoul Wallenberg who saved a lot of Hungarian lives.

Unfortunately, however, your Legation has not answered my letter.

Maybe they hadn't reached the addressee, maybe there were other reasons.

So I try now to write to you, repeating my humble request: be so kind and let me have a copy

of this work I am eager
to read.

Hoping you will be able
to respond to my request,

I remain, Gentlemen,

very respectfully

yours

Lt. Erwin Zajta

Budapest, H.

Török Pál ucca 11

Hungary.

26/10-65

aa/Hef

Fördrykt för Statsministern 31/10 och
för Uab.-sekr. 5/11
4/119.11.65
a.f.str.förtr.k.t.
Bch Danielsson, Rikspolisstyr.
eu/LeiflandP.M.ang. samtal med envoyén Lundberg.

Efter instruktion från statsrådet Palme har jag idag tillställt envoyén Lundberg sid. 1-14 (d.v.s. redogörelsen för samtalet, men inte kommentarerna) av promemorian om samtalet med A. Gabor.

Vid telefonsamtal idag har Lundberg meddelat följande:

1. Gabors skildring av de allmänna förhållandena i Budapest, Wallenbergs verksamhet etc. verkar plausibel. Lundberg delar uppfattningen att det skulle vara intressant att på denna punkt få del av Angers kommentarer.

2. Gabors utsaga kan möjligen tolkas så att Wallenberg lämnat Budapest och begivit sig till Debrecen. Lundberg hade inte känt sig övertygad av tidigare uppgifter härom, men om Wallenberg fått ett brev från Gabor med inbjudan att bege sig till Debrecen får uppgiften en helt annan grad av trovärdighet.

3. Att Gabor skulle ha konfronterats med Wallenberg i ett ungerskt fängelse i september 1945 är enligt Lundberg knappast troligt. Lundberg delar här min uppfattning i P.M. den 24 oktober. Däremot kan det tänkas att ryssarna konfronterat Gabor med en "stand in". Om ryssarna beslagtagit Wallenbergs arkiv kunde ju också denne "stand in" ha försetts med informationer ur detta arkiv och därmed för Gabor ha framstått som så initierad. - Lundberg anser dock att en noggrann genomgång bör ske av vittnesmaterialet från Lefortovskaja så att eventuella uppgifter, som kan tyda på att Wallenberg för en kort tid lämnat Moskva i september 1945, kan spåras och bearbetas.

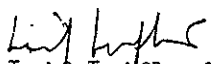
4. Lundberg anser vidare att en grundlig kontroll bör ske av Lemberg-materialet. Tidigare vittnesutsagor härom bör

833

granskas, hos tyska Röda Korsets Suchdienst bör fånglistor för år 1947 begäras etc. Det finns tecken som tyder på att Wallenberg någon gång på våren 1947 lämnade Moskva-fängelserna. Han kan då ha förts till Lemberg - inga spår föreligger förrän några år in på 1950-talet (Wladimir).

5. Lundberg instämmer i bedömningen att det är angeläget att Gabors personliga trovärdighet kontrolleras (genom förfrågan hos Kethly) samt att ett nytt förhör hålles med honom sedan materialet bearbetats.

Stockholm den 26 oktober 1965.

Leif Leifland

CABINET STHLM
886794 SVNSK D

ORIGINAL TELEGRAM

KURDA HELL

Ther

886794 SVNSK D 27/10/65

INK. UTRIKES DEP.		
D. No 12A 427		
27 OKT 1965		
AVD.	GR.	MÅL
P	2	Eu

Laa Tgen Brunn 27/10

hfd

427. FOER AHLBORG FRAAN LANDBERG.
KOMMER VITBOKEN OM WALLEMBERG ATT OEVERSAETTAS.
HESSISCHE RUNDFUNK BEGAER SVAR TILL KL 15.00

JOEDAHL

KUNGL UTRIKESDEPARTEMENTET

EN CLAIR-TELEGRAM

Ärende vitboken om Wallenberg

Datum

27 oktober 1965

Dnr

361 ✓

Avd

P

Grupp

2

Mål

Eu I

Adress Svensk

B o n n .

Pr

Text 361 Edert 427. Vitboken om Wallenberg kommer ej att översättas.

Cabinet *ga*

Ifylles av telegramexpeditören

Avsändt den

27/10

Klockan

1440

Sign

/h

Stockholm, October 27, 1965.

ang förfrågan om Vitboken i Wallenberg-affären

Nr	78		Antal bil
Ink dnr			
Avd	P	Grupp	2
Mål	Eu I		

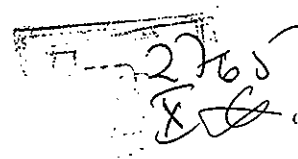

Dear Sir,

In reply to your letter of the 22nd October 1965 concerning the White-Book in the case Wallenberg, I have the honour to send you a copy. I regret that we do not have these documents produced in any other language than Swedish.

Yours sincerely,

Per Fritzson

Dr. Erwin Zajtas
B u d a p e s t

Ifylles av postexp

Avsant med

☐ sv kurir☐ utl kurir☐ luftpost☐ vanlig post

Avsändn datum

Sign

OC/dgea

31/10. Föredragit för Statsminister. ^{nr. 28/10}
5/11 : — 11- Und. - sala. Lfld

Minister Vörge:

Byrådirektör Leif Leifland

h
Utöver vad jag i går anförde per telefon har jag inte något att tillägga. Jag hade ju själv före vårt samtal kommit till uppfattningen, att W. icke kan ha varit i Ungern i september 1945 och att NKVD troligen konfronterat Gabor med en stand-in. Sådana metoder överraskar inte.

Särskilt viktigt är att kontrollera, om W. verkligen befunnit sig i Lemberg. Såvitt mitt minne av vittnesmaterialet inte sviker, förefaller mig detta tänkbart. Ryssarna har ju förlagt W:s påstådda död till Ljubljanskaja, en bekräftelse på att han förts från Lefortovskaja före juli 1947. Det intressanta här är ju, att säkra vittnesmål beträffande Lemberg kunde vederlägga den ryska dödsattesten. Mycket annat av intresse kan framkomma vid förhör med Lemberg-fångar. Hur var det med Lemberg 1947? Var Lemberg då formellt införlivat i Sovjetunionen? Ryssarna sade ju då, att W. icke befann sig i Sovjetunionen. Jag minns inte, när gränsen mellan Sovjet och Polen reglerades formellt.

Gillman
Rene Lindberg

Stockholm den 9 november 1965.

P 2

1 bil.

ang
Wallenberg-ärendetSträngt förtroligt.

Antal bil

Ink dnr

Avd

Grupp

Mål

P

2

Eu I

Broder,

I Wallenberg-ärendet har vi nyligen fått kontakt med en ungersk flykting, dr. A. Gabor, generalsekreterare i Ungerns Röda Kors under de sista krigsmånaderna och sommaren 1945. Gabor har hörts i München av Sjöström vid Bonn-ambassaden och mig. En promemoria om samtalet närslutes.

Vi försöker nu på de sätt och via de kanaler som är möjliga och lämpliga kontrollera Gabors personliga trovärdighet och sanningsenligheten av de uppgifter han lämnat. Det skulle i detta sammanhang vara av stort intresse att få del av Dina kommentarer, särskilt beträffande det avsnitt som behandlar förhållandena i Budapest under det sista krigsåret. Jag tänker på frågor av exempelvis följande karaktär: Är Gabors uppgifter om hans samarbete genom en tredje man med Wallenberg trovärdiga? Är det troligt att Miklos-regeringen i Dobrecen varit så självständig att den mot ryssarnas veto sänt ett brev till Wallenberg? Hade Wallenberg förbindelse med "Siedlungen" även utanför Budapest, ex. i det av Gabor nämnda Ludas? Har Du hört talas om ett ryskt fängelse i Balaton-Füred? Kan Du kanske själv erinra Dig namnet Gabor?

Dessa - och liknande - frågor hoppas vi alltså få belysta av Dig. Vi skulle vara tacksamma att få Dina kommentarer icke senare än den 1 december.

*m. Kurir
S.M.W.*

834

Leif Leifland

Generalkonsuln Anger,

San Francisco.

Ifylles av postexp

Avsant med

☐ sv kurir☐ utl kurir☐ luftpost☐ vanlig post

Avsändn datum

Sign

Ärende Wallenberg-ärendet

Datum

12 november 1965

Dnr

12

Avd.

Grupp

Mål

P

2

Eu^I

Pol

Adress Svensk
B r y s s e l.

Text

I Wallenberg-ärendet har vi nyligen kommit kontakt med förre
generalsekreteraren i Ungerns Röda Kors Dr. A. Gabor. Denne
som i somras flydde från Ungern, har om förhållandena kring
Wallenbergs omhändertagande Budapest januari 1945 lämnat in-
formationer som vi angelägna få ytterligare belysta. En av de
personer som kan tänkas bidra med kompletterande uppgifter är
Mme Anna Kethly, ordförande Ungerns röda kors aktuella tid-
punkten och framskjuten socialdemokratisk politiker. Mme
Kethly torde numera vara bosatt Bruxelles. Vi tacksamma
Ni kontakter henne med förfrågan hon villig, exempelvis första
veckan december, motta Leifland för samtal.

Cabinet

dfed

12/11: Frekuzet für Ständliche Polme

Minister Vargis: vidit

Ifylles av telegramexpeditören

Avsändt den

12/11

Klockan

19.30

Sign.

Pia

835

12 nov. 1965

ang ersättning till före detta
justitierådet P.V. Santesson

Ex.t. Ek.byran *f. rätts.*

FÖREDRAGET	
19.....	
2-ÅRS PROTOKOLLET	
Förskott:	
Förskott:	

Nr		Antal bil	
Ink dnr			
2-årsprotokollet			
Avd	Grupp	Mål	
P	2	Eu ^I	

Utdrag av protokollet över utrikes-
departementsärenden, hållet inför
Hans Kungl. Höghet Regenten i stats-
rådet å Stockholms slott den 12 novem-
ber 1965.

5:o) ✓

Kungl. Maj:t finner gott

dels besluta att till före detta justitierådet
P.V. Santesson skall för visst utredningsarbete utgå
en ersättning med 5.000 kronor,

dels ock bestämma att ifrågavarande ersättning
skall belasta förslagsanslaget III A 1 Utrikesförvalt-
ningen: Avlöningar, delposten 9. Ersättningar till ex-
pertis och tillfällig arbetskraft.

Kungl. Maj:t föreskriver tillika, att utdrag av
statsrådsprotokollet i detta ärende skall tillställas
Santesson.

Vid protokollet:

K.-V. Wöhler

ang. ersättning till före
detta justitierådet P.V.
Santesson. *271*
23.11.65

Kr. 5.000:-- utb till Justitierådet Per Santesson,
Strandvägen 55, Stockholm No.

Debet: III A 109

Utdrag till
Santesson

Ifylles av postexp

Avsändt med

☐ sv kurir☐ utl kurir☐ luftpost☐ vanlig post

Avsändn datum

Sign

ang.

Satt i kurl den 17 november 1965. STOCKHOLM		
P 2		1 bil.
Strängt förtroligt. N:o		BIL.
INK. D. N:o		
AVD.	GR.	MÅL.

Broder,

Åberopande vårt samtal ber jag närslutet få sända Dig den promemoria som ambassadsekreteraren Sjöström i Bonn utarbetat rörande sitt och Leiflands sammanträffande i München den 16 oktober 1965 med dr Aron Gabor.

Det vore mycket intressant att få höra Din reaktion på Gabors ur historisk synpunkt anmärkningsvärda berättelse. Promemorian har även sänts till Per Ånger i San Francisco för hans kommentarer.

Eric Virgin

Ambassadören J a r r i n g,
M o s k v a.

836

Ifylles av postexpeditionen

EXPEDIERAT	
med	den
sv. kurir	17/11 1965
utl. kurir	JK
luftpost	
vanlig post	sign.

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

ex. 2 till

» 3 »

» 4 »

5

Wagner

CHIFFERTELEGRAM

Från Bryssel

Avsant den telex 19 kl.

Inkom den 19 / 11 19 65 kl. 12.25

Utskrivet i 5 ex. Detta är originalet.

SK 557

13.10

Dnr 14:B		8
Avd. P	Gr. 2	Mål. En I

(Pol.)

8

~~Från~~ Leifland. Edert chiffer 12 och handbrev Bergen-
strähle-Leifland 18 november. Kethly beredd mottaga Leif-
land föreslagen tidpunkt.

Grönwall

Coll.: *[Signature]*

Dep U 32 A

KUNGL.
SVENSKA AMBASSADEN
Gragger

27/11-65
Wien den 19 november 1965.

R 18 2 bil.

Strängt förtroligt.

Off

G

Broder,

./.

I anslutning till mitt handbrev den 21 oktober 1965 angående Eduard Albert Gragger får jag meddela, att denne åter inkommit med en i avskrift närsluten skrivelse den 7 november 1965 jämte bilaga rörande bl.a. en påstådd fordran mot Wallenbergs efterlevande.

Vi ha nu ansett oss böra efterkomma hans önskemål om adressen till Wallenbergs släktingar och lämnat honom den till hans moder.

*Älskliga hälsningar
Din allgärlige
Ulf Norström
(Ulf Norström)*

Departementetssekreteraren Lorentzon,
S t o c k h o l m.

Avskrift.

Wien, am 7. November 1965.

Tel. 24.33.41

Sehr Geehrte Herrn

Entschuldigen Sie bitte, dass ich Sie wieder belästige, aber der Artikel vom dem Spätheim-kehrer Martin Zentner gab mir den Anlass dazu. Warscheinlich haben Sie ihn auch gelesen. Da er 21 Jahre in russischer Gefangenschaft war, hege ich wieder die Hoffnung, dass auch Herr Raul Wallenberg irgendwo in einem Lager lebt, umsomehr, da Zentner in Moskau, Workuta, Ural, viele Jahre verbrachte und es ist anzunehmen, dass er mit H. Wallenberg zusammen kam, und über ihn Auskunft geben kann. Ihnen meine Herrn, wird es leichter sein nachzuforschen als mir.

Bei dieser Gelegenheit muss ich meine Bewunderung Ihnen mitteilen, dass Sie meine zwei Briefe unbeantwortet liessen. Ich hielt mich an Ihr Telefon-Gespräch, dass Frau Wallenberg, Mutter von H. Wallenberg, sehr schonungsbedürftig ist, und desshalb wendete ich an Sie meine Herrn, mir in meiner Angelegenheit zu helfen, was ich bis heute vermissee.

Auch jetzt hätte ich mich nicht gemeldet wenn ich nicht dazu genötigt wäre.

Ich bin seit sieben Monaten in ärzlichen Behandlung, liege seit der Zeit, musste das Spital verlassen, da ich die Kosten nicht bestreiten konnte, liege ich zu Hause. Sieben Monate, war ich nicht aus dem Bett.

Dies ist der Grund warum ich nicht persönlich kommen konnte. Auto-unfall, Gehirnerschütterung, Gehirnerblutung sind langwieriger Behandlung bedürftig. Meine linke Seite gelähmt.

Die Ärztl. Behandlung kostet viel, die 40-50 tausend Schweizer Franken, die ich vor 20 Jahren bei meinen Freunden disponiert habe, sind verbraucht, muss ich meine Forderungen erbitten, was ich vermeiden wollte. Ich war doch sehr Geduldig, dass ich 20 Jahre wartete und nur meine Krankheit dazu zwang mich zu melden.

Wenn Ihnen meine Herrn mir zu helfen unerwünscht ist, so bin ich gezwungen einen Rechtsanwalt zu nehmen, meine Angelegenheiten zu übernehmen.

Dass ich mich an Sie gewendet habe ist der Grund, dass ich in guter Freundschaft mit den Herrn der Budapester Schw. Botschaft war, und mir of

in schwierigen Lagen geholfen haben. Zuletzt sah ich die Herrn bei mir am heiligen Abend zu Gast, wo auch H. Wallenberg bei mir war (1944, 24. Dec.).

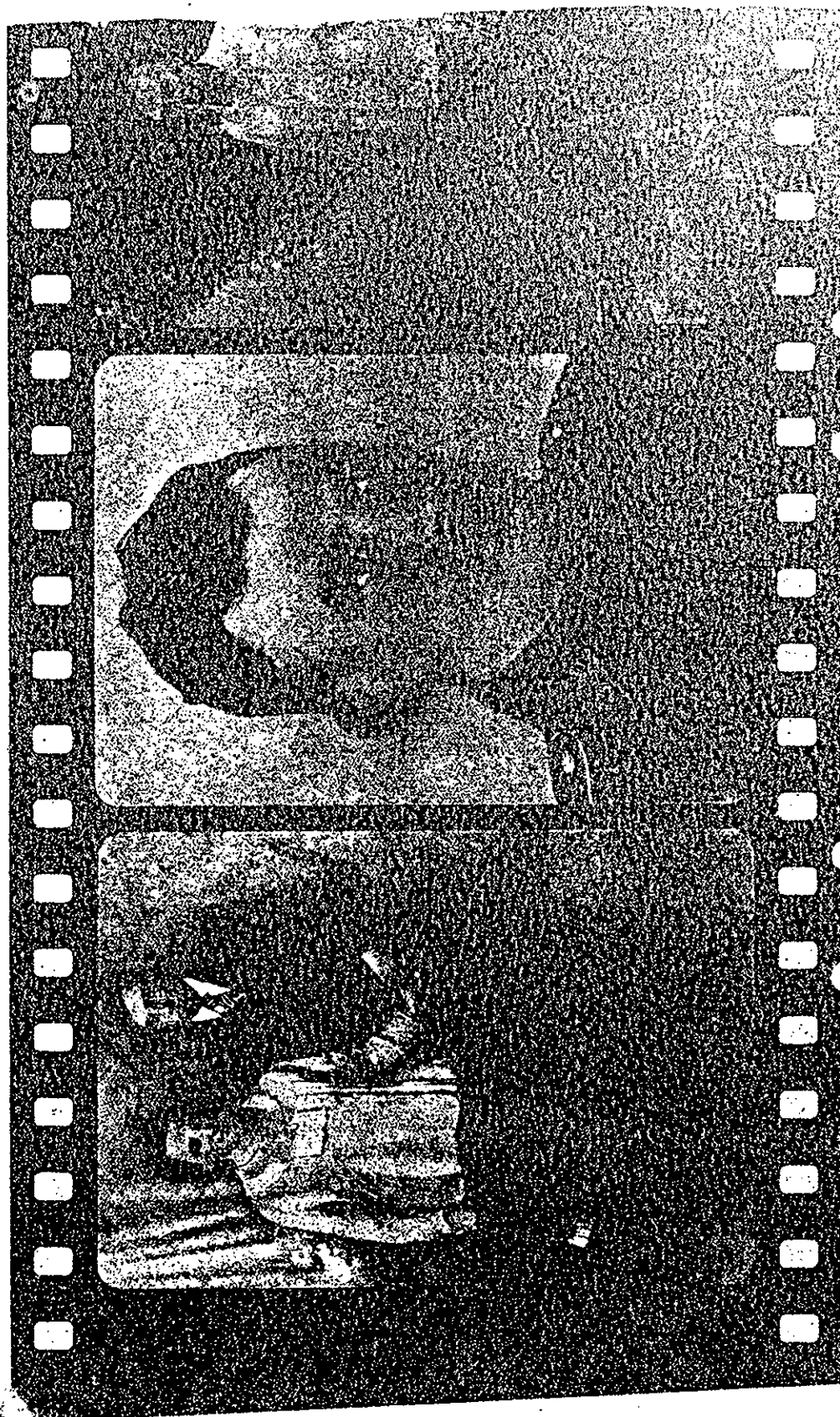
Herr Wallenberg dürfte so alt sein wie Martin Zentner, 48-49 Jahre, also noch jung, allerdings die Jahre in der Gefangenschaft zählen fast doppelt.

Mit grösster Hochachtung

/u/ Edw. Gragger

Kehr heim und zahle!

FORTSETZUNG

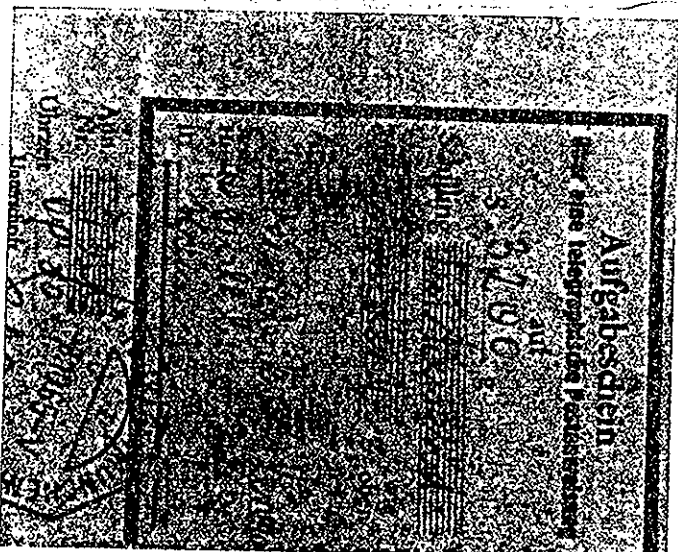

Der Weg eines kleinen Mannes

Die Kompanien waren auseinandergefallen. Die Kompanien, Bataillone, Armeen. Nur die Heere der Toten lagen noch auf den Schlachtfeldern. Und die Kanonen, wie erlöschene Urtiere. Und die Helme — die rosteten schon. Keiner sang mehr das Lied vom brausenden Panzer, keiner das Lied vom Edelweiß. Die Feldweibel brüllten nicht mehr. Der Krieg ging zu Ende. Nur noch zersprengte Haufen deutscher Soldaten hetzten in den Februartagen 1945 aus den Ostgebieten des zerfallenen Deutschen Reiches heimwärts. Unter ihnen ein 28-jähriger Mann, den nichts anderes durch den Kopf schoß, als heim zur Frau und heim zu den beiden kleinen Kindern zu kommen, die er bei seinem letzten Fronturlaub noch ganz winzig im Wickelkissen und im Gitterbett gesehen hatte. Martin Zentner hieß der junge Mann, geboren 1917 im Runa, Sirmien, damals Österreich-Ungarn. Kaum war er aus der Schule, hatte er geheiratet. Und dann war er zum Militär gekommen. Zuerst, 1939, zum jugoslawischen und dann, 1942, als Volksschütze zur Deutschen Wehrmacht. Er hatte nichts vom Leben gehabt und er wollte weiterleben. Er wollte nicht umkommen im Chaos des zu Ende gehenden Zweiten Weltkrieges. Und da riß er sich damals im Februar 1945 die deutsche Uniform vom Leib, verschaffte sich Zivilkleider und versuchte sich durchzuschlagen. Richtung Heimat. Nach Oberösterreich, wohin man seine Familie während des Krieges umgesiedelt hatte. Aber ob er nach Westen lief, ob nach Osten, nach Norden oder Süden,

10

1917 in Runa, damals Österreich-Ungarn, geboren, heiratete Martin Zentner 1938 als 21-jähriger. 1939 mußte er zum jugoslawischen Gefangenen — und das blieb er 21 Jahre. Jetzt kam er beim zu seiner Frau. Mit dem Lohn für 18 Jahre Zwangsarbeit: einem Koffer russischer

Die Schande des Vaterlandes

Die Kosten für den Heimtransport ihres Mannes mußte die Gattin des Heimkehrers selbst zahlen von einer 700-Schilling-Rente

immer stieß er an die russische Grenze, er nicht mehr, dann ging er nach Kattowitz in Schlesien, ging er in die Gänge.

Jetzt, fast 21 Jahre später, ist er heimgekommen. Nach 21 Jahren in der Sowjetunion. 49 Jahre. Oder 4900. Oder noch mehr. Zentner ist es egal. Ihm ist nur das seine Ehe gehalten hat in den Jahren, wo er nicht da war, und da leben, und daß er Enkel hat, die älter sind als seine Kinder es sie zum letztenmal sah.

„Was schafft sich ein Mann in wenn er vor 28 Jahren in den ist?“ fragt er, wenn ihm in der Wohnung in Linz, Klein-Münster gegenübersteht. „Das sagt er funkt in seiner Rockta: eine Schachtel mit jenen typischen Zigaretten, die zu zwei Dritten hohlen Kartonschachteln und eine metern Tabakfüllung bestehen. „Das hab' ich mir geschaffen in den Jahren in Rußland. Ja, das hab ich geschaffen in den 21 Jahren“, während er einen kleinen Koffein-Bett hervorzieht, der voll ist grauenhaften russischen Zigaretten ich mitnehmen dürfen.“

Anfangs wollte seine Familie diese schrecklichen Haftjahre in ihm sprechen. Vorbei, vorbei. S

Kehr heim und zahle

Wiedersehen in Linz nach
über zwei Jahrzehnten:
Als Martin Zentner seine
beiden Kinder zuletzt sah,
lagen sie noch in
Gitterbetten. Die Kinder,
die ihm jetzt entgegenlaufen,
sind seine Enkel. Die
gestohlenen Jahre dazwischen
sind ihm wie eine Zeit,
die es nie gegeben hat

FOTOS: H. WEBER

Ein Mann ist heimgekehrt.
Nach drei Jahren
Kriegsgefangenschaft und
18 Jahren Zwangsarbeit in
Rußland: Martin Zentner,
49 Jahre alt. Der Gattin des
Heimkehrers, die von
einer 700-Schilling-Rente
lebt, hat das Vaterland
die Rechnung präsentiert:
3200 Schilling für den
Heimtransport aus der
Sowjetunion nach Österreich.

Belfrage/GA

KUNGL. UTRIKESDEPARTEMENTET

CHIFFERTELEGRAM

Ärende

prof. Mjasnikovs frånfälle

STOCKHOLM 22.11.65		
N:o 274		DIL.
INL. D. N:o		
AVD. P	GR. 2	MA. Eu ^I

orig. se HP 1 Er.

Adress Svenskjaanilove
Moskva

Text Urgent. Edert 379.

Jarring från Belfrage.

Primo. Vi är tveksamma om lämpligheten Du kondolerar hälsovårdsministern och undrar om Du inte skulle kunna i stället framföra privat kondoleans till efterlevande maken.

Secundo. Vore det inte bäst att Gunnar Biörck och Friberg informeras om Mjasnikovs frånfälle direkt genom brev från Dig. Vi tror att detta skulle te sig mindre anmärkningsvärt och ge mindre anledning till spekulationer än om meddelandet framföres av oss här i UD. Som Du väl vet är Biörck redan förut tämligen övertygad om att M. var sagesmannen och vi vill ogärna komma i diskussion med honom härom.

Tertio. Nanna Svartz blev mycket uppskakad över meddelandet. Hon undrar om något blivit för Dig bekant eller om Du försiktigt kan utröna något om orsaken till dödsfallet. Känner Du möjligen till om någon av ambassadörerna i Moskva haft Mjasnikov som läkare?

Cabinet

24/11
Bryssel den 18 november 1965.

fru Anna Kethly.

INK UD		
Dnr		
	/	19

H. Vign vidit 26.11
[Signature]

Strängt förtroligt

aa/dfw

Broder,

Åberopande departementets meddelande i särskild ordning den 12 innevarande november i Wallenberg-ärendet får jag nämna, att vi lyckats spåra fru Kethly. Hennes adress är 29, Avenue des Faons, Uccle, Bruxelles 18. Eftersom hon saknar telefon, har vi idag skrivit till henne och bett att hon sätter sig i förbindelse med oss. Så snart hon avhöres skall vi återkomma i frågan.

Många hälsningar!

Din hllp.

Fredrik Bergensträhle
Fredrik Bergensträhle

Departementssekreteraren Leifland,
Utrikesdepartementet.

25/11
Bonn den 22 november 1965

2 bil.

Strängt förtroligt

22ed
Minister Vrigen: nörst

26.11.65

hbr. Leifland-Sjöström

" " -Danielsson

" " -Lundberg, LKAB

" " -Palme

Broder,

Efter Din återkomst från det som jag hoppas trevliga och resultatgivande återseendet med Ditt gamla stationeringsland vill jag gärna slutligt informera Dig om det tidigare aviserade brevet till Gabor om Wallenbergs förmenta framträdande i Budapests rådhus vintern 1945. Brevet från en fru Iren Endrey-Prihoda till Uj-Hungaria har nu översatts av von Mezey i Köln. Översättningen och originalet därtill bifogas jämte kopia av brev till mig från von Mezey med några av hans personliga kommentarer till brevets innehåll.

von Mezey var, som Du kanske vet, själv i Budapest till i januari 1945 och hade personligen träffat W. flera gånger. Jag bad honom om eventuella synpunkter på brevets sakinnehåll och de han framfört tycker jag tillsammanantagna är så väsentliga, att man nog tyvärr måste tillmäta brevet ett relativt ringa värde. Gabors storslagna inledande presentation av det som skolandet "förklara allt" kan man nog knappast - åtminstone innan Gabor fått utveckla sin mening ytterligare - instämma i.

Det främsta skälet mot berättelsens riktighet och användbarhet anser jag vara, att det knappast ens kan ha rört sig om W., åtminstone av beskrivningen att döma. von Mezeys kännedom om W:s karaktär och normala sätt underbygger dessutom detta skäls bärkraft. Ordet "blond" förekom även i Borbelys preliminära översättning för mig i telefon och jag vill minnas att även Gabor nämnde det. Om något översättningsfel torde det således

Departementssekreteraren L e i f l a n d ,
S t o c k h o l m .

837

knappast röra sig. En möjlig förklaring till beskrivningens brister kan naturligtvis vara, att fru Endrey i och för sig varit säker på att det var W., men inte exakt kommit ihåg hur han såg ut. Hon kan då - 20 år senare - "på fri hand" och i bästa välmening ha tecknat sig en bild överensstämmande med normaluppfattningen av nordmän i allmänhet och svenskar i synnerhet. Att signalementet inte stämmer behöver alltså inte i och för sig utesluta, att den faktiska berättelsen är korrekt.

Brevets värde synes mig emellertid vara något överdrivet, och även om man skulle konstatera att det vid det relaterade tillfället verkligen rörde sig om W. synes det mig tveksamt om det tillför saken något avgörande nytt. Det viktigaste resultatet av denna brevhistoria synes mig vara, att den goda kontakten med tidningen Uj-Hungaria kan visa sig värdefull. Tidningen har uppenbarligen en nästan världsomfattande spridning bland ungerska emigranter och man kan möjligen därigenom locka fram hittills förbisedda vittnesmål ur den allt tunnare strömmen av uppgiftslämnare.

*Många hälsningar och på återseende
Din tillgivne*

Leif Hjörström
Leif H. Sjöström

Leifland
Gjishm 22.11.65

Översättning

Melbourne den 26 oktober
1965

Ärade Herr Redaktör,

Eftersom författaren av den under titeln " Wallenberg till
åminnelse " i "Uj Hungaria" (Ny Hungaria) publicerade arti-
keln inte är namngiven, riktar jag mina rader till Eder. Håg-
komstens strängar dallrade till i min själ ... De dallrade till
även därför att jag var öron- och ögonvittne när Raoul Wallen-
bergs tragedi tog sin början. Så här :

Det hände på en mulen, mörk februaridag 1945. Jag, (fru) En-
drey, född Iren Prihoda, som med mer än 20-årig tjänstgöring på
Centrala Rådhuset efter belägringen ca vid slutet av januari
t.o.m. mitt under en bombskur infann mig till tjänstgöring på
Rådhuset, indelade med hänsyn till mina meriter till tjänstgöring
vid Nationella Kommittén, vår residens befann sig i en avlång
sal med valvtak i Rådhusets gamla flygel, och mitt skrivbord
stod vid fönstret invid dörren. Dörren öppnar sig och in träder
den länge, blonde herren, iklädd mörkgrönaktig vinterrock med
pälskrage. Jag kände igen honom omedelbart, då jag ännu före be-
lägringen brukat se honom i "Palatinus" (ett kafé.-övers.).
Han kommer fram till mig och frågar, vem han skulle kunna tala
med i ett mycket viktigt ärende. I ämbetsrummet uppehöll sig då
dr György GULÁCSY (som sekreterare) och László Rosta. Jag
förde dit Wallenberg, som framhöll för dem, att det funnes en
ofantlig mängd värden, juveler osv. (uppenbarligen de förfölj-
das) deponerade hos honom, och som han gärna ville resa bort,
bege sig hem, önskade deponera dessa skatter.

Gulácsy lämnade ämbetslokalen för att dryfta frågan -- uppen-
barligen med borgmästaren -- om jag minns rätt, var det då Csor-
ba -- och återkommen tillrådde han Wallenberg, att denne borde
begära eskort hos den ryske stadskommandanten och ta med sig
skatterna till den i Debrecen sittande Ungerska Regeringen.

När jag hörde detta, gav jag uttryck åt min upprörelse och gjorde förebråelser åt Gulácsy för detta, sägande, att alla pansarskåpen här på Rådhuset i Kassarummet, i det Centrala Arkivet vore intakta, de hade ej träffats av bomber, -- varför inte deponera skatterna där ? Några få dagar senare fick jag höra, att Raoul Wallenberg givit sig i väg under ryssisk militäreskort till Debrecen; och här började tragedien ... Mig verterligt kom Han aldrig fram till Debrecen, resp. till den Ungerska Regeringen... Fanns det då ingen i hans omgivning, som med detsamma hade efterforskat vad som hänt med honom ? Om nu Sverige hade erhållit kännedom om hans i februari¹månad skedda försvinnande, så hade man uppenbarligen gjort allt för att befria ^{levande} ~~denne~~ storslagne man, vars namn bör innefattas av var och ens böner, som i Hans skydd⁴-bjudande hus undkommit död och tyr.

En liten gata mellan Pannonia-gatan och Pozsony-vägen uppkallades efter honom och på våren 1945, möjligen i maj¹månad, ville man avtäcka hans bystbild i Rakovszky-parken ... Men man bara ville det ... Avtäckningen blev förbjuden av "vissa ~~haxaxx~~ personer".

I november¹månad 1955 gav jag mig i väg från Ungern, jag kom hit till mina två söner och bemödar mig att vänja mig vid livet här. Jag är styrelsemedlem i Magyar Austrál Társaság (Ungersk Australa Sällskapet), jag hjälper Good Neighbour Council, när det gäller att handlägga ungerska emigranternas angelägenheter, det är jag som ordnar den ungerska handarbets- och konstutställningen inom Royal Show, jag skriver artiklar i Magyar Élet (Ungerskt Liv), m.a.o. jag förblev magyar här i förskingringen.

Jag ber Er, herr redaktör, att till artikelförfattaren tolka mitt varma handtryck. Er hälsar av hjärtat Fru Iren Endrey, (f.) Prihoda.

P.S. Ert svar skulle göra mig glad.

sil. handbrev... *Kupferberg*
Göteborg d. 22.11.65

Melbourne, 1965. október 26.

Tisztelt Szerkesztő Ur,

Miután az "Új Hungaria" - ban megjelent

W A L L E N B E R G E M L E K E Z E T E R E

c. cikknek írója nincs feltüntetve, Onhoz intézem soraimat.

Az én lelkemben megrezzentek az emlékezet murjai..... Megrezzentek

azért is, mert én szem és fültanúja voltam amikor Ráoul Wallenbergnek tragédiája megkezdődött. Ime:

Egy borenges, sötét februári napon történt 1945-ben.

En Endreyne Prinoda Iren, aki több mint 20 éves Központi Városi szolgálatom után, az ostrom után kb. január végén megjelentem meg bomba zápor közepette szolgálatot teljesítve a Városházán és érdemeire való tekintettel a N E M Z S T I B I Z O T T - nak kaptam beosztást, a Városháza régi boltíves szarnyában egy hosszú teremben volt a székhelyünk, s az én irodásként közvetlen az ajtó melletti ablaknál volt. Nyílik az ajtó és bejön a magas szőke, sötétzöldes premes felikabathán egy úr. En rögtön ráismertem, mert meg ostrom előtt a Palatinusházban széktem ott látni. Oda jön hozzám és kéri, hogy kivel értekezhetne egy igen fontos ügyben. A hivatali szobában tartózkodott akkor Dr. G U L Á C S Y György /mint titkar/ és R O S T A L Á S Z L O . En odavezettem Wallenberget, aki nekik előadta, hogy rengeteg e r t e k , e k s z e r stb. /nyilván az üldözöttek/ van náluk letetben és miután ő szeretne elutazni, haza menni, ezeket a k i n c s e k e t l e t e g b e a k a r j a h e l y e z n i .

Gulácsy kiment a hivatali helyiségből, hogy meg tárgyalja az ügyet - nyilván a Polgármesterrel /ha jól emlékszem akkor Csorba volt/ és vissza jöve azt a tanácsot adta Wallenbergnek, hogy az orosz Városparancsnoktól kérjen f e d e z e t e t e s vigye a kincseket a Debrecenben székelő M a g y a r K O R M Á N Y -hoz.

En ezt hallva felháborodásomnak adtam kifejezést és szemrehányást tettem ezért Gulácsynak, mondván, hogy itt a Városházán a Penztár helyiségben, a Központi Levéltárban a pancelaszekrények mind érintetlenek, nem kaptak bombatalálatot, - miért nem helyezik el oda a kincseket. Per nap múlva hallottam, hogy Ráoul Wallenberg orosz katonai kísérettel elindult Debrecenben. Es itt kezdődött a t r a g é d i a Az én tudomásom szerint ő sohasem ért el Debrecenbe, illetve a Magyar Kormányhoz. Hat nem volt senkisé a környezetéből, aki azonnal kutatta volna, hogy mi történt vele? Hiszen ha Svédországnak tudomására jutott volna február havak történt eltűnése, akkor nyilván mindent elkövettek volna, hogy e l v e k i s z a b a d i t s a k e s t a nagyszemű embert, kinek nevét imajába kell foglalja minden ember, aki az ő védettséget nyújtó hazájában szabadult meg a haláltól és kínzásoktól.

A pannonia utca és pozsonyi út között egy kis utcát róla neveztek el és 1945 tavaszán, talán május havában a Rakovszky parkban a hálszobrákat akarták leleplezni..... De csak akartak..... Ez már valakik által l e t i l t a t o t t .

En 1955 november havában indultam el Magyarországból, két fiamhoz jöttem és igyekszem beilleszkedni az itteni életbe. A Magyar Áurál Tarsaságnak ig. tagja vagyok, segítek a Good Neighbour Councilnak ha magyar emigránsok ügyeit kell intézni, a Royal Shown en rendezem a magyar kézműves és művészeti kiállításait, írok a Magyar Élethe, szóval itt az idegenben m a g y a r maradtam.

Kerem Szerkeszto Urat, tolmacsolja a cikkirojanak meleg kezzszozita: somat.

ont szivbol koszonni

Andreyné Prinoda Iren

Mrs. Andreyné Prinoda Iren

16 Milton Street Elwood, Melbourne, Australia

Victoria, Australia

U.i. Valasnaval örömet okosna

Utdrag
Informell översättning

Till Wallenbergs minne.

Namnet Wallenberg säger väl inte så mycket för dagens ungrare. Fast den här unge svensken - man vet inte var hans stoft vilar i Sovjet - borde få leva i ungerska nationens medvetande såsom monument av en hjälte i den nutida ungerska historien. Men jag finner inte hans namn i skolböckerna och inte i det Nya Ungerska Lexikonet heller som är praktredigerat i partiets anda. Detta lexikon skänker stor aktning för personligheter, t.ex. även hertigen Wallenstein-Waldstein som var feldherre i trettioåriga kriget varav man kan dra slutsatsen att han avled för ungefär 300 år sedan. Men Wallenberg får inte ett enda ord i lexikonet trots att han levde i vår tid och dog för oss och för vår skull. Då jag ej skriver biografi om honom, nämner jag bara att den här blonde unge mannen från Stockholm - avkomling av diplomater och miljardärer - tycks ha känt stor dragning till oss då han lärde sig - utan vilket praktiskt syfte som helst - vårt modersmål som - enl. filologerna - är den svåraste idiomerna här på jorden. Den här dragningen förändrades i Wallenberg till ett oemotståndigt verksamhetsbegär vid en viss historisk tidpunkt då Eichmann med sin stab började sin gärning i Budapest och då människoliv hade inget värde.

Wallenberg började sitt räddningsarbete med svenska Hovets vetenskap och med stöd av den Heliga Stolen. Han köpte bl.a. 30 hyreshus - de blev ^{de}/s.k. svenska hus - och skapade systemet av de legendariska skyddspassen.

(Artikeln beskriver vad som skyddspassen betydde för dess innehavare).

Man vet inte hur många liv som Wallenberg har räddat men antagligen flera tusen kanske t.o.m. flera tiotusen. Även om antalet av de räddade lives är obekant är det säkert att han riskerade för varje räddade liv sitt eget. Att detta liv ej gick förlorat är bara ett under och det skedde inte tack vare fiendens barmhärtighet. Men detta under var bara en övergång.

./.

I början av 1945 blev Wallenberg nämligen bjuden till marskalk Malinovszky i Debrecen. Dörren hos värden öppnade sig men för Wallenberg stängdes den för evigt. Vad kan våra förklaringen till att den ordlösa domen som ej verkställdes av det ena herraväldet genomfördes av det andra? Svaret på denna fråga är, att den entusiastiske unge mannen som tog rollen av en klassisk hjälte för att beskydda de till bålen dömda judarna kunde ej tigande och stillastående titta på den katastrof som drabbade det ungerska folket genom de asiatiska befrielsetrupprens intåg i landet. Eftersom år 1945 det ungerska folket helt och hållet var utlämnat åt de röda truppernas godtycke, måste en ~~en~~ sådan kämpe som Wallenberg var utplånas.

Under de gångna 20 åren har Sverige ej upphört att leta efter sin försvunna son. Vi vet att för några veckor sedan utkom i Stockholm en "Vit bok".

Vitboken innehåller bl.a. hur Moskva genom sina ambassadörer och ministrar gång på gång kommer med bara löften och undanflykter. 11 år senare, år 1956, när den svenska regeringen började bli allt otåligare, meddelades från Moskva att i Ljubljanskaja fängelses arkiv hittades ~~xxxxxxxxxxxxxxxxxxxx~~ avskrift (kan/^{ev} vara genomslag ell. Kopia) av ett brev daterat den 17 juli 1947 (major Smoltsov till polisminister Abakumov) ang. Wallenbergs hjärtinfarkt och död. På samma handling har Smoltsov samma dag antecknat att liket - enligt order - måste kremas utan obduktion.

Det här asiatiska skräckdramat kunde ha slutats här. Men det slutade inte.

(Artikeln beskriver svenska regeringens fortsatta efterforskningar med resultat att Wallenberg - enl. olika vittnesmål - ännu 1961 var i livet.)

Artikeln fortsätter:

Wallenberg släpades från fängelse till fängelse. Ingen fick träffa honom eller tala om honom. Artikeln jämför Wallenberg med Ludwigs den XIV mystiske fånge, riddaren "le Masque de fer".

(I de följande 20 rader jämför artikeln Ludwigs den XIV herravälde med Sovjetunionens samt fortsätter att angripa den sistnämnda mycket hård).

Genom de olika personskiftningarna (efter Sztalin kom Malenkov, Bulganyin, Hruscov, Kosziginy) skedde i Sovjetunionen vissa förändringar. En sådan förändring har däremot ej inträtt som kunde återge Wallenberg död eller levande åt sin familj sitt land och det ungerska folket vars Pantheon han för evigt tillhör.

(Artikeln slutar med diverse anklagelser mot det sovjetiska systemet).

Övers. av Klara Nádas, Kons. byr.

Alt. handbrev... *Wiffland*
Sjöström 22.11.65

Köln den 17 november 1965
Hildeboldplatz 20

Rek.

Käre Leif,

I anslutning till gårdagens telefonsamtal noterar jag enligt Din önskan härnedan i korthet mina reflexioner över fru Endreys brev den 26 oktober 1965 till redaktören för den i Tyskland utkommande ungerska tidskriften Uj Hungaria.

Brevskrivarskan lämnar ojämförligt vidlyftigare upplysningar om sig själv än om sitt sammanträffande med Raoul Wallenberg, och de upplysningar hon lämnar om den episod synes mig inte innehålla någon viktig nyhet.

Någon gång på våren 1945 hörde jag i Stockholm, att en ungersk läkare, som varit chef för ett av Wallenberg till sjukhus inrättade asylhus på Pozsonyi-ut eller Pannonia-utca, vittnat om sitt sista sammanträffande med Raoul. Läkaren uppgav, att han -- om jag minns rätt den 17 januari 1945 -- kallats ner till porten. Ute på gata väntade Wallenberg. Därbredvid stod en bil, i bilen sat ett par ryska officerare. Wallenberg hade sagt till läkaren, att han endast kommit för att säga adjö, eftersom han nu vore på väg österut (Debrecen, där den av ryssarna godkända nya ungerska regeringen då hade sitt säte, ligger i östlig riktning från Budapest), och såvitt jag nu 20 år efteråt kan minnas, lär Wallenberg enligt vittnet sagt, att han åtföljdes av ryska officerare som skyddande eskort, men att han inte säkert visste, var han kommer att hamna (eller något i den stilen). Nåväl, det kan mycket lätt hända, att minnet sviker mig och detta sista möte mellan läkaren och Wallenberg verkligen ägt rum den 17 februari och inte i januari. I UD

Attachén Leif Sjöström, B o n n.

finns det säkert någon anteckning om denna verkligen viktiga vittnesberättelse. Om emellertid Wallenberg eskorterades till Debrecen i januari, kunde fru Endrey knappast tala med honor i Pest i februari. Även om dagen för samtalet mellan Wallenberg och läkaren var den 17 februari, kan man antaga, att den "långe och blonde herre" som önskade deponera "ofantliga värden, juveler osv." på rådhuset, inte var Wallenberg utan kanske någon annan hederlig man ur hans tidigare stab. Wallenberg var nämligen -- fastän etiskt sett en reslig gestalt - inte särskilt högväxt och mörkhårig, absolut inte blond, och hans hår hade redan starkt glesnat.

Fru Endrey nämner inte vilket språk den långa och blonde herren talat, tyska, engelska eller ungerska? Wallenberg talade visserligen mycket bra tyska och engelska, men ungerska kunde han inte alls.

En liten sak till:

Wallenberg var en mycket trevlig sällskapsmänniska, men höll tyst, när det gällde viktiga detaljer i sitt arbete. Det är därför enligt min mening föga förenlig med hans karaktär, att inför tre för honom okända personer i underordnad tjänst öppet tala om sin avsikt att deponera verkligen stora -- och under den då rådande laglösheten för honom möjligen livsfarliga -- skatter. Om han talade om saken, så möjligen med borgmästaren personligen, men inte genom sekreteraren Gulácsys förmedling.

Var Wallenberg verkligen så naiv att inbilla sig, att han då, sedan han deponerat skatterna, utan vidare kunde lämna Budapest och resa hem?

Med ovanstående vill jag absolut inte dra fru Endreys ärliga avsikt i tvivelsmål att lämna viktiga upplysningar om Wallenberg, utan bara nämna vissa oegentligheter i hennes skildring, som naturligtvis kan förklaras med att den minnesbild hon har av sitt möte med Wallenberg, möjligen förvrängt en smula under de gångna 20 åren, på samma sätt som jag numera inte säkert kan minnas, vilken dag läkarens möte med Wallenberg ägt rum.

*Med hjärtliga hälsningar
till dig*

J. K.

25/11
Moskva den 22 november 1965.

Strängt förtroligt

Leifland/IMW
1.12.65
a.f.str.förtr.k.t.
Palme, KB
Lundberg, LKAB
Danielsson, Statspol.
Eu:Leifland

hfl

Broder,

Jag tackar Dig för att Du låtit mig ta del av Sjöströms upp-
teckning av samtalet med Gabor - Ditt handbrev den 17 november 1965.

Anger är naturligtvis den man som bäst kan bedöma trovärdig-
heten av Gabors berättelse, eftersom han sitter inne med kännedom om
de lokala förhållandena vid den tiden. I det stora hela låter ju be-
rättelsen rimlig och den bekräftar det som vi redan visste - att
Wallenberg ansågs vara spion för någon utländsk makts räkning. Men
jag saknar fortfarande en förklaring varför han utsattes för så extra
ordinära åtgärder från rysk sida. Inte skulle det behövas så mycket
uppståndelse, bara därför att han satt inne med uppgifter om ryssar-
nas brutala framfart i Ungern - den var känd och bekant från många
andra källor. Här sätter jag ett stort frågetecken.

Per Ljunggren
Gunnar Jarring

Gunnar Jarring

Ministern V i r g i n,
Utrikesdepartementet.

838

Wallenberg - viðtölur
1957 og 1965
Arthur D. Morse

4 BRADFORD ROAD
SCARSDALE, NEW YORK

SCARSDALE 5-2468

Stockholm November 25, 1965.

ang övers. Wallenberg-
vitböcker

Nr	2 - encl. Anal bil	
Ink dnr		
Avd	Grupp	Mål
HP	1	Eu

Dear Mr. Morse,

I want to thank you for our breakfast conversation the last day in New York. Enclosed please find the two white papers I spoke about, the first one published in 1957 and the second one published quite recently. As I told you, unfortunately no translation has been made.

If and when you come to Stockholm, I do hope that you will contact me so that you can keep me further informed about your plans to publish a book about the persecution against the Jewish population in Europe during the war.

Leif Leifland

Mr. Arthur D. Morse,
4 Bradford Road,
Scarsdale, N.Y.

Ifylles av postexp

Avsänd med

☐ sv kurir☐ utl kurir☐ luftpost☐ vanlig post

Avsändn datum

Sign

Stockholm den 26 november 1965.

Förtroligt.

3 bil.

ang

Nr	Antal bil	
Ink dnr		
Avd HP	Grupp 1	Mål Eu

Broder,

Som jag nämnt för Dig har Dr. Gabor i München låtit meddela ambassaden i Bonn att han från en ungerska, numera bosatt i Australien, fått ett brev med uppgifter som han betecknat som "sensationella".

./1-3

Av närslutna handlingar (en översättning av ungerskans brev samt kommentarer av vicekonsul von Mezey i Köln och av attaché Sjöström i Bonn) torde emellertid framgå att Gabors omdöme om uppgifterna knappast är helt riktigt. Såvitt jag kan se föreligger knappast någon anledning att be ambassaden i Canberra att ta kontakt med vederbörande för att få ytterligare uppgifter.

Leif Leifland

Statsrådet Palme,
S t o c k h o l m.

Ifylles av postexp

Avsändt med				Avsändn datum	Sign
☐ sv kurir	☐ utl kurir	☐ luftpost	☐ vanlig post		

839

Stockholm den 26 november 1965.

Förtroligt.

3 bil.

ang

Nr	Antal bil	
Ink dnr		
Avd	Grupp	Mål
HP	1	Eu

Broder,

Som jag tror att jag vid något tillfälle nämnde för Dig har Gabor meddelat vår ambassad i Bonn att han från en ungerska, numera tydligen bosatt i Australien, fått ett brev med vissa uppgifter som skulle belysa de närmare omständigheterna kring Wallenbergs omhändertagande i Budapest i januari 1945. Vi har nu fått del av ett brev från denna ungerska, jämför bil.1. Översättningen till svenska av brevet har ombesörjts av vicekonsul von Mezey vid konsulatet i Köln. Mezey har också i en skrivelse den 17 november till ambassaden i Bonn framfört några kritiska synpunkter på uppgifterna i brevet från ungerskan, bil.2. Sjöström i Bonn har anslutit sig till Mezey's bedömning, bil.3.

./.

./.

./.

Leif Leifland

Byråchefen Danielsson,
S t o c k h o l m.

840

Ifylles av postexp

Avsändt med				Avsändn datum	Sign
☐ sv kurir	☐ utl kurir	☐ luftpost	☐ vanlig post		

Stockholm den 26 november 1965.

Förtroligt.

3 bil.

ang

Nr		Antal bil
Ink dnr		
Avd	Grupp	Mål
HP	1	Eu

Broder,

Dr. Gabor i München lät för en tid sedan per telefon meddela ambassaden i Bonn att han från en ungerska, numera bosatt i Australien, mottagit ett brev som han trodde skulle vara av stort intresse för oss. Från ambassaden i Bonn har vi nu mottagit dels en översättning till svenska av brevet (bil.1), dels kommentarer till brevet av vicekonsul von Mezey i Köln (bil.2), dels ytterligare synpunkter från attaché Sjöström (bil.3).

./.

./.

./.

Leif Leifland

26
11
P.M.Wr
Envoyén Lundberg,
S t o c k h o l m.

LKAB, Box 5103,

Ifylles av postexp

Avsändt med				Avsändn datum	Sign
☐ sv kurir	☐ utl kurir	☐ luftpost	☐ vanlig post		

841

Stockholm den 26 november 1965.

1 bil.

ang

Nr	Antal bil	
Ink dnr		
Avd	Grupp	Mål
Hp	1	Eu

Broder,

Du minns kanske att vår vän i Paris vid något tillfälle nämnde att han läst en artikel i Uj Hungária som möjligen kunde vara av intresse för oss. Jag har nu fått en översättning av artikeln av fru Nadas på vår konsulära byrå. Jag ber att få närsluta en fotokopia. Artikeln innehåller, som Du torde finna, knappast något av speciellt intresse.

Leif Leifland

Rikspolisstyrelsen, Box 12256,

Byråchefen Danielsson,
S t o c k h o l m.

Dep U 326. 1965 2. 30000 ex

Ifylles av postexp

Avsändt med

☐ sv kurir☐ utl kurir☐ luftpost☐ vanlig post

Avsändn datum

Sign

Till

Utrikesdepartementet

Utländska

INK UTRIKESDEP		
DEF 2331.1763		
- 1. DEC 1965		
AVG	ST	MAI
P	L	EM

Förlåt, men jag lyssnade
till indian och Peopfesten

Kanna Lwartz (vilka är jag
stafvaktant) information

avg. Raoul Wallenberg

har inte Sverige Radio

ha ideligen uppmärksamhet

på ryska språket till alla

som ut något i fallet Wallen-

berg att försöka på något

sätt ge det tillfråga i Sverige

inte. Betänning bekämer väl

inte utelämnat

Ann Engay skolhas

Medalby den 16/9/1965

Vårdmark

Fritz Johansson

Bonn den 29 november 1965.

I 1

1 bil.

*Gett till Leif
uppsänd*

297

P 2 Eu I
(Pr) *Minister Wirgin: 2*

Ink.	1/12	1965
Avd.	Ge.	Mål
P	2	Eu I

Pr.

Bäste Redaktör Fritzson,

Åberopande mitt handbrev den 9 september 1965 till departementssekreteraren Leif Leifland angående vitboken om Raoul Wallenberg får jag härmed överlämna ett nummer av "Der Heimkehrer" med redogörelsen för innehållet i nämnda vitbok.

Efter att redaktör Manfred Schwan med anledning av ovannämnda skrivelse fått sig tillskickat vitboken genom Eder försorg, bad han mig att som privatuppdrag skriva denna nu offentliggjorda sammanfattning.

Med vänliga hälsningar
Eder kollega
Werner Bögli
(Werner Bögli)

Redaktör Per Fritzson
UD:s Pressbyrå
Stockholm

ORIGINAL TELEGRAM

R. W.

Prer

0590/SCW0521

AN FRANCISCO CALIF 24/23 1 332P PST VIA SVERIGERADIO

INK. UTRIKES DEP:T		
Dnr 39:4 182		
2 DEC 1965		
AVD	P	2
7	2	2

T

ABINET STOCKHOLMSWEDEN

aa / Lfer

2 FOER LEIFLAND VAART TELEFONSAMTAL AABEROPAS STOP MITT
TTRANDE LUFTPOSTADES IGAAR TILL GENERALKONSULATET NEW YORK
OER VIDAREBEFORDRAN TILL DIG
ANGER

OL 10590/SCW0521 82

ELEGR 8 STH

ABINET STHLM

San Francisco den 29 november 1965.

STRÄNGT FÖRTROLIGT.

14.12.65

Hbf. Leifland-Danielsson

INK UD		
Dnr	/	19

Broder,

Ditt handbrev den 9 november 1965 i Wallenberg-ärendet återopas. Det är ju ingen tvekan att det är ett märkligt vittnesmål Dr. Gabor avlägger men frågan är bara hur pass tillförlitlig hans berättelse är. För att först besvara Dina frågor så har jag grubblat åtskilligt beträffande namnet Aron Gabor och det har föresvävat mig att jag under min Ungern-tid hörde talas om en man med det namnet. Det är dock ett inte alltför ovanligt ungerskt namn och själv bodde jag en tid på en gata vid namn Gabor Aron utca (uppkallad efter en av frihetskämparna från 1848 års revolution). Efter att ha friskat upp mitt minne genom att återigen läsa igenom de olika böckerna om Wallenberg, bl.a. Rudolph Philipps bok, har jag kommit till att ifrågakvarande Gabor måste vara identisk med innehavaren av bokförlaget med samma namn, omnämnd på sid. 121 i Philipps bok. Där omnämnes visserligen en viss Karl Müller^x såsom innehavare av bokförlaget men då denne var jude skulle ju alltså Gabor ha ställt sig såsom formellt ansvarig för detsamma. Frågan är också om inte hela arrangemanget med Gabors kontakt med Wallenberg genom tredje man här får sin förklaring. Är inte Karl Müller denne tredje person? Att Wallenberg

Departementssekreteraren Leif L e i f l a n d,
Utrikesdepartementet.

842

X Leif Danielsson
av Müller
256 Budapest
25/10-48

hade kontakt med utrikesminister Kemenys fru och via henne utverkade lättnader för judarna stämmer enligt vad jag själv kan erinra mig. För det fall att Du inte skulle ha Philipps bok tillgänglig närsluter jag avskrift av de aktuella sidorna. ./.

Gabors försiktighet när det gällde att hela tiden enligt uppgift endast hålla indirekt kontakt med Wallenberg kontrasterar något med hans djärvhet eller varför inte säga dumdristighet att skicka ett brev bakom ryssarnas rygg till Wallenberg. Jag håller det för ganska osannolikt att Miklos-regeringen i dåvarande läge skulle vågat sig på att godkänna avsändandet av ett dylikt brev.

Såvitt jag vet hade Wallenberg ej förbindelse med "Siedlungen" utanför Budapest med närmaste omnejd. Någon "Siedlung" i Ludas kan jag ej erinra mig ha hört talas om och kan ej heller finna denna plats omnämnd i Jenö Lévais bok om Wallenberg, vilken bl.a. innehåller rätt så mycket uppgifter om gator och platser, där Wallenbergs och Röda Korsets kontor, svenskhusen och övriga under beskickningens skydd stående lokaler var belägna. Ej heller har jag tidigare hört något om ett ryskt fängelse i Balaton-Füred.

Jag ställer mig tvivlande till uppgiften att det skulle varit Wallenberg som Gabor konfronterades med i september 1945 i Balaton-Füred. Förutom att enligt en rad tidigare utsagor Wallenberg vid denna tidpunkt skulle ha befunnit sig i Moskva, har jag svårt att föreställa mig att ryssarna på så relativt kort tid skulle ha lyckats helt bryta ner en så både fysiskt och psykiskt stark person som Wallenberg. Det förefaller därför som om Gabors berättelse på denna punkt antingen är uppdiiktad eller att han blivit vilseledd av ryssarna, som låtit någon annan person spela rollen av Wallenberg.

Jag har vidare svårt att förstå resonemanget om att Wallenberg blivit offer för en skådeprocess som iscensatts av NKVD i Ungern. Det är väl möjligt att NKVD till en början haft planer på en dylik. Att de sedan ej följde denna modell kan väl trots allt ha berott på Wallenbergs status som diplomat från ett neutralt land och att ryssarna, övertygade om att Wallenberg var viktig spion kanske inte så mycket för nazisterna som för amerikanerna - han fick ju pengar från Amerika för sin verksamhet - ansåg det vara bäst att dölja hans fängslande för att ostört kunna ägna sig åt att söka pressa ur honom som de trodde värdefulla upplysningar om det amerikanska underrättelseväsendet. Att Wallenbergs verksamhet var helt humanitär och gick ut på att rädda så många människoliv som möjligt ingick som sagt inte i deras föreställningsvärld.

Jag delar uppfattningen att ryssarna på ett tidigt stadium hade vetskap om Wallenbergs verksamhet. Ett parallellfall är ju den schweiziske chargé d'affaires Fellers öde. Denne upprätthöll in i det sista officiella förbindelser med de ungerska nazisterna - pilkorsarna - inte endast i schweiziskt utan även i vårt intresse eftersom vi själva efter pilkorsarnas plundring av svenska legationen julen 1944 ej längre hade officiell kontakt med den ungerska nazistregimen. Om Fellers umgänge med pilkorsarna var ryssarna synbarligen väl orienterade när de nådde Buda-sidan, ty en av deras första åtgärder var att häkta Feller för hans "samröre" med nazisterna.

Att misstänkliggörandet av svenska Röda Korsets verksamhet skulle ha samband med Wallenbergs arrestering betvivlar jag. Röda Korset företrädades i Ungern av Valdemar Langlet och Asta Nilsson (för barnhemmen), vilka var och en utövade sin verksamhet

parallellt med Wallenbergs avdelning och var i likhet med denna underställda legationen. Asta Nilsson följde med vår grupp, Danielsson, under-tecknad, m.fl. vid repatrieringen till Sverige och blev aldrig anklagad av ryssarna för någon illegal verksamhet. Langlet lyckades dröja sig kvar något längre och behandlades enligt egen utsago väl av ryssarna (det framgår bl.a. av hans bok "Verk och Dagar i Budapest"). Langlet företog i februari 1945 en resa från Budapest till Debrecen för att besöka Miklos-regeringen och fick därvid mottaga tack för svenska Röda Korsets verksamhet av bl.a. kommunistledaren Rákosi.

Jag tror också att en bidragande omedelbar orsak till Wallenbergs häktning var ryssarnas irritation över att inom ett område de erövrat och snarast ville få under kontroll konfronteras med en organisation av den storleksordning Wallenberg byggt upp innefattande ett stort antal kontor och inkvarteringslokaler, flera hundra anställda försedda med svenska identitetskort samt tusentals personer utrustade med skyddspass. När dessutom Wallenberg tidigare förklarat, vilket sannolikt ryssarna fått kännedom om, att han ämnade söka kvarstanna även efter den ryska inmarschen för att fortsätta sitt hjälparbete - han hade redan på papperet dragit upp riktlinjerna för en organisation med uppgift att arbeta för återställande av judisk egendom m.m. - ökades förmodligen ryssarnas misstänksamhet samtidigt som de överhuvudtaget inte tolererade någon fortsatt utländsk verksamhet längre. Vår legation fick avslag på sin begäran att få kvarstanna likaså de få övriga kvarvarande legationerna. Rödakorsdelegaten Langlet skickades ut ur landet och repatrieringen av utlänningar, som ryssarna påträffat under sin framryckning,

skedde successivt.

Jag är vidare skeptisk till uppgifterna att ryssarna skulle i flera av svenskhusen eller Wallenberg-lokalerna ha påträffat ungersk militär med vapen och ammunition. Det kan naturligtvis ha förekommit att under slutstriderna utan Wallenbergs vetskap ungerska soldater tagit sin tillflykt där. In i det sista var emellertid Wallenberg på ständiga färder runt till dessa hus och lokaler och så länge kontakten bestod med Pest-sidan var jag ofta med honom vid dessa besök. Ingen av oss påträffade härvid någon ungersk militär och ej heller har jag senare hört talas om att de skulle ha gömt sig eller haft vapengömmor i de svenskskyddade husen.

Det har nu gått en del år sedan jag själv sysslade med Wallenberg-ärendet - som bekant avsade jag mig av vissa skäl denna uppgift i januari 1951 - och dossierna har under årens lopp fyllts med ett omfattande material varvid även andra synpunkter må ha framkommit rörande anledningen till Wallenbergs fängslande. Min uppfattning från första stund var emellertid att Wallenberg häktats av ryssarna av ovan anförda skäl. De första indikationerna på att Wallenberg misstänktes av ryssarna såsom spion var ju de olika vittnesmål från f.d. anställda hos Wallenberg, vilka efter det ryska maktövertagandet blev inkallade till förhör om Wallenberg. Bl.a. Lars Bergs bok lämnar ju upplysningar på denna punkt och jag ber även att härvidlag få hänvisa till mitt opus "Från svart till rött i Budapest". När det således gäller frågorna om varför Wallenberg greps och bortfördes av ryssarna så har väl alltså något egentligt nytt i sak ej framkommit genom Gabors vittnesmål, som snarare utgör ytterligare en bekräftelse på de slutsatser man tidigare kommit till.

Som slutord till detta yttrande skulle jag vilja säga, att jag med Wallenberg, vilken jag var personlig god vän med redan innan han kom till Ungern, ofta spekulerade över den situation som skulle komma att uppstå efter den ryska inmarschen. Vi hade visserligen genom ungerska utrikesministeriet fått rapporter om ryska truppers framfart under framryckningen genom Ungern, men man sade sig att det knappast kunde bli värre än under den redan rådande nazistterrorn. Hur som helst när ryssarna närmade sig Budapest, bombardemangen intensifierades och gatustriderna började i utkanterna av staden, var det klart att frågan uppkom om överhuvudtaget någon humanitär verksamhet skulle kunna fortsätta. Wallenberg hade under sista tiden sitt mesta arbete förlagt till Pest-sidan, där de flesta av den humanitära avdelningens kontor och svenskhusen var belägna under det att legationen och B-avdelningen låg på Buda-sidan. Det var omöjligt att från början bedöma vilken del av Budapest som först skulle komma att falla i rysk hand. Tanken var dock att hålla så många som möjligt av legationsmedlemmarna samlade på ett ställe, och vi sökte övertala Wallenberg, men utan resultat, att under de sista veckorna flytta över till Buda-sidan och där i likhet med oss övriga "gå under jorden". Den 10 januari 1945, strax innan broarna mellan Buda och Pest sprängdes, såg jag Wallenberg för sista gången, och jag fann då att han alltjämt stod fast vid sitt beslut att - alla övertalningar till trots - kvarstanna på Pest-sidan för att fullfölja sin mission där. Han räknade nu dessutom med möjligheten att Pest först skulle komma i rysk hand - vilket även blev fallet -

och att han därigenom snabbare skulle få kontakt med ryska vederbörande.

Det är klart att Wallenberg var medveten om de avsevärda personliga risker han tog genom att söka in i det sista fortsätta sin verksamhet på Pest-sidan. Risker hade han emellertid tagit hela tiden och förmodligen kände han sig nu inte mer hotad till livet från pilkorsarnas sida än tidigare. Snarare var det väl så att dessa i slutskedet, när ryssarna började tränga in i staden, fick annat att tänka på än att fortsätta sina förföljelser mot judarna. Att faran för Wallenbergs person skulle komma från helt annat håll var något som varken han eller vi hade räknat med.

*Med tillgivne
Per Anger*

Per Anger

UTDRAG ur Rudolph Philipps bok "RAOUL WALLENBERG",
sid. 121-123.

==:==:==:

(Men den nye diktatorn Szálasi utfärdade en förordning, enligt vilken alla privilegier de beskyddade judarna hade skulle avskaffas och inga skyddspass längre skulle gälla. Tusentals judar med sådana pass befann sig i uppsamlingsläger och skulle deporteras. Raouls medarbetare, dr Paul Hegedüs, berättar härom: "På sommaren fick vi på vårt kontor besök av Karl Müller, innehavare av bokförlaget Gábor Aron. På grund av att han fått tapperhetsmedaljen i guld under förra världskriget tillhörde han de s.k. privilegierade judarna. Han kom till oss i sin uniform som reservkapten, med många dekorationer på bröstet, och erbjöd Raoul sina tjänster. Nu, under Szálasi-terrorn, kom han till oss och berättade, att en dam, som tidigare varit anställd på hans förlag, född baronessa Fuchs, nu var gift med pilkorsarnas nye utrikesminister, baron Gábor Kemény. Denna förbindelse använde Raoul sig av för att rädda judarna. Redan en vecka efter kuppen träffade Raoul baronessan, som var en ung, älskvärd dam, och två dagar senare förkunnade Budapests radio, att alla judar, som hade skyddspass och liknande dokument från de neutrala legationerna, liksom tidigare skulle vara undantagna från judelagarna, att de neutrala legationernas byggnader liksom Röda Korsets åtnjöt exterritorialrättigheter och att de skyddade judarna skulle befrias från arbetstjänst. Detta var en stor framgång för de neutrala legationerna, och den var helt och hållet Raouls förtjänst. Han hade övertalat baronessan att förmå sin man, som var mycket förälskad i henne, att i ministerrådet arbeta för att de nya förordningarna skulle upphävas. För att hindra varje sabotage måste hon tvinga sin man att själv fara till studion samma kväll och inte lämna lokalen innan hallåmannen läst upp den nya kungörelsen."/)

Dr Hegedüs har lämnat författaren till denna skrift ett originalbrev från baronessan, i vilket hon meddelar, att hennes man lovat henne kungörelsen genom radion. Samtidigt ber hon Raoul om skyddspass för några familjer, som stod henne nära, och några dagar senare lät hon genom en anställd på bokförlaget Gábor Aron be Raoul om några kilo kött och en sovräkt. Det är självfallet, att Raoul uppfyllde sådana böner. Ingen förnuftig människa skulle i hans ställe ha handlat annorlunda. Saken förklarar också de förebråelser som senare framkastats, att Raoul utfärdade svenska skyddspass för högtstående pilkorsare. Han visste, att sedan Ungern befriats skulle hans pass vara värdelösa för ungerska och tyska nazister och att det skulle ha varit ansvarslöst av honom att inte på ett så billigt sätt åter och åter rädda tiotusentals människoliv.

Sju skyddspass och några kilo kött förvandlade

åter för en tid värdelösa dokument från de neutrala legationerna till medel att rädda många judar i Budapest. Nu lät Raoul alla tidigare betänkligheter fara och gav hela kompanier arbetspliktiga pass liksom hela judiska hus, och en dag, när redan för många pass hade utställts, utfärdade han hundra intyg om att vederbörande snart skulle få svenska pass och under tiden behandlas som skyddade judar.

==::==::==::

Statsministern

den 22/1965

3/12-65

an/ Stadsminister Erlander.
G. H.

Det var för en liten tid
sen det var fråga om
någon, sett Raoul Wallenberg.
Om kanske vi fått
se på det där han
fick. Jag sammanträffade
med honom, det är över
ett år sedan. Han är nog
välbehållen men verkar lite
klen och tyst. När jag nu

Träffar igen minn Mann,
skall vi försöka taga den
pikonen var han fäst.

Ha med hälsningar från
Folq. Hanna Sofia Holgersson

Jage Eslander
Harpseud
Stockholm

3/12-65

✓
ARTHUR D. MORSE
4 BRADFORD ROAD
SCARSDALE, NEW YORK

November 29, 1965

ag/lfur
W. Virgin f. k. m.:

Mr. Leif Leifland
Foreign Ministry of Sweden
Gustav Adolfs Torg
Stockholm, Sweden

Dear Mr. Leifland,

It was a great pleasure meeting you and I enjoyed our conversation about Raoul Wallenberg. This note will attempt to summarize the book which I am now writing with the hope that I will be able to meet with you and Mrs. Von Darden in Stockholm for further discussions.

My book, which will be published by Random House in the United States, will examine the role of the United States and its Allies regarding the Nazi persecution of the Jews from 1933-1945. It is tentatively titled, "While Six Million Died..." and will be a documented account of our response (and lack of response) to the Nazi challenge. As I mentioned I have had access to the State Department Archives and will be dealing with such subjects as our pre-war diplomatic efforts; our immigration policies; and the wartime attempts of government and private agencies to rescue Jews from Europe. In this latter phase I will be dealing with the work of the War Refugee Board whose attaché in Stockholm was Iver Olsen. While the State Department files and Olsen's reports are filled with praise of Raoul Wallenberg's work I would like to know more about him as an individual and for this purpose I look forward to meeting Consul General Anger in San Francisco and perhaps to visiting Sweden. It is possible that I will be in Sweden in January during the course of further research in Europe.

I might add that I was Executive Producer of CBS REPORTS, the documentary television series; am the author of Schools of Tomorrow - Today, a report on educational experiments supported by the Ford Foundation; and have written for most of the major U.S. magazines. My book will be published in France, England and Germany.

Thank you for sending me the White Papers. I appreciated your courtesy in contacting me and hope I can in some small way help to focus public attention on the extraordinary achievements of Raoul Wallenberg.

Sincerely yours,

Arthur Morse

4 Bradford Road
Scarsdale, New York

November 29, 1965

Mr. Leif Leifland
Foreign Ministry of Sweden
Gustav Adolfs Torg
Stockholm, Sweden

Dear Mr. Leifland,

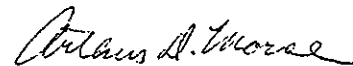
It was a great pleasure meeting you and I enjoyed our conversation about Raoul Wallenberg. This note will attempt to summarize the book which I am now writing with the hope that I will be able to meet with you and Mrs. Von Darden in Stockholm for further discussions.

My book, which will be published by Random House in the United States, will examine the role of the United States and its Allies regarding the Nazi persecution of the Jews from 1933-1945. It is tentatively titled, "While Six Million Died..." and will be a documented account of our response (and lack of response) to the Nazi challenge. As I mentioned I have had access to the State Department Archives and will be dealing with such subjects as our pre-war diplomatic efforts; our immigration policies; and the wartime attempts of government and private agencies to rescue Jews from Europe. In this latter phase I will be dealing with the work of the War Refugee Board whose attaché in Stockholm was Iver Olsen. While the State Department files and Olsen's reports are filled with praise of Raoul Wallenberg's work I would like to know more about him as an individual and for this purpose I look forward to meeting Consul General Anger in San Francisco and perhaps to visiting Sweden. It is possible that I will be in Sweden in January during the course of further research in Europe.

I might add that I was Executive Producer of CBS REPORTS, the documentary television series; am the author of Schools of Tomorrow - Today, a report on educational experiments supported by the Ford Foundation; and have written for most of the major U.S. magazines. My book will be published in France, England and Germany.

Thank you for sending me the White Papers. I appreciated your courtesy in contacting me and hope I can in some small way help to focus public attention on the extraordinary achievements of Raoul Wallenberg.

Sincerely yours,

Arthur D. Morse

3/12 1965

7/12. Minster Vargin vidt.

Förtrolig.

P.M.

angående samtal med Mme Anna Kethly.

Vid det samtal, som attaché Sjöström och jag den 16 oktober 1965 hade i München med Dr. Gabor, framgick att fru Anna Kethly under våren 1945 varit ordförande i det reorganiserade ungerska Röda Korset. För att om möjligt få ytterligare belysning av de av Gabor lämnade uppgifterna om Wallenbergs omhändertagande av sovjetiska myndigheter hade jag den 2 december ett samtal med fru Kethly. Samtalet ägde rum i fru Kethlys bostad, adress 29, Avenue de Faons, Uccle-Bruxelles. I samtalet deltog även förste ambassadsekreterare Bergensträhle vid ambassaden i Bruxelles samt en syster till fru Kethly. Konversationen med fru Kethly ägde rum på tyska, i någon mån - särskilt när fru Kethlys syster deltog - på franska.

Fru Kethlys politiska insatser är väl kända. Hon var aktiv socialdemokrat redan under mellankrigstiden och blev en av förgrundsfigurerna i det ungerska socialdemokratiska partiet efter tyskarnas utrymning av Ungern. Till följd av sitt motstånd mot den sovjetiska politiken och mot det ungerska kommunistpartiet utestängdes hon mot slutet av 1940-talet från aktiva insatser i politiken. År 1952 häktades hon av den ungerska säkerhetspolisen. Hon befriades i samband med revolten i november 1956 och blev då också medlem av Imre Nagy's regering. När den sovjetiska motoffensiven började flydde hon från Budapest. Hon har sedermera bott i Västeuropa.

Fru Kethly berättade vid vårt samtal att hon vid tyska ockupationen av Ungern den 19 mars 1944 lämnat Budapest och under hösten och vintern 1944/45 hållit sig gömd på den ungerska landsbygden. Hon hade inte kunnat bege sig till Budapest förrän staden var helt i sovjetisk hand, i februari 1945. Hon hade då

843

blivit ordförande i Röda Korset. Organisationen tjänstemän hade arbetat på olika håll, bl.a. Budapest och Debrezen (Gabor). Då hon trätt i tjänst i Röda Korset först i februari 1945, hade hon naturligt nog inte kunnat delta i utformningen av det brev till Wallenberg varom Gabor talat (och som avsänts någon gång i januari). Hon hade inte heller sedan under våren och sommaren 1945 - innan Gabor i augusti arresterades av ryssarna - hört Gabor tala om detta brev. Detta betydde emellertid inte att hon inte vore beredd att sätta tilltro till Gabors uppgifter. Hon underströk - spontant och med visk emfas - att hon ansåge Gabor vara omdömesgill och trovärdig. Hon visste att andra ungrare, med vilken hon stode i kontakt, delade denna hennes värdering av Gabor. Bl.a. hade hon nyligen fått ett brev från en ungrare som varit arbetskamrat med Gabor i Ungerns Röda Kors och som numera var bosatt i Storbritannien. Denne hade i brevet uttalat att Gabor vore helt tillförlitlig.

Fru Kethly berättade vidare att hon helt nyligen fått brev från Gabor. Att de båda haft viss kontakt med varandra redan i somras har f.ö. framgått av det brev som utrikesminister Kreisky's kabinettschef skrivit till ambassadör Lagerfeldt.

Den skildring som Gabor lämnat om den troliga bakgrunden till Wallenbergs omhändertagande kunde enligt fru Kethly vara riktig. Om ryssarna hos Wallenberg hittat ett brev med det innehåll Gabor angivit, hade han givetvis måst framstå som en ytterligt suspekt person. I själva verket hade emellertid de sovjetiska myndigheterna häktat personer utan någon som helst rimlig orsak, ofta "bara för att de råkat befinna sig i närheten av ryska soldater". Så hade exempelvis skett med en bror till fru Kethly. Denne hade på en gata i Budapest sett en rysk soldat eskortera några häktade ungrare och av soldaten utan vidare förts in i fängkolonnen. Förhållandena var överhuvud kaotiska, kontakterna mellan olika sovjetiska och ungerska, mellan militära och civila myndigheter sporadiska - "allt kunde hända, och allt hände". Att leta efter rimliga förklaringar till vad som hände - exempelvis omhändertagande av Wallenberg - vore därför enligt fru Kethly mycket vanskligt, kanske omöjligt.

Stockholm den 3 december 1965.

Leif Leyfland
Leif Leyfland

P.S. På särskild fråga förklarade fru K. att hon inte hört talas om Zoltan Rivov eller Zoltan de Rivov.

Hes

Stockholm den 6 december 1965.

Förtroligt.

1 bil.

ang

Nr	Antal bil	
Ink dnr		
Avd	Grupp	Mål
HP	1	Eu

Broder,

Som Du erinrar Dig nämnde Gabor vid vårt samtal att hans chef i det ungerska Röda Korset varit den kända politikern Mme Anna Kethly. Enligt instruktion har jag nu haft ett samtal med fru Kethly - hon är bosatt i Bryssel och jag ber att få närsluta en P.M. Som Du finner gav samtalet med fru Kethly inte något av speciellt intresse. Vid den tidpunkt då Gabor skulle ha skrivit sitt brev var hon fortfarande privatperson, dold någonstans i Ungern. Hon kan heller inte erinra sig att Gabor vid något tillfälle talat om detta brevs existens, men var å andra sidan mycket emfatisk då hon gav uttryck för sin övertygelse att Gabor vore en i allo trovärdig person.

Leif Leifland

Envoyén Lundberg, Sthlm

Byråchefen Danielsson, Rikspolisstyrelsen

Statsrådet Palme,
S t o c k h o l m.

Dep U 326. 1965 2. 30000 ex

Ifylles av postexp

Avsändt med

☐ sv kurlr☐ utl kurlr☐ luftpost☐ vanlig post

Avsändn datum

Sign

844

Va Wigen
130

Yrk. den 10/12 - 65
69

He

u
Yf

V Ä D J A N F Ö R R A O U L W A L L E N B E R G

Följande brev har av Författaren Rudolph Philipp
tillställts Nobelpristagaren Michail Sjolochov:

Värderade vän Michail Alexandrovitj Sjolochov,

Som medlem av Sveriges Arbetarparti, som Er jämnårig och som frihetlig socialistisk författare sedan 52 år tillåter jag mig att vända mig till Er i en angelägenhet, som ligger hela svenska folket om hjärtat.

Till svenska tidningsmän har Ni sagt, att Ni uppskattar "författare, som skriver ärligt medan de ser sovjetmakten i ögonen". För att Ni rätt skall känna mig och rätt förstå mig, vill jag omnämna att jag för mer än 30 år sedan av den Internationella Arbetarhjälpen (Mosjrabpom) hedrades såsom "Udarnik" (pionjär) för mina insatser för det svältande sovjetfolket omedelbart efter inbördeskrigets slut. "Gosizdat" (Sovjets statliga bokförlag) har låtit översätta och utge min bok om min kamp mot en av Europas största utsugare, skokungen Tomas Bata. Losowski, president i Moskväs fackföreningsinternation (Profintern) har kallat boken den viktigaste skildringen av arbetarnas öden sedan Fredrik Engels bok "Den engelska arbetarklassens läge". Till min 70-årsdag skrev chefen för Revolutionära Fackföreningarnas Institut för Historieforskning i Prag, Oldřich Papež: "Vi uppskattar på det högsta ert arbete, som Ni i den internationella fackföreningsrörelsens intresse presterat, värderade vän Rudolph Philipp, och skulle gärna vilja stå i fortsatt kontakt med Er".

I mitt eget och i Raoul Wallenberg-aktionens namn, omfattande mer än en miljon svenska demokratiska kvinnor och män, väddar jag till Er att ge mig tillfälle att informera Er om en av Sveriges största humanitära hjältar, som sedan 1945 genom en kedja av missförstånd befinner sig i sovjettrysk fångenskap, och som Ni skulle kunna hjälpa att återfå friheten.

I juli 1944 sändes Raoul Wallenberg av Sveriges regering som legationssekreterare till Budapest med syftet att rädda så många som möjligt av dem, som hotades av fascisterna med deportation och förintelse i gaskamrarna. Det lyckades honom och hans svenska medhjälpare att rädda tiotusentals människor, däribland många kommunister, innan Pest befriades av Röda Armén. Därvid häktades Raoul, den 17 januari 1945, i Pest av Marskalk Malinovskijs militärpolis och fördes till NKVD:s rannsakningsfängelse i Moskva.

Genom minutiöst provade vittnesmål, bl.a. av Sovjetunionens ambassadör i Sverige, Madame Kollontaj, känner vi till att Raoul fördes till Sovjetunionen, och lika strängt provade vittnesmål har övertygat Sveriges regering och folk att Raoul med full säkerhet överlevde Stalinregimen. Vi vet med bestämdhet, att Raoul inte avlidit år 1947, som hävdats av både Chrustjov och Kosygin med hänvisning till en handskriven papperslapp av den under 1953 avlidne fängelseläkaren i Ljubljanka till den samma år som Sovjet-fiende likviderade säkerhetsministern Abakumov (enligt lappen skulle en fånge som k a n ha varit Raoul Wallenberg ha avlidit i juli 1947. Skulle

denne inte vara Raoul, så säger sig sovjetledningen sakna varje uppgift om att Raoul över huvudtaget funnits i Sovjetunionen). Det är sannolikt, att varken Chrustjov eller Kosygin känt till de verkliga förhållandena.

Jag vet, att Ni har stort inflytande hos Sovjetunionens ledare, och jag är övertygad om att Ni har gehör hos den man, som är Sovjetunionens bästa sakkunnige i denna fråga, Sjeljepin.

Jag väddar till Er att övertyga Era vänner i Kreml, att Raouls hemsändande inte skulle skada Sovjetunionens prestige utan tvärtom undanröja det misstroende mot Sovjetunionen, som uppstod under Stalin-regimen och som - regeringsdeklarationer till trots - genom detta olösta fall lever kvar hos svenska folket.

Att aktionen för Raouls befrielse inte är ett led i det kalla kriget, bevisas av det faktum att jag trots fallets negativa utveckling på regeringsnivå bestämt tillbakavisat varje anbud från utländsk press, radio och television att skildra fallet.

Under Ert Sverige-besök hoppas jag Ni ger mig tillfälle att muntligen få lämna närmare informationer och uppvisa dokument. Då jag tyvärr inte behärskar ryska språket, ställer jag gärna en rysk-svensk tolk till disposition.

Med vänskaplig hälsning

R U D O L P H P H I L I P P

Grevturegatan 8 E, 5 tr
Stockholm Ö

Stockholm den 14 december 1965.

Strängt förtroligt.

1 bil.

ang

14.12.65
a+b.f.str.frtr.k.t.
Palme, KD
Lundberg, LKAB
U/Leifland

Nr	Antal bil	
Ink där		
Avd Kp	Grupp 2	Mål Eu I

Broder,

Härmed ber jag få sända Dig en kopia av Per Angers synpunkter på Gabor's vittnesmål. Det avsnitt ur Philipp's bok som Anger citerar synes mig bestyrka riktigheten av den del av Gabor's vittnesmål som behandlar hans verksamhet som ledare för några ungerska företag på sommaren och hösten 1944. Beträffande några av de punkter där Anger sätter ett frågetecken har vi ju redan tidigare delvis ställt oss kritiska bl.a. uppgiften att Gabor i september 1945 skulle ha konfronterats med Wallenberg i ett ungerskt fängelse.

Vi har nu sökt belysa ~~den~~ Gabor's vittnesmål genom kontakt med fru Kethly, varjämte vi fått kommentarer från Lundberg, Jarring och Anger. De synpunkter som därvid framkommit - och våra egna kommentarer - bör väl kunna ligga till grund för det ytterligare samtal med Gabor som Statsministern och Palme tidigare talat om. Kanske kan jag ringa Dig under veckans lopp i denna angelägenhet?

Leif Leifland

Byråchefen Danielsson,
Rikspolisstyrelsen,
S t o c k h o l m.

Ifylles av postexp

Avsändt med

☐ sv kurir☐ utl kurir☐ luftpost☐ vanlig post

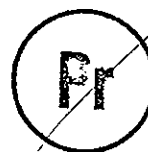
Avsändn datum

Sign

KUNGL.
SVENSKA AMBASSADEN

Budapest den 20 december 1965.
Förtroligt

Wallenbergs vitbok
hbr. Fritzon-Brandel 1.11.65

94

Ink.	23/12	19 65
Avd.	Gr.	MSJ
P	2	Eu I

ad m
for
Herr Redaktör,

K
H
Ambassaden har i ärendet om Wallenbergs vitbok tagit kontakt med dr. Zajtay och erbjudit honom att vid ett personligt sammanträffande taga del av bokens innehåll. Emellertid har dr. Zajtay förklarat det tyvärr ej vara tillrådligt att träda i närmare kontakt med en västeuropeiskt ambassad. Han uttryckte samtidigt det önskemålet att om vitboken någon gång översattes till något av kulturspråken, han då skulle få ett exemplar av den.

Något vidare meddelande till dr. Zajtay torde ej vara nödvändigt.

e.u.

Björn Thomasson
Björn Thomasson

Redaktör Per Fritzon,
Utrikesdepartementet.

NOBELSTIFTELSEN

Stockholm O.

STUREGATAN 14

Kabinettssekreterare Leif Belfrage
Kungl. Utrikesdepartementet
Gustav Adolfs torg

den 23 december 1965

3 bil

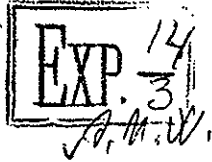
STOCKHOLM 16

Leifland/IMW
14.3.66

a.f.str.frtr.k.t.

Bch Danielsson, Rikspol.styr.

Eu:Leifland

./.

Som jag redan sagt gav herrskapet Sjolochov middag på Sovjetiska ambassaden den 14 december kl. 19.30. Lista på gästerna bifogas.

Sjolochova hade Anders Österling till bordet och Gierow på andra sidan. Sjolochov förde fru Luise Nobel och hade mig till vänster. På min andra sida satt (gudskelov) den förträfflige tolken Storck. Middagen började med litet kaviar och sedvanlig rysk hors d'oeuvre med riklig vodka. Sjolochov spottade inte i glaset denna gång. Vi tömde tillsammans våra modiga fem snapsar var. Samtalet flöt lätt under skämt och glam. Vi var de två gamle kavalleristerna, som hade hästen gemensamt och knäkänning "mot mitten", liksom då en skvadron rider till attack. Jag tror faktiskt att han kände sig hemma i mitt sällskap.

Sjolochov höll två tal. Först ett välkommande à la Suèdois med många uttryck för tacksamhet, för "vänligt och varmt mottagande" samt för all omtanke han märkt. Senare talade han igen. Då vidrörande litterära frågor - dock icke Pasternak. Han var angelägen att förklara ett yttrande under Uppsala-besöket om kvinnans (o)lämplighet som författare. Det blev mest "handarbete". Det svaga könet stod lika litet ut med den glöd, som med nödvändighet hörde hemma i en diktares bröst, som hon tålde vid hettan i ett stålverk. Undantag fanns - han nämnde Selma Lagerlöf - men de endast bekräftade regeln. Han kallade skämtsamt lektor Eva Palmér (ordförande i vänsterkvinnornas förening) en suffragett från 1911 i nådens år 1965 och ursäktade sig för sin konservatism. Det blir man med åren, myste han, då jag efter talet viskade, att jag aldrig träffat en så konservativ revolutionär.

Efter middagen ville han tydligen fortsätta hästsnacket - men då drog jag mig undan till en annan grupp, för att lämna fältet fritt för dem, som önskade pröva andra Pegaser.

./.

./.

Döm om min häpnad, då jag efter en timmes tid fann honom inbegripen i en livlig, men inte upphetsad, diskussion om Roul Wallenberg, där Eyvind Johnson tycktes vara engagerad. Jag drog mig hastigt tillbaka och fick tillfälle fråga pressattachén Rymko, vem som dragit upp det ämnet. Sjolochov själv, blev det förvånande svaret. Han hade fått ett brev från Rouls mor. Fotostatkopier ur Enköpingsposten för den 18 december bifogas. Jag bifogar även anskrift av en redogörelse, som jag på begäran fått av Michael Sohlman. Jag väntar än på ett komplement från Eyvind Johnson själv.

Jag kunde konstatera att stämningen inte blivit lidande på intermezzot, då vi något senare skiljdes åt efter ett äktryckt famntag och av båda Sjolochovs upprepad inbjudan till Vjossjenskaja.

Från besöket hos den rysktalande Thunholm i Skandinaviska Banken kan antecknas, att Sjolochov blev angenämt överraskad över att han inte endast kunde få de svenska kronorna med sig hem i form av rubel - men att det gick bra att köpa dollars för dem här. Efter rådplägning på ambassaden tog han ut ett rundligt

antal kronor plus \$ 5.000. Jag förmodar att resten blev transfererat till rubel i vanlig ordning.

Som Du kanske hört, bodde makarna Sjolochov aldrig i det av oss ordnade (och betalda) rummet på Grand Hotel. De - eller någon annan - föredrogo att slå sig ner på ambassaden, där de två döttrarna snart förenade sig med dem. Vi underrättades aldrig officiellt om detta - inte heller den uppvaktande kandidaten Andreas Ådahl. Han infann sig varje morgon på hotellet för att se en Moskowitch susa fram med Sjolochov omgiven av pälsbärande sovjetter. Han hade varit ute på en liten morgonpromenad en voiture. Under den här ovan nämnda middagen frågade jag helt oskyldigt Rymko, om Sjolochov inte funnit våra hotellarrangemang tillfredsställande. Lätt rodande försäkrade Rymko ivrigt, att det hade han visst - förstklassigt förträffligt. Anledningen till att han önskat (?) bo på ambassaden var helt enkelt den, att han helst ville undvika en befarad påträngande och besvärande uppvaktning från olika håll. Jag är nästan böjd att tro att detta är en del av sanningen.

Ett lustigt inslag i nobellandet, var onekligen ett besök på det vintriga Täby, söndagen den 12 för att se på kapplöpningar. Min personliga inbjudan accepterades med påtaglig förtjusning - och kom att omfatta hela familjen Sjolochov, ambassadör och fru Belokhovstikov plus 3 - 4 tjänstemän från ambassaden, Rolf Sohlman med sonen Michael såsom av oss ordnad tolk. (Ådahl var sjuk). Första och jag tror enda gången då Sjolochov var utan sovjetuppvaktande, var under utfärden, då Sjolochov med maka åkte i min bil tillsammans med Birgit och Michael Sohlman. De tycktes inte alls vantrivas med detta av mig komponerade färdförslag. Arrangemanget upprepades inte vid hemfärden. Hela utfärden blev mycket lyckad. Röda mattan på Täby - förfriskningar i styrelserummet varifrån löpningarna besågs utan risk för köldskador, privat visning av stallarna och utdelning av autograferade Sjolochovböcker till vinnarna i dagens löpningar. Det var ej att ta fel på - hästfolk var de

Huruvida våra hemmakommunister och avantgardister funno någon hugsvalelse eller styrka i Sjolochovs besök är väl tvivelaktigt. Hans (?) middagstal var ju knappast ägnat att påverka auditoriet i pro-kommunistisk riktning. Hans offentliga yttranden voro knappast höjden av taktfullhet. Men privat fann åtminstone jag Sjolochov vara en gemytlig kosackbonde av Kulneff-typ.

*Sovjet
min tjänst
Nils*

Nils K. Ståhle

Jarring har på kopierat

bil: PM
lista
urklipp

NKS/MS

FÖRTROLIGT

På Farbror Nisses önskan skall jag i korthet söka nedteckna de brottstycken som jag uppfattade av Sjolochovs konversation efter middagen den fjortonde december hos den sovjetiske ambassadören.

När jag började lyssna på Sjolochovs och hans interlokutörers (främst då Eyvind Johnssons) samtal kretsade det omkring den sovjetiske författaren Valerij Tarsis. Eftersom uppenbarligen Eyvind Johnson var mera principiellt intresserad av författarnas ställning i Sovjet och konkret av författarna Zinjavskijs och Daniels öden, än av vilken sorts människa Tarsis var, tog samtalet snabbt karaktären av en monolog från Sjolochovs sida. Efter att ha behandlat Tarsis mycket ingående, tog Sjolochov själv upp ämnet Raoul Wallenberg. Han konstaterade att han mottagit ett brev från Wallenbergs mor, fru von Dardel, varefter han gjorde en liten exposé över fallet Wallenberg: Wallenberg hade olagligt blivit fängslad i Budapest och olagligt mist livet i "ett av våra läger". (Här måste det sannolikt röra sig om en felsägning från Sjolochovs sida, annars skulle det ju innebära en ny sovjetisk ståndpunkt i frågan om Wallenbergs död.) Men hur många, frågade Sjolochov, förlorade inte olagligt sina liv under andra världskriget? På Eyvind Johnsons konstaterande att den svenska regeringen hade informationer om att Wallenberg levde vid en senare tidpunkt än vad som uppges från sovjetisk sida, svarade Sjolochov att det inte fanns någon anledning att tro något sådant. Kosygin hade nog för Erlander presenterat övertygande bevis för riktigheten av den sovjetiska uppgiften. Och vad skulle de sovjetiska myndigheterna ha för intresse av att i dagens läge kvarhålla Wallenberg om han vore i livet? Vidare ansåg Sjolochov att eftersom saken dels behandlats i en vitbok, utgiven av den svenska regeringen, dels frågan diskuterats ingående mellan de båda ländernas premiärministrar, d.v.s. att frågan varit uppe på "den högsta nivå som existerar i förbindelserna mellan oss", så var saken klar och han, Sjolochov, kunde inte för sin del bidra till någon vidare utveckling. Han sade sig ha svårt att förstå vem som skulle kunna ha intresse av att frågan drevs längre.

Därefter övergick samtalet på redaktör Storcks initiativ till fallet Zinjavskij-Daniel. Sjolochov sade att han intet visste om åtalpunkter och orsaken till de båda författarnas arretering. Han hade fått ta del av fallet utslutande genom den västerländska pressen. Han ansåg vidare att det inte fanns någon anledning att oroa sig för författarna. Sjolochov brukar nämligen få cirka tio brev om dagen från människor som ber om hans hjälp i rättsfrågor och när han ser att det är något allvarligt ingriper han och kallar åklagaren till sig för att få klarhet i saken. Men ännu hade han inte hört av vare sig Zinjavskij eller hans släkt och vänner. Den enda som oroar sig är tydligen den västerländska pressen. Men bara Sjolochov får ett brev från de arresterades släkt och vänner skall han undersöka saken försäkrade han.

.....

Gäster vid herrskapet Sjolochovs middag på ryska ambassaden den 12 december 1965

Ambassadör och fru Belokhvestikov

Pressattaché och fru Rymkø

Doktor Anders Österling

Doktor Karl-Ragnar Gierow
~~Författaren~~ Eyvind Johnson
Professor Henry Olson

Sv. Akad. nobelkommité

Riksbibliotekarie Uno Willers

Kommiténs sekreterare

Envoyé Nils K. Stähle

Verkställande direktör i
Nobelstiftelsen

Fru Luise Nobel

Sjolochovs bordsdam vid
Nobelbanketten

Lektor Eva Palmaer

Ordförande i vänsterkvinnornas
förbund

Direktör Bengt Christell

Sjolochovs förläggare

Direktör Erland von Hoffsten

Ordförande i föreningen

Redaktör Sven Niklas Storck

Sverige - Sovjet
Översättare, tolk,

Författaren Bengt Wall

t f Lektor Andreas Ådahl

tolk

Fil.kand. Michail Sohlman

tolk

Raoul Wallenbergs mor vädjar till Sjolochov om hjälp att finna sonen

Detta brev, daterat den 13 december 1945, har av fru Maj von Dardel, Stockholm, överlämnat till Michail Sjolochov. Fru von Dardel är mor till den i rysk fångenskap förvarade Raoul Wallenberg.

Min skedning till dig är ett vittnesbörd om min övertygelse om att du är min son. Jag vill vända Edert stora inflytande för att hjälpa mig att få återse min älskade son Raoul Wallenberg, som från slutet av februari 1945 varit i sovjetisk fångenskap, vänder jag mig till Edet. På sommaren 1944 lämnade han det fridfulla Sverige för att som sekreterare vid svenska legationen i Budapest, leda en hjälpaktion för de av Hitler be- lägrade juderna i Ungern. Han lyckades i sin livsfarliga mission att med mod och energi rädda 10 tusentals människor. Detta berättas av den tyska läkaren, som följde honom i Budapest vänt på flera sätt. Bland annat med ett monument föreställande en ungdom i kamp med en stor orm med hak- kornet inskrivet på huvudet. Han såg fram mot den ryska ockupa- tionen av Budapest som en befrielse som skulle möjliggöra hans hem- resa. I stället omhändertogs han av sovjetisk säkerhet i januari 1945 och hamnade sedan i sovjetiska fängelser. Ett brev från Sovjet återvänder krigsfångar av olika na- tionallitet har under så långt, att de haft direkt eller indirekt kontakt med Raoul Wallenberg i olika fängelser i Sovjetunionen. Alla vittnesbörd som kritiskt prö- vade av svenska regeringens ex- perter.

Den internationellt kända svens- ka läkaren professor Nanna Svartz har av en kollega vid en kongress 1941 i Moskva berättat, att Raoul Wallenberg då var på mentalsjuk- hus inom Sovjetunionen.

Den 18 augusti 1947 överlämnas- des en not från vice utrikesmini- stern Vyatkinskij till Sveriges am- boyé i Moskva, där det sägs: "Som resultat av noggrann under- sökning har konstaterats att Wallen- berg icke finnes i Sovjetunionen och att han är skild för oss. Tre veckor tidigare hade den 17 juli 1947 förbjudet från Sovjetunionen, som alla hade kunnat se, att Wal- lenbergs fängelsevistelse i Sovjet- unionen. Förbudet ledde av funk- tionärer i N. K. V. D. Hur kan då de veckor senare från sovjetiskt officiellt håll förklaras att Wallen- berg ej finnes i Sovjetunionen och är skild för oss. Denna bristande överensstämmelse tyder på något missförstånd någonstans.

De följande åren har svenska All som gjorts hos Sovjetunionen

hava blivit överförd med lik- tade rättigheter svar. Däremot grunder sig de hänvisande krigs- fångarnas berättelser om Wallen- bergs fängelsevistelse i Sovjet- unionen på egna upplevelser från fängelsetiden där.

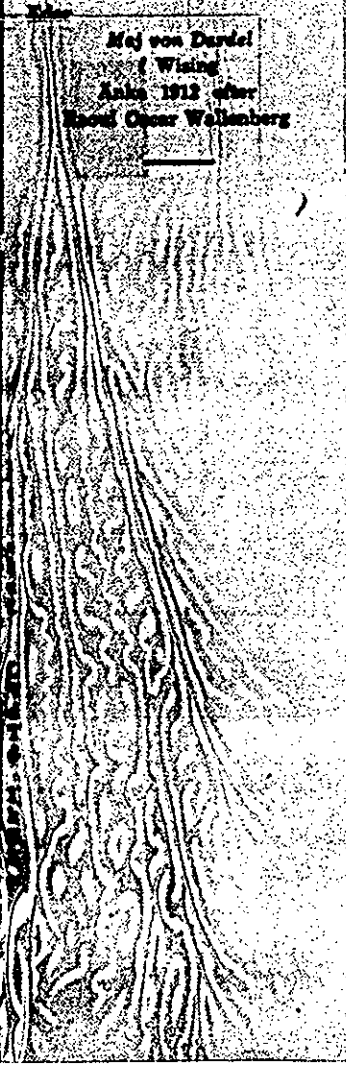
Vad en författare med världs- rykte kan åstadkomma visar Zo- linsk kamp för Döyfa.

Raoul Wallenberg kämpade för humanitetens ideal gentemot Hit- lers ondska. En bättre bekänning för vad han gjort borde ha kommit honom till del.

Jag hoppas på Er hjälp för en bättre morgondag, även för Raoul Wallenberg och ber Er om svar på min begäran.

Med hjärtliga önskningar om ett gott nytt år för Er och Er fa- milj.

Maj von Dardel
i Wining
År 1913 efter
Raoul Oscar Wallenberg

ang. tyska dokument från 1945

Stockholm den 30 december 1965.

N:o

BIL.

INK. D. N:o

AVD.

GR.

MÅL.

P

2

Eu^I

Broder,

Tack för Din hjälp med kurirsändningen av förteckningarna över de tyska SS-dokumenterna. Dessa har väckt ett betydande intresse här hemma och vi får kanske anledning att återkomma efter närmare granskning.

Under tiden vore vi, efter samråd med Carlgren, Dig mycket tacksamma om Du hos National Archives, General Services Administration, skulle vilja beställa mikrofilmer över visst material i Auswärtiges Amts arkiv som dr Cogan i State Departments historiska avdelning hade letat fram på Gepperts begäran. Vid vårt sammanträffande gav mig dr Cogan följande lista på "serial numbers":

<u>Serial number</u>	<u>Microfilm roll</u>
2337	T 120/1306
99	T 120/99x100
5795	T 120/2723
5781	T 120/2717-2721
3579	T 120/1757
5794	T 120/1859
1762	T 120/1025

I National Archives förklarade man för mig, att dessa "serial numbers" ingick i mikrofilmrullar med beteckningar som jag angivit ovan bredvid respektive "serial number".

Priset har vi här inte kunnat fastställa, men det torde variera mellan 4 och 8 dollar per rulle.

Enligt dr Cogan skulle i detta material finnas bl.a. rappor-

Ambassadrådet J.-J. von Dardel,
Washington.

Ifylles av postexpeditionen

EXPEDIERAT	
med	den
sv. kurir	9/11 1965
utl. kurir	
luftpost	
vanlig post	sign.

ter från tyska beskickningen i Budapest om svenska beskickningens verksamhet bl.a. i samband med judeförföljelserna, och han ville inte utesluta möjligheten att Wallenbergs namn skulle vara nämnt i detta sammanhang.

Om National Archives skulle ha lång "leveranstid" på rullarna, kanske Du vill ge oss en ungefärlig indikation på när de kan förväntas.

Mitt besök i National Archives skedde under referens till Mr. Robert Wolfe, som lär vara en av de främsta experterna på de tyska dokumenten. Jag fick tyvärr ej tillfälle att personligen träffa honom, men han lät hälsa att han gärna ville hjälpa till. Han kanske kan underlätta och eventuellt ytterligare precisera beställningen med tanke på vad vi söker efter.

Eric Virgin

München, 1965 október 15
XIII. évf. 42. (654). szám

2
7.11.1965
B 21961 C

HUNGÁRIA

SZABAD MAGYAROK FÜGGETLEN HETILAPJA

Anarchia tombol a 100 milliós szigetbirodalomban

Porráégett az indonéz kommunista párt székháza

Dzsakartában a hét végén több ezer mohamedán vallást fiatalember porig égette a kommunista párt székházát. A fiatalok az indonéz kommunista párt vezetője, Aidit ellen tüntettek. „Halál Aidit! Oszlassák fel a kommunista pártot!” — kiáltással vonultak végig Dzsakarta utcáin a kommunista székház elé. Az indonéz hadsereg alakulatai nem avatkoztak be a tüntetésbe. Ezt követően az indonéz fővárosban több mint fél millió tüntető intézkedéseket követelt a minapi puccskíséret résztvevőit ellen. A tömeggyűlés rendezői követelik Szukarno elnöktől, oszlassa fel a kommunista pártot, s annak a felkelésben résztvevő tagjait végeztesse ki.

Nagysága és természetadta, tehetsége szerint Indonézia valóban az lehe, aminek Szukarno szeretné: „Aden és a Panama Csatorna között a leggazdagabb és a leghatalmasabb nemzet”. A 300 szigeten százmillió lakosát számláló ország, amely a hollandok alatt rizs, ón, gumm, fűszer és olaj exportjával akár kétszázmillió ember jólétéről gondoskodhatott volna, olyan fégyverés erővel rendelkezik, amely túl tesz az összes szomszédjal együttes erőin, beleértve Ausztrália és Újzeland hadrendjét is.

Wallenberg emlékeztére . . .

(—G—) Ugy lehet, amikor kijtem Raoul Wallenberg nevét, csak nagyon kevés magyar lélekben rezzen meg az emlékeztet hűrját. Pedig ez az ifjú svéd, akinek tudtj Istent miféle szorjvet göröngyök alatt porlad a teteme igazában az újkori magyar

pedig ellenségei könyörületének volt köszönhető. Helye nem így igaz az egész, eltévelyedek én is korszakunk történelmének bonyolult és bílgang útvesztőjében. Mert a valóság az, hogy a Gondviselés szorakozottan tekintett a

„Az igazságos háború sem jogos többé!”

— hangzott el a római zsinaton —

A háború ki kell keltetni az emberiség életéből, mert a modern fegyverek háború esetén nemcsak a katonákat és fontosabb háborús körpontonkat veszélyeztetik, hanem az egész emberiséget is. A hagyományos forradalmi háború az igazságos háború egyben jogos is, manapság nem alkalmazható — hangzott el a római zsinaton — az Egyháznak mindent el kell közeitnie annak érdekében, hogy a háborút, mint a megsértett jogok orvoslásának eszközt, végleg szüntessék a népek életéből.

„Az Egyház a Modern Világban” témájú szemináriumot tartott, hogy a

háború ellenkezik az evangélium szellemével, de azt is tudomásul vesszük, hogy az atomfegyverek tárolása az esetleges támadó fél elrettentésére szolgál. Több felszólaló hangzott fel a mai helyzetben a békét, sajnos a modern fegyverektől való félelem biztosítja. Az emberiségnek azonban ösztönöket kell foglania, hogy erről a veszélyes holtpontról elmozdítsák a népek egymáshoz való viszonyát.

Szurony és lelkiismeret

Többan kitértek felszólalásukban az

Wallenberg emlékezetére . . .

ma Csatorna között és a leghatalmasabb igiten százmillió lel-ág, amely a hollan- gummi, fűszer és akár kétszázmillió gondoskodhatott vol- res erővel rendelke- sz az összes szom- erőin, beleértve éland hadrendjét is. erőségben és kor- Egyesült Államok- ant a Szingapurban l flotta kötelékek az indiai és a Csen- n. Légiflottájában a- as vadászok, vala- Iljushin bombázók olyan nagy, mint a ukarno már az indo- is bejelentette, anél- ezzel bárkit megí- Ezeket a tényeket az emlékezetünkbe karno politikáját — már felhasználta az k több mint 700-mil- asági támogatását — s az angolok iránti valamint a Peking- együttműködés jel- át, hogy e 100-mil- ational akciókat pró- mennyire veszélyez- labilis délkeletázsiai- m kell-e a belső vi- agressziós kedvének i?

mélyponton

gykor bővelkedő or- mélyponton és az zépén áll. Szukarno kvánta — a diktató- szerint — a figyel- állalkozásokkal elte- hogy a kis holland az indonézokat új- udta tartani, s hogy oldogul Malayziával. eóval szemben, nem néz katonai vezetés- kát, a fegyveres erő áltási fokát, de a ar és ezzel együtt a nciál hiányát igazol- tszik, hogy a múlt ukarno személye el- jelek szerint a két csoport, a 3-millió ta- ndonéz kommunista g többségét képvise- tivánták már most az talmi kérdést tisztáz- egnek mondott Szu- setére. Szingapuri hí- ndulást a kommunis-

(—G—) Ugy lehet, amikor kiejtem Raoul Wallenberg nevét, csak nagyon kevés magyar lélekben rezzennek meg az emlékezet húrjai. Pedig ez az ifjú svéd, akinek tudt Istén mitéle szovjet göröngyök alatt porlad a teteme igazában az újkori magyar sors természetesen belsors szopor- szerű áldjaként élhetne, sőt kellene is élni nemzeti köztudatunkban. De nevét nem lelem az iskoláskönyvekben sőt az oly pártremekbe szerkesztett Új Magyar Lexikonban sem, pedig ez a mű általában tisztelettel hó- dol a személyiségeknek, s például gazdag teret szentel még Wallenstein-Waldstein Albrecht hercegnek is, aki a 30-éves háborúban hadvezérkedett, amiből már sejthető, hogy mintegy negyvedfél évszázaddal ezelőtt halálo- zott el. Am Raoul Wallbergnek nem jut egy árva sor sem, noha ő a minap élt és miattunk, éretünk halt meg. Mivel nem életrajzot írok róla, éppen csak megemlítem, hogy ez a szöke stockholmi legény diplomatak és milliárdosok sarjadéka, sajátos vonzalmát érezhetett irántunk, mert minden tárgyi cél nélkül megtanulta anyanyelvünket, amelynél pedig — mondják a filológusok — nincs nehe- zebb idióma a földkerekségen. Ez a vonzalom egy adott történelmi idő- pontban nevezetesen abban az idő- pontban, amikor Eichmann és vezér- kara Budapestén ütötték fel hadiszál- lásukat és az emberi élethől nem 12- őt, de 12-ezet mértek egy tucatba, ellenállhatatlan cselekvési vágyba csapott át. Raoul Wallenberg a svéd udvar tudomásával és egyben a Szent- szék támogatásával a mind vöröseb- ben hömpölygő Duna partján termelt és megkezdette küzdelmét az elkár- hozott lelkek megmentéséért. Egyebek között 30 bérpalotát vásárolt, ezek voltak a híres svéd menházak, s meg- teremítette az úgynevezett védlevelek rendszerét, ama legendás passzusok- két, amelyek birtokosuknak szabad lételepedési jogot biztosítottak Svéd- országban, s addig is, amíg az utazás- ra sor kerülhet, az északi királyság tutorsága alatt álló svéd honosoknak nyilvánították a gázkamrák és krematóriumok martalékát. Ugyan hány em- bert ragadott ki a végzet göcsörtös márkából a megszállott stockholmi le- gény? Nem tudható, de nyilván ezre- ket, sőt talán tízezreket is. De ha a numerus bizonytalan is, annyi biztos, hogy minden megmentett életért ön- ön életét kockáztatta Raoul Wallen- berg, s ha ez az élet nem vezett el, csak a gondviselés csodájának, nem

pedig ellenségei könyörületének volt köszönhető.

Illetve nem így igaz az egész, elté- velyedek én is korszakunk törtóriá- jának bonyolult és bilang útvesztőjé- ben. Mert a valóság az, hogy a Gond- viseles szórakozottan eltekintett a fiatal svéd sorsa felett. Tudniillik a ma felszabadulás után néhány héttel, ez 1945 elején történt, Raoul Wallen- berg meghívót kapott Malinovszky tábornagy debreceni rezidenciájára. A vendéglátó gazda ajtaja megnyílt s egyben örökre be is csukódott mö- götte. Ugyan mi lehetett a magyara- zata annak, hogy az egyik önkényu- ralom néma ítéletét a másik ellensé- ges önkényuralom hajlotta végre?

Erre a kérdésre mindenekelőtt az a válasz kínálkozik, hogy az a rajon- gó ifjú, aki a szinte már valószínűt- len, klasszikus hő szerepét vállalta a maglyára szánt zsidók védelmében, természetesen nem maradhatott szótl- an és télen azzal a drámával szem- ben sem, ami az ázsiai felszabadítók és a pannóniai felszabadítottak szí- vorító viszonylataként kialakult. Mi- vel pedig az Úr 1945-ös évében a ma- gyar nép, mindkét nembeli részében, a vörös dandárok szabad prédájául dobódott oda, az erkölcs és a tiltako- zás ama harsány bajnokának, aki Wallenberg volt, pusztulnia kellett. Így vette kézhez a szovjet marsall szíves invitációját, így ült le a nyil- ván dús debreceni lakomához, amely aztán sosem ért véget, mert várj csak Raoul fiam, hátra van még a fekéte leves!

Mindennek két évtizede, s e hász esztendő során Svédország pillanatig sem szűnt meg eltűnt gyermeke után kutatni. Tudjuk, hogy Stockholm né- hány héttel ezelőtt „Fehér Könyv”-et adott ki a Wallenberg rejtélyről, s e kötet elmondja, hogy Moszkva a ma- ga követel, miniszterei és elnökei ál- tal eleinte halogató és kecsesítő i- géreteket adott a kérdésekre. Ami- kor azután a svéd kormány hangja mind türelmetlenebbé vált, 1956 ta- vaszán, tehát 11 évvel az elhurcolás után rajtaütésszerűen közölték, hogy a moszkvai Ljubjanszkaja-börtön irat- tárában megtalálták a kórházi részleg parancsnokának, Smoltsow őrnagy- nak Abakumov rendőrminiszterhez írt egy régi levelét, illetve e levél máso- latát, szósz szerint így:

— Ezennel közlöm, hogy az Ön ál- tal személyesen ismert Wallenberg nevű fogoly ma éjjel, gyaníthatólag szívinfarktus következtében cellájá- ban meghalt. Miniszter elvtárs ama-

utasításának megfelelően, hogy ma- gam örököljem Raoul Wallenberg fő- lött újabb rendelkezést kérek afelől, ki ejtse meg — az elhalálozás okát megerősítendő — a boncolást.

Moszkva, 1947. július 17-én

Smoltsow őrnagy

Erre a koplára az őrnagy még az nap ezt felelte oda:

— Személyesen értesítettem a mi- niszter elvtársat. Parancs érkezett, hogy a tetemet boncolás nélkül el kell egetni.

Ez az ázsiai rémdráma itt alapjá- ban be is fejeződhetett volna. De nem fejeződött be, mert a svéd kormány- nyal hiteles tanuvallomások közöl- ték, hogy Wallenberg még 1961-ben is élt, hurcolták börtönről-börtönré, senkinek se volt szabad megismernie és beszélni róla, egy misztikus rab, mint amilyen misztikus rab volt XIV. Lajos idején a vasálarcos lovag, le Masque de fer. De ez a lovag nem egy pusztulni ítélt néptöredék, majd egy megadózott és kiszolgáltatott nem- zet védelmében hordta mind a sírg a vasálarcos, egyébként is a Napki- rály uralma és társadalma nem kir- derte az emberi személy és a dolgozó nép megváltójának, az erkölcsi és jo- gi megújodás gladiátorának magát. XIV. Lajos kényúr volt, még ha tün- döklo kényúr is, míg ma a XX. szá- zadot irja, s e században a messze ezredekre szóló, megvilágosult és megigazult tiszta és humanus kom- munista bírdalmat. Amelyben a tör- ténelem eltemette már a komor szlá- lini lázist, hogy malenkovi, bulgányi- ni, hruscsovi, kosziginyi változat kö- vetkezzen helyébe.

Csak éppen olyan fordulat nem kö- vetkezett, amely Raoul Wallenberg- get, élve vagy holtan visszaadta vol- na családjának és házájának, és visz- szaadta volna a magyar népnek, a- melynek igazi Pantheonjába mind- örökre tartozik. Mert egy olyan tá- rsadalom, amely az Úr képére terem- tett ember eredendő erkölcsrendjére etikettelt ragaszt, s azt csak osztály- erkölcsként, osztályjogként osztály- humanizmusként hajlandó ismerni, természetesen mindig a terror öné- dekénél kategóriájában gondolkodik és cselekszik. Gyötrelmes beharcokat vívhat ugyan, ma megtagadhatja teg- napi és holnap mai önmagát, de lé- nyegében mit sem változik, s ezért, hogy a Wallenbergeket sírját megta- possák meg a mai urak is noha tud- ni sem akarnak többé a nagyszerű svéd ifjú tegnapi gyilkosáról...

szi, hog az eseti szolgái. a mai modern fosítja. sze kell lyes hol egymash

Szau

Többe állampö szonyar- zet egy- akik megtaga vételt A tek: az mely lel deni. To az állam delmess- san kör- hogy m állam t Istén t nek köt megtaga dozó fe dottak a zal büjn felsőbb bertelen kat.

a s

Az E vitájába hangsúl sem a l gazdasá meg. B dennapl gokban paraszto klséglet míveltel va erz alazzak kollektí veszik és szen nak mó megadn Többen fel Róm a társa és meg a felad és társ- gyen, sz ami az problén sára. A zsl mas 13 Egyház gyalásá